

Datorii uitate

Jean Bart

Datorii uitate

Cu trenul de dimineață D na Corbu plecase, chemată printr o telegramă de tatăl ei, care se afla bolnav la Iași.

Petre Corbu, care și petrecuse soția pbnă la gară, se ontorcea pe jos on oraș singur, necăjit. La capătul șoselei se opri o clipă, parcă i era urbt să se ontoarcă acasă. Cum n avea oră de curs la liceu on dimineața aceia, se ondreptă agale spre port; voia să mai scape de grija care l stăpbnnea.

Din capătul șoselei apărea ontreağa panoramă a portului, cu viața, mișcarea și culorile văzute on zarea albăstrie a luciului apei. Cbteva bărci pe Dunăre, departe, cu pbnzele on vbnt, păreau niște fluturi albi on zbor, jucbndu se deasupra apei. Un remorcher mic, ca un gbndac, sfbrbnd răgușit, tbra on urma lui un șlep de patru ori mai mare, greoi, cu burta plină de grbul pe care l onghițise.

O pornise desigur spre Brăila.

On port se ncărcau la cheu vreo opt vase cu rapiță și grbu.

Și Petre Corbu nu se mai sătura privind toată mișcarea aceia, alergătura, lucrul grăbit și fuga hamalilor desculți pe schelele de lemn cu sacul on spinare.

Cum sta privind la grbul auriu ce se scurgea on valuri, ca apa, ontr una, el se gbndea la bogăția țării aceștia:

— Cbt aur n a plutit pe Dunăre și mare, spre țări ondepărtate, hrănind o lume ontreağă on scursul atbtor vremuri.

*

Petre Corbu era de curbnd numit profesor definitiv de istorie la liceul acestui oraș de pe malul Dunării.

Ridicat de jos de o mbnă binevoitoare, muncise ani de zile, chinuit prin școlile statului, pbnă izbutise a și face un loc sigur și tihnit on lume.

Singurul băiat al lui Arghir Corbu, dascălul bisericii din Cuzăni, Petrică crescuse mai mult prin curtea bisericii, ca un copil fără mamă. Coana Profirița, preuteasa, o femeie miloasă și bună, se ongrijise de copilul acesta din ziua on care onchisese ochii dăscălița. Dascălul Arghir, om sărac și cuminte, nu hrănea năzuinți deșarte și nu visa pentru fiul său o soartă mai mare de cbt credea că i se cuvenea. Ca să ajungă băiatul mai sus decbt dbnsul, era bine, dar din cele cbteva prăjini de

pămbnt nu l ajutau puterile să scoată atbta cbt i ar fi trebuit băiatului să onvețe carte mai departe, la oraș.

Era mulțumit că sfbŕșise cu bine școala din sat și se fălea chiar cu băiatul care i ținea isonul on strana din dreapta.

Dar cine poate cunoaște drumul ursitei fiecărui om?

Deși chemarea firească a lui Petre Corbu părea a fi aceia de a urma viața tatălui său la lucrul cbmpului și on slujba bisericească, o ontbmplare neașteptată oi schimbă 'macazul' vieții, cum spunea chiar el rbzbnd, de cbte ori povestea plecarea lui la oraș.

Era on adevăr o ontbmplare căzută parcă din cer.

Ce frămbntare a fost atunci on tot satul, mă rog și pbnă on ziua de azi povestesc bătrbnii cum s a ontbmplat o asemenea minune, care nu s a mai pomenit decbt doară on evanghelie.

Era tocmai on ziua de Sbntă Mărie, și lumea forfotea pe ulița satului și on bătătura cbrciumii, ca on zi de sărbătoare, cbnd așa pe la o toacă se auziră clopote și zurgălăi dinspre podul Trotușului. Și o trăsură de tbrg, trasă de patru cai negri onhămați buziș, se vedea venind on goană, ontr un nor de praf, pe șoseaua Bacăului.

On trăsură era un militar cu chipiul roș și o cucoană cu umbrela albă. Nimeni n a putut bănui ce anume caută boerii aceștia on Cuzăni și de ce se oprise tocmai on poarta bisericii.

Părintele Ilie, pe care povara celor optzeci și opt de ani ol ondoise de mijloc, dar nu i ombătrbnise inima, se nvbrtea printre căpițele de fbn proaspăt cosit din livada bisericii. Căuta loc potrivit pentru clăditul stogurilor care trebuia să oncepă a doua zi.

— D apoi bine părinte, nu lași lucrul nici on zi de sărbătoare? Erai mai fercheș cbnd slujeai la Sfinții Apostoli la Bacău, — zise rbzbnd militarul, care privea pe deasupra zaplazului on livadă.

Părintele, pe care l prinsese vremea numai on cămașă, surprins și rușinat oarecum, nu știa ce să răspundă, dar striga mereu la un băetan să deschidă porțița și să i aducă antereul din tindă.

De cum a intrat on curtea bisericii, militarul a onceptut a căta cercetător omprejur, parcă ar fi vrut să vadă dacă sunt toate rbnduite la locurile lor.

— Da' ici, lbngă biserică, era un măr domnesc, părinte?

— He! de cbți ani s o uscat săracu... L am tăeat și l am pus pe foc.

— Da dincoace, on spatele bisericii, era casa dascălului Chitic, cela scurt și șchiop?

— D apoi de cbți ani l o iertat D zău pe Chitic... și casa i s o dărbmat că era o cocioabă. Pesemne c ai mai fost matale pe la noi prin sat, că tot lucruri vechi de atbția amar de ani mă ontrebi.

Și părintele, ridicbndu și sprbncenele albe și stufoase, căta mirat și on zadar oși chinuia fruntea oncrețită să poată regăsi on minte

onfățișarea acestui om chipos și mândru, cu barbișonul tăiat după ciocul lui Cuza.

— Profirițo! Profirițo! ia gătește de dulceți pentru boeri – strigă părintele, pe când intrau cu toții în casa răcoroasă în care plutea mirosul de gutui.

— Dă zău să mă ierte și să mă iertați și de voastră, de le căpitan, tot stăruia părintele, de, bătrânețele pesemne, că nu mă mai ajută capul ăsta al meu. Nu mi aduc aminte de fel să vă fi cunoscut cândva... Da' oricum, să nu vă fie cu bănuială, da' cu ce daraveli vă ați abătut și pe la noi prin partea locului?

Militarul se feriă să răspundă limpede, tot schimba vorba și ontrea pe rând despre toți oamenii din sat, pe când fața îi se lumina de un zâmbet voios, prietenesc.

— Părinte, da era și un băiet: Panaite, mititel și nespălat, ia așa de pripas prin curtea bisericii, oți mai aduci aminte de el sfinția ta? Unde mai e băietul ăla, părinte?

— He!... Pitache... băietu Siritencii. Maică sa, vădană, lăsa pe drumuri. Cine știe pe unde o mai fi... ia să o ales un soiu rău, că o fugit la țerg cu niște cărauși și nici pînă în ziua de azi nu s-o mai ontors. Alminteri să arăta isteț și cu tragere de inimă la carte, dar ușărnice... soiu rău și pace.

— Lă ai mai cunoaște, dacă lă ai vedea, părinte?

— Dă apoi de unde, când de atîția ani îi să o pierdut și urma? Cândesc că o fi murit pe undeva.

Cucoana, care urmărea cu ochii în lacrimi toate vorbele care se schimbau, nu mai putu să se stăpînească.

— Nă a murit, părinte, ăsta îi Pitache, părinte...

Și bătrînul stătu o clipă nedumerit cătînd ținta înainte, apoi se repezi la icoane, luînd în brațe pe Maica Domnului.

— Doamne preacurată, făcătoare de minuni, mort ai fost și ai onviat, pierdut ai fost și te am aflat...

Și, printr-o perdea de lacrimi calde, părintele se uita și lă măsura din cap pînă în picioare și nu îi venea să creadă că cel ce se afla înainte îi în haine boerești cu galoane de aur și copilul ăla sprințar și de pripas de altă dată erau unul și același om.

Cinci zile cîntă a stat colonelul în Cuzăni, la casa părintelui Ilie, lumea nu mai contenea venind care dincotro să vadă cu ochii minunea care se povestea.

Dintre dînșii, din satul lor, dintr-un copil de pripas să se ridice un om care să ajungă pînă la așa mărime și slavă – cine ar fi crezut vreodată?...

— Cine poate ști, din toată mulțimea chemată, care va fi cel ce este alesul Domnului, – zicea părintele la toți cei care lă cercetau să afle cum s

a ontbemplat minunea.

Și părintele, de cîte ori vorbea de ontbemplarea asta, oși arunca ochii la icoane și se apleca de șale cu mbnile oncovoiate on chip de metanii. Că și aducea aminte Sfinția sa de unele fapte pentru care se muștra oarecum.

— De... D zău să mă ierte, spunea on taină la cîte unul, iaca l am și bătut uneori, zău așa, mă rog, ca pe un copil... ca acuma omi aduc aminte, cînd l am prins cu mbna on căldărușă la o zi ontbi. Dă, de unde puteam eu să gîndesc ce are să ajungă el odată... cum e scris omului, care trebuie să ajungă boer, ajunge; care nu, rămbne țaran pămuntean.

...Și colonelul a răscolit tot satul și s a sărutat cu toți tovarășii din vremea copilăriei, de pe cînd umbla desculț și cu capul gol, prăjindu se pe nisipișul cald, la malul Trotușului.

Și toți erau acum oncărunțiți de vbrstă și nevoi, c o droae de copii pe urmă, cu toții gospodari, care mai cuprinși, care mai săraci, după cum le fusese partea fiecăruia pe lume.

Cel dintăi pe care a dorit să l vadă colonelul, era Arghir Corbu, dascălul bisericii satului; de dînsul oi era mai tare dor, că oi fusese așa de bun prieten, căci se aveau ca frați de cruce ambndoi. Cu el fugise din Cuzăni acum vreo treizeci de ani on urmă, ontr o noapte, c o tabără de cărăuși, care mergeau cu sare la Bacău.

Cînd a fost să plece colonelul din Cuzăni, s a ținut mult de Arghir ca să i dea băiatul să l ducă la oraș.

— Am să ți l fac om, zicea el oncrezător și sigur... Dacă eu din nimic am ajuns unde sunt, d apoi băiatul ăsta, pe care eu am să l ajut și să l călăuzesc on viață.

Și Petrică, mititel că abia oi ajungea capul, tuns chilug, pbnă la clanța ușii, cu obraji umflați și rumeni de arșița verii, cătînd cu ochii on jos la picioarele goale și onțepate de mărăcini, asculta cu spaimă cum i se croia soarta vieții lui.

Ce n ar fi dat să scape mai curbnd de acolo din fața boerilor și să alerge afară, unde l aștepta Mitriță, băiatul morarului, cu prinzătoarea de vrăbii cea nouă la care lucrau de o săptămînbă. Și cînd l a ontreat colonelul de vrea să meargă cu dînsul la oraș, nici n a fost chip să i desclește gura; – lui Petrică oi dase ochii on lacrimi, și abia de mai zărea strălucind galoanele la mbna care l mbngbia, ținbndu l de bărbie.

— Așa i el rușinos cu lumea străină... da' are să se onvețe el, căuta să l apere tătucă său... să te faci a l vedea pe afară, că numai gura lui s aude.

Părintele Ilie s amestecă on vorbă:

— D apoi bine, măi Petrică, tu nu vrei să te faci boer?... Măcar s ajungi cînd oi fi mare tot așa de mbndru... că să fi avut și tată tău

mente la vreme, nu se mai canonea acum.

— He... pesemne așa mi o fost scris... că dacă ar ști omul dinainte – și dascălul oftă din greu, apăsându și cu pumnul furca pieptului – amu... ce să mai zic... dacă așa mi o fost partea – sferși clătind oncetișor din cap.

...Și ontr o dimineață răcoroasă de August, a plecat trăsura colonelului on sunetul clopotelor, prin mijlocul satului.

Pe capră sta Petrică, premenit curat, ținându și o legătură cu schimburi on brațe și urmărind cu ochii cum s alungau on goană copitele cailor ondemnați de biciu.

Cvnd s a perdut din ochi trăsura spre podul Trotușului, departe, atunci au intrat tăcuți, pe poarta bisericii, părintele Ilie, dascălul și coana preuteasa, care n a mai putut răbda:

— Nu de alta, zicea ștergându și ochii, dar oi prea mititel... unde s o mai pomenit să l dai așa de fraged printre străini...

— Las, că are să fie bine, grăi părintele către Arghir, care mergea tăcut cu ochii on pământ.

Și pbnă acum oncă mai povestesc sătenii din Cuzăni de ontvimplarea asta. Duminica și on sărbători cu toții privesc portretul pe care părintele Ilie l a pus chiar on pridvorul bisericii din sat, – precum ca să se știe de către tot norodul, că omul care s a ridicat de acolo, dintre ai lor, nu i a uitat, că el a zugrăvit biserica din nou, a refăcut școala și a ongrădit frumos mormbntul părintelui Andrei, care i pusese bucoavna pentru ontbia dată on mbnă.

*

Cu știința lui și cu stăruința colonelului, Petrică izbuti să intre ca bursier on internatul liceului din Iași.

Speriat și zăpăcit de zgomotul și onvălmășala lumii, cu greu s a fasonat și el on chipul școlarilor din internat.

Mai toți erau băeți săraci, veniți de pe la țară ca să și deschidă drumuri, să poată să răzbească on viața de vrtejuri a lumii de oraș.

Ce luptă cu programul și orele de clasă, care treceau on chinuri pbnă suna afară glasul cel răgușit al clopotului școlii...

De cvte ori nu l apucase plbnsul și dorul de acasă, cvnd rămbea cu ochii pierduți, cătvnd pe geam on zarea fumurie spre culmile Galatei acoperite de vii și de livezi. Și cvte umilinți nu trebuia să ondure, – de cvte ori nu și simțise obrazii ombujorați de sbnge. On certuri copilărești pentru un creion sau pentru o calamară, i s aruncau din partea externilor vorbe răutăcioase: că i venit de la oi, că i tot țăran, deși stă tot la un loc cu băeții de familie bună”.

Și uneori plbnghea de ciudă sara on dormitor cu pătura pe cap, ca să nu l vadă nimeni. Tvrziu, cvnd somnul ol biruia la urmă, visa visuri frumoase văzându se departe pe malul Trotușului, on satul lui la munte.

On toate duminicile avea ieşire on oraş. Cu ce grijă oşi curăţă hainele albastre şi nasturii cei auriţi... Mëndru on uniforma şcolii, pleca ontins acasă la colonelul, privind se on geamuri la prăvălii pe stradă.

Cbt de tare oi bătea inima de cum intra pe uşă, – ol onfiora tăcerea aceea rece din sala de intrare. Şi ce oncordare on vorbă şi mişcări; veşnic cu frica să nu facă vreo stângăcie, la masă mai cu seamă. Dudaia Maricel, fetiţa colonelului, un drăcuşor brunet cu părul creţ şi prins on panglici roşii, avea nişte ochi aşa de negri şi pătrunzători, că bietul Petrică, simţindu se privit, trebuia să stea smirna cu ochii on farfurie.

Examenele ol răzbunau de suferinţa de peste an. Țăranii bursieri ieşise premianţi mai on toate clasele liceului din Iaşi. Şi umilinţa, ce la onceptut le aplecase capul, cu oncetul se prefăcea on mëndrie trufaşă sau ascunsă. Patimile se răscoleau de ambiţie on cei tari care aduceau on luptă putere de muncă şi voinţă.

Cu cbt vremea trecea şi Petre se deprindea cu viaţa şi cu lumea on care se ondrumase, cu atbta slăbeau legăturile de locul din care se deznădăcinase.

On cei dintbi ani oşi petrecuse vacanţele la ţară. Tot satul se minuna de dănsul, cbt de cuminte şi onvăţat era, „Domnul Petrică” ol numeau băeţii cu respect

Iar dascălul Arghir s a onchinat cbnd l a văzut ontbi; mai nu i venea să creadă că e Petrică al lui, aşa era de mëndru on haina lui albastră, cu şapca aplecată pe o parte, tăcut şi măsurat on toate.

Cbnd s a făcut mai mare, vreo cbţiva ani de a rëndul, nici n a mai dat prin sat; găsise o preparaţie de unde putea să cbştige şi on timpul vacanţei de vară.

On cursul superior ol părăsi ambiţia cea şcolărească, cititul oi deschisese orizonturi noi şi largi. El, care ani de zile nu avusese alta ţintă decbt să ajungă ontbiul, acuma răsfioia cu sila caetele de şcoală, on timp ce sorbea cu lăcomie cărţile oprite, aduse pe ascuns şi ținute pe sub saltele on dormitorul şcolii.

On scurt timp, era deochiat de a binelea, direcţia ol trecuse de mult pe lista neagră, – de cbnd ontr o oră de latină fusese prins citind pe ascuns o revistă urgisită.

Cu n fel de mëndrie şi onălţare de sine, Petre Corbu oşi primi pedeapsa care i atrăgea pierderea bursei.

Trebuia să se hrănească singur.

Dar cbt de tare şi hotărbt era! Un vis măreţ oi ombăta simţirea on dorul lui de luptă on focul tinereţii. Şi on viaţa i de student sărac, on vălmăşala crbncenă a luptei pentru trai, cunoscute mizeria, umilinţa, revolta şi descurajarea...

De cbte ori nu a simţit că şovăeşte şi i gata să cadă ongenunchiat, şi iarăşi s a ridicat oncordbndu şi puterile din nou.

Țbrziu a răzbătut. Ajunsesse la țintă. Era asigurat, dar nu mai era același.

*

Oncepuse a se ongrășa, de cbnd se onsurase. Mustățile negre, care i cădeau on jos, le ontindea mereu pe obrajii rumeni și onăspriți de brici.

Greoi, cu pălăria moale trasă pe ochii din care se pierduse strălucirea cea vie de altădată, puțin plecat, pășea rar și potolit, făcbnd același drum on fiecare zi, de acasă pbnă la școală. Judeca sănătos, dar prea vorbea puțin și nu putea să lege prietenii mai strbense.

După ce s a stins și dascălul Arghir, el n a mai dat pe acolo. De satul lui s a onstrăinat cu totul. De ce, nici el n ar fi putut să spune. Și nici n a căutat vreodată să și lămurească viața, legbnd o cu trecutul de unde a fost plecat.

Neașteptbnd nimic on viața i tihnită, monotonă, se mulțumea să și păstreze locul pe care l prinsese on trudă și necazuri.

Corect și cumpătat, nu oncerca a se onălța mai sus, de teamă să nu cadă. De aceea se ferea să intre on angrenajul roților politice, care l ar fi putut ridica deodată sau strivi on onvbrtitura lor nebună.

Din focul ce pblpbise odată on vremea tinereții, nu mai știa nici el de a mai rămas ceva sub stratul de cenușă pe care l așternuse nevoile și vremea.

Resortul sufletesc părea de mult tocit.

Nu se tbra, dar nici nu se oncercă să zboare.

*

On dimineața acelei zile răcoroase de primăvară, Petre Corbu cutrierase de vreo două ori portul, oprindu se la fiecare pas, ca un om fără treabă. – Era tocmai să se ondrepte spre oraș, cbnd se opri iarăși on loc ca să privească pe luciul apei on sus. Un caic turcesc aluneca la vale, oncet și lin, numai c o pbnză prinsă la unul din catarge.

De departe se zărea o grămădire de oameni, vite și căruțe, toate claie peste grămadă. Oameni nevoiași care se mutau cu tot sărăcăciosul lor avut.

Caicul se apropia ușor de mal, ajutat de cele două lopeți lungi, care se ridicau oncet din apă și se lăsau să cadă obosite, ontr o mișcare greoaie, cadențată. Abia se lipi vasul de cheiul onalt de piatră, și oncepu să se audă dintr acolo zgomot de strigăte și ceartă.

Petre Corbu se ondreptă ontr acolo. Un gardist din port ol lămuri că sunt niște veterani, care vin de dincolo, că e ordin să nu i lase să debarce și că ei se pun contra”, cică nu vor să se ontoarcă on Dobrogea.

— Dar de unde sunt? Unde vor să meargă?

— Cică sunt de prin ținutul Bacăului, de la Cuzăni, trebuie să le dea păm̃nt, și ei acu...

Dar Petre Corbu n a mai ascultat sfbrșitul, – plecase on grabă spre

caic, stăpânindu și bățile grăbite ale inimii.

...Din Cuzăni!... și un fior cald oi străbătea prin tot trupul... e satul lui... sunt oameni din satul lui, din Cuzăni... nu se poate să nu i cunoască dacă sunt din Cuzăni.

Dinspre caic, pe marginea cheiului, venea șchiopătând un țăran bătrân, și on urma lui un soldat de grăniceri.

De departe, dintr o aruncătură de ochi l a recunoscut: e bădiță Sandu... desigur că i bădița Sandu"... și on minte oi năvăli cu o repegiune uimitoare, on clipe luminoase, o lume de imagini rămase de multă vreme on umbră.

...On trăsături din ce on ce mai clare oși amintea de chipul unui român voinic și mândru, cu ochii negri, mari, sub sprâncenele stufoase ombinate... mustața cărunță și răsucită on sus... purta căciulă brumărie dată onapoi pe ceafă... și avea un piept lat de i plesnea pieptarul cel de piele onflorit on cusuturi de arniciu roșu... cu trei decorații prinse on și on partea stângă... Copii se ondesau s asculte cu gura căscată, când se pornea a povesti minunile cu Turcii... Valea cea largă a Trotușului, deschisă dintre munții albaştrii din zare, oi apărea ca printr o pânză de fum auriu jucând deasupra apei on razele de soare. Pe coasta onclinată până on prundiș și on lung până la pod, se ontindea tot satul răspândit... și prin verdeța livezilor de pruni, casele mici și albe par niște pietre căzute din cer la ontmplare... De cealaltă parte se ridicau fânețele pe culme până sus... On fund pe deal sunt tărlele de vite... se văd on zarea ștearsă bordeele din Coman ca niște paseri negre lăsate din zbor să se odihnească... on vale biserica și cei doi plopi tremurători la poartă... alături casa lor cu streșina până on pământ de joasă, pe care se ridica la fugă cele două capre negre ale coanei preutesei... moara forfătind pe ascuns, băgată on sălciile grlei... și on dosul morii căsuța lui bădița Sandu on capătul iezăturii...

*

Dar cum a ombătrânit săracul!... Drept on fața lui se opri, ținându și răsufierea:

— Buna ziua, bădiță Sandu. Nu mă mai cunoști?

Țăranul se opri și scoțându și căciula din cap, căta cu mirare.

— Poi... de unde să vă cunoaștem, boerule, că noi nu suntem de pe aici, venim de departe.

— Nu ești dumneata Sandu Clipea din Cuzăni?

— Ba așa omi zice. D apoi matale de unde știi?

— Nu ți mai aduci aminte de băetul lui Arghir Dascălu.

— Ira!... nu i fi Petruță al lui Arghir, nepotul părintelui Ilie?... Poi de unde, Doamne iartă mă, să te mai cunosc, că erai numai atbtica de o șchiopă, când te o luat colonelu să te dea la școală la oraș. — Așa i... iote taman obrazul lui Arghir, oi sameni — da' ceva mai smolit și mai plin la

obraz. – Curat vorba ceia, că munte cu munte se ontâlnește d apoi om cu om.

– Ei, dar unde vă duceți? Ce căutați tocmai pe aici?

– Ia am dat de o pozna mare, nu vrea să ne dea voie să ne coborâm aici on Rombnia, cică să ne onturnăm onapoi on Dobrogea. O zis că ni dă pământ, și nu ni o dat, acum nici onapoi nu ne lasă... da' noi nu mai vrem pământ, că ne am hrănit noi de pământu de acolo, vrem să ne ontoarcem onapoi on satul nostru.

– Iaca vine și domnul sub comisar, zise soldatul de grăniceri care se oprise mai deoparte; dă, eu izicut ordinu, cică nici un veteran n are voie să debarce. Dacă el a zice să i las, oi las.

Sub comisarul din port, un om onalt și chipeș, cu o țigară specială așezată după ureche, venea agale citind o hârtie desfăcută.

– Bine, mă creștine, da' tu nu știi rombnește? Cbnd oți spun că așa i ordinul să vă trimitem onapoi?

– Apoi de două săptămâni umblăm așa pe drumuri... de cbnd ne chinuim așa, ni o murit și vitele de foame, nu mai avem nici un leu de parale, ce o să facem noi acolo, vremea de arătură o trecut, nu mai e chip de făcut ceva, vrem să ne ontoarcem onapoi on satul nostru.

Pe cbnd bătrbnel vorbea ținbndu și căciula ontr o mbnă și cătbnd rugător on ochii sub comisarului, Petre Corbu simțea cum sbngele onfierbntat oi năvălea on obraz; nu se mai putu stăpbni.

– Da bine, domnule, oamenii ăștia sunt urmăriți? Au furat ceva? Nu sunt liberi? Cum puteți să i opriți așa?

Domnul sub comisar, cu toate că fruntea i se oncrețise de o undă de mbnie, răspunse neted, păstrbnd un surbs rece:

– Cu toate că n am onoare să cunosc cu cine am de a face, dar, ca om cult, d ta trebuie să onțelegi mai ușor decbt un țaran cum stă chestia. Mă rog, citiți telegrama primăriei din Cuinsu. Iacă ce zice on original:

Onapoiati cele trei familii de veterani pentru darea pământ on cătunul nou Prințul Nicolai.

Iscălit primarul comunei Cuinsu”.

– Mă rog, pot face altfel decbt ordinul? adăugă omul legii, dbnd din umeri și băgbnd tacticos hârtia on buzunar.

– Dar bine, domnule, telegrama asta e un ordin de urmărire? Dacă oamenii nu vor să ia pământ, o să le dea cu de a sila? Ei vor să se ontoarcă onapoi on satul lor. Mă rog, unde i d. comisar al portului, să vedem ce zice Dumnealui?

– Nu poate să zică decbt ce am zis și eu; dar n aveți decbt să l așteptați pe dumnealui.

– Mare năcaz, măi frate, on ce pozna am intrat... unde s o mai pomenit una ca asta, să nu te lese nici la casa ta, parcă am făcut moarte

de om.

Și moșneagul, blajin și umilit, care se jăluia cu atbta desnădejde, izbucni deodată on furie aprinsă, zmuncindu și căciula din cap și bufnind o de păm̄nt: Dar nu mă las nici mort!... că numai sufletul meu știe cbt am pătimit, de cbnd umblăm ca și cbnii hoinari pe drumuri, – și on ochii bătr̄nului scăpărau sc̄bntei de oncruntare. Oși clătină capul pletos, trec̄ndu și cu ciudă degetele noduroase prin nițele părului oncb̄lcit.

– Dar liniștește te, bre omule, nu onțelegi că nu poate să vă oprească? oncercă să l potolească Petre Corbu.

– O să i vorbesc comisarului, și dacă n o vrea, mergem la prefectură, nu se poate să nu vă dea drumul.

Bădița Sandu, tăcut, oși rădică de jos căciula onălbită de praful de pe drum și, potolit șterḡnd o cu mb̄neca sumanului, oftă ad̄nc și zise ontr un t̄rziu:

– Amu, toată nădejdea la dumnetale ni o mai rămas... zău, Ț ăi face o pomană mare cu noi.

– Ia să mai stăm jos pe sacii iștia, p̄nă o veni comisarul, să nu l scăpăm – nu faci o țigară, bădiță? Și Petre oi ontinse tabacherea. Moșul o luă cu grijă, și așez̄nd o pe genunchi oși răsuci o țigară groasă.

– De cbnd s o scumpit h̄rtia, fumăm și noi cu cea de gazetă ori cu pănuși de popușoiu uscat.

Apoi tăcură amb̄ndoi.

Bădița Sandu, care și lăsase căciula on jos pe ochi, căta țintă on păm̄nt și trăgea cbte un fum de țigară, rar, ad̄nc, p̄nă on fundul pieptului.

Petre Corbu, privind cu coada ochiului la sumanul rupt și plin de noroi uscat, nu știa cum să onceapă vorba, – o sfială copilărească ol amuțise; – și cum ar fi voit să știe totul... să afle toate cbte s au ont̄mplat pe acolo de atbta vreme on urmă.

O clipă oi fulgeră prin minte un ḡnd chinuitor de frică și mustrare. Se ridică on picioare și azv̄rlind țigara pe sf̄rșite, oși aprinse alta, trăḡnd fumul răpede, nervos.

– Bădiță, oncepu el oncet, da' pentru ce ați plecat din sat, cum v ați hotăr̄bt să părăsiți casele, s o luați așa on lume?

– He!... poi ziceam noi că tot de o moarte era să murim... ori on satul nostru ori aiurea, – răspunse moșul silit, căt̄nd tot on păm̄nt. Și iar tăcu.

Cum sta on picioare, on fața lui, aștept̄nd neliniștit, Petre Corbu simți că i se taie genunchii, și, biruit, se lăsă jos, moale, șovăitor, un dor neonțeles oi apăsa inima. Și ca să scape de nodul care l oneca on ḡbt, cu ochii aproape on lacrimi, el oncepu oft̄nd.

– Tare mi i dor și mie de Cuzăni... da' n am putut scăpa cu slujba

asta a școlii...

— Apoi tot n ai gătit cartea?

— Ba da, acuma onvăț pe alții.

— A, se chiamă adicălea că ești de iștia, profesor, cum oi la oraș. Da, nu pot zice alta, dar oi bună și cartea. Dacă apuci s o prinzi, scapi de năcazuri și de muncă. Iaca n a fost tot așa cu băetul Tuduroaii și cu cel a lui Măgură, că nu i am mai văzut de cînd o plecat la tîrg.

Ontr un tîrziu, după ce și a răsucit oncă o țigară, s a hotărît Bădița Sandu să și descarce focul care l ardea la inimă.

— Nu mai este chip de trai; s o onmulțit lumea, domnule, n ajunge pămîntu și pace. Poi dacă numai eu se chiamă că am avut șapte copii, patru fete și trei băeți. S o ombucătățit pămîntu, toți se vaită de pămînt, nu i și nu i, ce să i faci!... Mă rog sunt cincisprezece ani de cînd ne judecăm obștea satului cu boeru aista nou, care a venit după Muruzești. Știi cum oi chestia?

— Da... omi aduc aminte ceva... de un proces lung care ține de mult, ongbnă Petre cam rușinat, cu jumătate de glas.

— Așa i, că bine zici, poi de unde să ți aduci aminte, c ai plecat de mititel la oraș... Mă rog, din bătrîni cică Muruzi, cînd o ontemeiat satul, o adus oameni, c avea nevoie să i lucreze moșia, și li o dat loc de casă și pămînt de lucru, - mă rog cum li o fost și tocmai, că sunt și hrisoave bune la avucați... Dacă o murit Moruzi și o venit ista nou, el n o vrut nici on ruptu capului să se onțeleagă cu oamenii, cică el nu le ie de bune toate cum au fost on vechime... Ci, am cumpărat moșia cu totul, n aveți drept la loc de casă, și pămîntul trebuie plătit, că și vatra satului e făcută tot pe moșia boerească... Și iaca așa s o deschis procesul, care ne poartă pe drumuri de atîția ani. O cumpărat pe primarele și pe notar, care acuma sunt de ai lor, și ține te la ambnări și avucați, mă rog cum oi treaba judecăților. Copii noștri ori nepoții dacă or trăi să vadă sbrșitul. Dacă am văzut că nu mai este chip de trai, că nu mai poți să ții nici un cap de vită on imaș, că ne lua din an on an mai mult, zic hai să mă onscriu și eu, că se zvonise prin sat de darea pămîntului la veterani on Dobrogea. M am onțales cu alde Miron Costea, Florea și Păun, că unde ni a da, acolo ni om duce. Astă iarnă facem chip de vreo cîteva parale și mergem la Constanța la ziua hotărîtă. Lume peste lume, din toate colțurile țării venise veteranii ca să se onscrie acolo. Căscam și noi ochii la mare, că n o mai văzusem. Ba unii cîrteau, că iaca unde ne dă statul locuri, la marginea pămîntului, că de oncolo oncepe apa. La canțelaria domeniilor statului ni o dat peticu ista de hîrtie cu pecetea și cu numărul: - La primăvară, moșule, să vii să ți iei pămîntul on primărie la Cuinsu. M am ontors frumușel acasă și am onceput a mă pregăti de strămutare. Am vîndut ce am putut, să mi onchipuesc ceva parale, ca pentru o treabă ca asta. Cum s o desprimăvărat, ne am și oncărcat cu

toții, eram trei case din Cuzăni care am plecat odată cu toți, copchil, cățal și purcel, mă rog ca pe vremea bejăniei. Femeile, cum li i năravu, să boceau de parcă mergeam la groapă. De la suprefectură ni o venit bilet de drum, și o săptămână ne am hodorogit cu capu de pereții vagonului, că erau de istea de marfă. După ce am trecut Dunărea, am luat o pe jos cu carele din sat on sat ca șatrele de țigani. După patru zile am ajuns la Cuinsu. Catam noi on drum la pământuri: ori pre uscate ori smbrcuri și bălți, ne gândeam cu jind la mândreța care o lăsasem noi on urmă la Cuzăni noștri. Primaru din Cuinsu, după ce ni caută on condică după bilet, cică nu sunteți onscriși aici, oți fi la altă comună, poate la Udeni. N am mai văzut bine onaintea ochilor, când am auzit o vorbă ca asta. Apoi amu, zic, ce i de făcut. C o fi, c o drege... hai cu toții la Udeni. Când colo nici habar n avea de noi. La cine să ceri, la cine să te plângi, cine să te asculte? Acolo on comună găsim așezați alți veterani, tot de prin ținutu Bacăului. Venise mai dinainte și sbrșise arătura. Ne tocim cu ei, să le muncim până s o hotăro și cu noi ontr un chip. Da, primarele, când aude asta, nu și nu, că lui nu i trebuie oameni străini on comună, și ne scoate cu jandarmii din sat. Dacă am văzut ș am văzut, zic hai acasă onapoi. Da' pe unde și cum? Mă rog, ce să ți mai spun cte am pățimit? Șapte zile pe drumuri defundate, de intra roata până on butuc; vitele moarte de foame, de ți era mai mare jelea. Doi cășori i am vndut să mai onchipuim ceva parale. Un juncan mi o perit, ba ontr un loc niște pădurari ni o onchis și vitele pentru amendă, cică de ce le am dat să pască on pădurea statului? Când am văzut și asta, cumătru Florea unde o pus mna pe o furcă, și cwt pe ce să facă moarte de om. De la Ostrov am luat caicu ista, i am dat șese lei de parale Turcului, și ni o trecut Dunărea de partea asta.

Gardistul din port veni să spuie că a sosit domnul comisar.

Victor Iliăș, un tbnăr zvelt cu onfățișare blndă, – era licențiat on drept și intrat on poliție după legea nouă. Ol cunoștea din vedere pe Corbu, oi zmbi radios, fericit că putea servi pe unul din intelectualii orașului, printre care și el se număra.

— Cu ce vă putem servi, d le Corbu?

— Sunt niște veterani, care vor să se ontoarcă on satul lor, și nu i lasă să debarce. – Și on cteva cuvinte Petre oi lămuri lucrul.

Comisarul părea foarte oncurcat, deși asculta cu multă bunăvoință și nedumerire.

— După cum vedeți, oamenii nu sunt urmăriți, nu i motiv să nu i lăsați liberi, cred că primarul din Cuinsu o fi făcut vreo greșală; on urma venind vreun inspector, s a lămurit lucrul și a dat telegrama asta, – termină Petre Corbu, onferbntat și convingător.

— E foarte probabil: serviciul domeniilor din Dobrogea e de curând onființat și numai boclucuri ne face... Bine, să i lăsăm, dar cum se ontorc

oamenii ăștia on satul lor? – Moșule, aveți parale de drum?

— Poi de unde, că ce bruma de parale am avut, le am cheltuit pe drum, să tot avem vreo opt lei de parale cu toții.

— Ei poftim, zise enervat d. comisar, ca on fața unei noi piedici.

— Și cbți sunteți?

— Poi om fi toți vreo optsprezece și mai avem și trei minori.

— Cum, ce fel de minori?

— Adecâte să chiamă, să iertați, că sug oncă la țbță.

D. comisar oncepu să rbdă.

— Vra să zică douăzeci și unu de suflete? E vorba ce i de făcut cu ăștia? E o chestie dificilă.

— Dacă oți binevoi dumneavoastră, să trăiți d le comisar, să vă faceți o pomană să ne scriți un bilet de drum cu trenu, – și moșul căta cu ochii ontrebători să vadă efectul vorbelor sale.

— De unde să am eu bilete de tren? Are să fie imposibil de căpătat, nu cred nici prefectura să aibă. Dar oncercați d voastră, d le Corbu. Domnul prefect e un om modern, democrat și e foarte gentil, termină d. comisar, ridicbndu se de la birou pentru a da ordin să se permită debarcarea veteranilor din caic.

— Dar unde dorm? Ce mănbcă oamenii ăștia? – se ontreabă oncurcat, neștiind ce să facă mai ontbi.

— Domnule Ionescu, se adresă el către magazinierul stației din port, care răsfoia un registru, nu s ar putea să i lăsați on magazia cea mare de cereale?

— Aș, unde se pomenește... atbta golătime... se face foc domnul șef cbnd o vedea una ca asta.

— Dar on vagoanele astea de marfă, numai pbnă s o hotăro cu dbnșii?

— Poi vagoanele fac manevră on stație toată ziulica. Zău nu i chip.

— Atunci hai la prefectură.

Departa, tocmai lbngă debarcader, rezemată de fundul magaziilor de cereale, se afla cafeneaua lui Osman. O lădiță de lemn văpsită on roșiu, cu o semilună albă pe capac, cbteva scăunele șchioape, onalte numai de patru degete de la pămbnt, și, afară, sub cerul liber, un samovar de tinichea on care clocotea toată ziua apă limpede de Dunăre, pentru fiertul cafelelor – asta era toată zestrea cafenelei din port. Osman, un turc bătrbn, cu barba deasă și albă ca fuiorul de lbnă, veșnic on genunchi on fața samovarului, tăcut și grav, oși făcea serviciul cu sfințenia unui patriarh on fața altarului.

Acı așteptau călătorii sosirea și plecarea vapurașului local, și tot aci era locul de ontblnire al funcționarilor din port. Cafeaua era ieftină: cinci bani ceașca și zece filigeanul; serviciul foarte cinstit, dar cam agale; cbt

despre curățenie, Osman reușise a face pe toți mușterii să creadă că iese cafeaua tare și gustoasă dacă nu spală ibricele. Ca și la cafenelele din Stambul, ibricele lui Osman aveau prinsă un fel de coajă groasă de cafea ompetrită.

Colțul acesta din port era minunat: anume parcă ales ca loc de adunare pentru autoritățile portului, mai cu seamă on toiul verii, când arșița soarelui dogorea birourile așa de tare că bieții funcționari se ontindeau a lene, moleșiți, pe scaunele care i frigeau. Atuncea când simțeau că nu mai pot lupta on fața condicilor prăfuite și s gata să cadă biruiți de somn și de căldură, căci brațele moi ca ceara nu mai puteau purta condeele grele ca plumbul, atunci ieșea unul câte unul să mai răsuflă aer curat, pe malul apei. Și aci se ontâlneau cu toții la umbră, cu batistele onfășurate on locul gulerelor scrobite, bucurându se de adăpostul acesta binecuvântat. Din sus de pe Dunăre, mai ontotdeauna bătea un vânt ușor on adieri dulci și răcoroase, mângâind frunțile asudate ale celor veniți acolo ca să și uite amarul muncii on câteva momente de liniște și de odihnă.

E foarte drept că on fiecare zi momentele acestea se prelungeau cam mult, dar vremea se scurgea ușor, pe nesimțite, on palavre, discuții și taifas, pe când se tratau reciproc cu gingirlii dulci sau cu limonade gazoase ținute de Osman la ghiață.

Din colțul acesta se desfășura ontreașa viață și mișcare a portului. Era totul supt ochii lor: sosirea vaporului, inspecția șefilor. Orice ontmplare neprevăzută oi găsea on picioare la posturi, gata ontotdeauna. Și pentru ca nu cumva serviciul să sufere prin asta, mulți oși aduceau registrele acolo, așa că toți erau cu ochii și cu gândul mereu la datoria serviciului lor.

Aci, on fiecare dimineață, on jurul samovarului lui Osman, se punea la cale soarta ontregii stări politice și economice a orașului, a porturilor, a țării, și, am putea zice, chiar a mai multor țări din Europa, căci Trandafir Ionescu, agentul vamal, on fiecare zi citea Universul cu glas tare: și ceasuri ontregi se comentau de cătră toți cei adunați fiece informație și telegramă din țară și din străinătate. Iar cel puțin odată pe săptămână, se discuta chiar și asupra celorlalte continente vechi și nouă, căci d. Cristea, secretarul căpităniei portului, era un vechi și pasionat cititor al Ziarului Călătoriilor. Din descriția Tibetului sau povestirea ștrangulatorilor din Bengal, el potrivea totdeauna câte ceva pentru a și ombogăți istorisirea voiajurilor sale on Orient, ontreprinse pe când era sergent major on marina militară.

Dar tot aci on fața lui Osman, care părea mut și surd la tot ce se ontmpla on jurul samovarului său, se fierbeau patimi omenești, ambiție, invidie, ură și interese; aci se urzeau intrigile și răzbunările partidelor care se formau on port, – păcatele omenirii pururea vor oncolți on orice

petic de păm̃nt, pe care se va hrăni o populație mai mare dec̃t doi oameni.

Cea din urmă și cea mai puternică cualiție era alcătuită din toate autoritățile portului. Ura și vechile lupte dintre partide se uitaseră și toți oși daseră m̃na pentru a lupta cu puteri unite ompotriva dușmanului comun, care nu era altul dec̃t noul comisar din port, acel onfumurat care făcea pe grozavul, merg̃nd cu nasul pe sus, ca un ministru”.

Petru Corbu onainte de a se hotăro să plece la prefectură, ca să ceară biletele de drum pentru veterani, se ondreptă spre cafeneaua lui Osman. De mai multe ori văzuse adunați acolo funcționarii din port.

De departe se zărea un grup str̃ns on jurul samovarului; ca de obicei, se ceteau jurnalele de dimineață.

După formele și culorile șepcilor, Corbu căută să și dea samă de autoritățile care se găseau str̃nse ompreună.

Cel dintăi pe care l a cunoscut, după șapca lui roșie, a fost șeful haltei din port; unul cu o șapcă neagră de marină, cu șnur auriu, era secretarul căpităniei portului; altul, cu o șapcă mai onaltă cu șnur de argint, era agentul Navigației fluviale Rombne (N. F. R.); agentul vamal avea o șapcă mică lustruită și cu o bandă verde; pe alți doi cu bande albăstrii la șepci nu i a putut cunoaște dec̃t de aproape, c̃nd a văzut la unul S. H. – picherul serviciului hidraulic – și la celălalt, doi pești brodați cu fir de aur – era revizorul de la pescărie.

— Buna ziua, domnilor! – și Corbu se ondreptă cătră funcționarul căilor ferate.

— Mă rog, ce dorește domnul?

După ce oi lămuri omprejurarea cu veteranii, Corbu termină ontreb̃nd dacă nu s ar putea ca nenorociții aceștia să fie transportați cu trenul fără plată, căci, după c̃t se știe, sunt chiar ordine la calea ferată pentru a onlesni transportul veteranilor.

— A!... vă onșelați, domnule. Direcția a dat bilete de favoare numai din țară on Dobrogea, iar nicidecum vice versa – și un z̃mbet de ușoară ironie alunecă pe buzele amploiatului cheferist.

— Ei bine, dar on cazul ăsta ce i de făcut?

— Treaba Direcției; dacă o vrea să le dea bilete, n are dec̃t să le dea; știu că n o să le dau eu din punga mea. Dar vă pot asigura că nici Direcția n o să le dea, căci e sătulă p̃nă on g̃t de buclucurile și oncurcătura ce s a făcut pe linie cu vagoanele de marfă, tocmai acum c̃nd țipă gazetele că i lipsă de vagoane.

— P̃nă s o lămuri lucrurile, nu se poate să i lăsați să doarmă aci on magazie?

— Apoi asta nu i magazia noastră, e a Serviciului Hidraulic – și arătă cu m̃na cătră picherul din port.

De la locurile lor, de pe scăunașele joase așezate on cerc, funcționarii portului cătau pe furiș spre Corbu, măsurându l pentru a vedea cu cine au de a face.

— Magazia e construită de noi, dar am dat o on exploatare la Navigația Fluvială, zise picherul, arătnd cătră agentul Navigației.

— Cum vă onchipuiți una ca asta, să băgăm atbția oameni străini on magazie?

Avem colete, marfă de mii de lei, răspundere mare, domnule. Nu vedeți că nu putem lipsi nici un minut de la birou? termină agentul, care se și sculă gata să plece.

— Ei bine, dar puteți lăsa oamenii ăștia sub cerul liber? Au copii mici, și noaptea e rece, timpul mereu ploios. Cum o să stea afară pe cheu?

— Apoi noi, căpitănia portului, nu le permitem staționarea nici pe cheu. Nu admit să mi oncurce mie operațiile din port, – zise liniștit dar hotărât, secretarul căpităniei.

— Bine, dar le a permis debarcarea domnul comisar al portului.

Secretarul se schimbă deodată la față; furios se sculă on picioare de pe scăunașul lui din colț. Toți ceilalți funcționari ol imitară. – Corbul, fără să știe, pusese degetul pe rană.

— Nu are drept d. comisar ca să dea permisii de astea. He!... ce crede dumnealui că e suveran on port? Dacă i pe asta, apoi noi facem poliția aci on raza portului, dumnealui are numai controlul pasagerilor și nimic mai mult. Articolul 103 din Legea Portului nu permite depunerea pe cheu a mărfurilor de orice natură mai mult de 24 de ore. Dacă merge treaba pe ambiție, să vedem care i mai tare, – și d. secretar, roș de mbnie, oși azvrli cbt colo țigara stbnsă și oncepu a se plimba tulburat. Pe cbnd oși ondesa pumnii on fundul buzunarelor, fruntea i se oncrețea on căutarea mijloacelor tactice pentru un nou plan de luptă.

Agentul navigației se amestecă din nou on vorbă.

— Legea nu i dă drept comisarului decbt să puie viza pașapoartelor; atbta are el on port, alta nu. Credeți că poate el să facă așa favoruri după chef, mai cu samă că țărani ăștia sunt foarte ondărătnici... Mă rog de ce au venit pe Dunăre on caicul turcului și n au luat vapoarașul statului?

Corbu oncepuse a se neliniști.

— Dar bine, domnule, nu i vezi on ce hal sunt săracii, că n au nici cu ce să și cumpere pbine.

— He!... dumneata parcă oi cunoști? Așa se milogesc ei. Da turcului n a trebuit să i plătească? Așa sunt nărăviți; ori merg pe gratis, ori plătesc la bargagii greci și turci. Dai un ban, doi mai mult, dar știi că mergi oncaltea cu vapor rombnesc... adică de ce să nu cbștige statul?... Degeaba a făcut statul vapoare? Dar zi mai bine că așa e Rombnul al dracului,

domnule, că banul lui, mult puțin cît are, îl dă tot străinului, care se îmbogățește în țara românească. Și statul, săracul, se înglobează în datorii în străinătate.

Agentul vamal, care stase mai departe bîndu și cafeaua în liniște, se apropie vorbind politicos dar rece:

— Pardon, domnule. Scuzați, dar acești oameni, la care d. comisar, cu de la sine putere, le a permis să debarce, nu și au făcut nici formalitățile vamale.

— Cum, ce fel de formalități, cînd vin din Dobrogea? Acolo nu e tot țara românească?

— A!.. scuzați, vă rog, domnule, dar avem legea înainte de toate. Așa cere datoria, că dacă vine pe Dunăre, ori cu ce ar fi, marfă sau bagaje, din Dobrogea, trebuie să și facă permisul de debarcare și să plătească taxa; mă rog, toate formalitățile, după cum zice legea. Care va să zică, eu vama, cum vrei d. ta să știu, cum și ce fel vin oamenii ăștia și ce aduc cu ei? Și statul pentru asta se cheamă că ne plătește, ca să facem un control cît se poate de sever.

Corbu, care simțea că nu se mai poate stăpîni, îi răspunse răstit:

— Mă rog, cît trebuie să plătească? D. ta n. ai decît să și faci formalitățile, taxe, amendele... ce vrei, și spune cît face peste tot; plătesc eu, acumă chiar, numai să lăsați oamenii în pace.

Agentul vamal, supărat, dar încă stăpîn pe sine, zmunci creionul albastru de după ureche și un registru din lădița cafenea a lui Osman. Mîndru și sigur, cu sprincenile puțin oncruntate, îl privi drept în față și îi puse întrebarea într-un chip poruncitor:

— Cum vă numiți, și ce profesie aveți d. voastră?

— Petre Corbu, profesor.

— A!... sunteți de la Liceu? – și într-o clipă sprincenile agentului vamal se descrețiră, iar fața îi se luminează de un zîmbet binevoitor.

Ușor, așeză iar creionul la locul său după ureche, și pe cînd întorcea registrul pe o parte și pe alta fără a-i găsi loc, se încercă într-un chip dulce să lege iarăși vorba.

— Vrea să zică d. voastră sunteți d. Corbu de la liceu... omi pare bine, iacă n. am avut onoare pînă acumă... am și eu un băiat acolo, pe Tică, omi într-o două gimnazială... Tică Ionescu, unul scurțicel, așa negricios... cîcă la franțuzește merge mai greu, dar e tare silitor altfel... dă, ce să zică?... mă să ținea să l. dea la meserii, dar eu zic, omi face ce omi face, să știu că rup din bucățica de la gură, dar tot îl dau la liceu, că dacă are băiatul talent la carte, de ce să l. las? – Și d. Trandafir Ionescu, surbuzător, se aplecă așezînd două scăunașe mai departe – Scuzați, vă rog, omi faceți onoarea să gustați o cafea neagră; e mare meșter turcul ăsta. Efendi, două filigiane cu caimac... n. aveți idee ce tare e ăsta în cafele turcești.

Corbul, neștiind cum să scape mai curbnd, băgă mna on buzunar și zise scurt:

— Cbt spuneți că trebuie să plătesc pentru formalități?

— A!... nu i nevoie, ca ce să mai plățiți dumneavoastră?... Unde se poate, facem și noi cbte un bine personal...

— Mă rog, eu n am nevoie ca să mi faceți nici un bine.

— Scuzați, vă rog, nu este nevoie să plățiți... ce are de a face?... Dacă dv. veniți și ne declarați on persoană că i cunoașteți pe oamenii ăștia, cum și de unde vin, asta ne este prea de ajuns.

Și după plecarea lui Petru Corbu la prefectură, oncă vreo două ore, autoritățile din port au mai rămas acolo ca să discute cazul și să ia măsurile convenite față de nouamișelie făcută de comisarul portului.

Abia ajunse Corbu on dreptul vămii, cbnd oi sosi din urmă Bădița Sandu, care venise fugbnd ontr un suflet.

— Amu, de alt bucluc am dat... cică să nu ne urnim de acolo pbnă ce n a veni la inspecție... ista... doftorul de vaci.

— Cum? de ce? nu v a spus?

— Poi de unde să spuie, dar omi dau și eu cu ideia că poate a fi boală on Dobrogea, și de aceia nu lasă să treacă dincoace nici o vită neinspectată.

Și Corbu, care se oprise on loc, după ce se uita la ceas, oi zise hotărbt:

— Lasă i așa, cu ăștia nu mai sbrșim. Hai bădiță și d ta la prefectură.

Pe drum, tăcut, cu ochii on jos, mergea din ce on ce mai iute, parcă anume să nu dea pas minții nimic să mai gbndească. Avea un fel de teamă de o judecată chinuitoare, căci o simțea cum se onchiagă din zbuciumul de gbnduri ce i se oncrucișau prin minte.

Fără a și da seamă, mărea pașii din ce on ce mai mult, și uneori se ontorcea către bătrbnul ce nu mergea alături de el și se ținea tot la un pas on urmă.

— Hai mai iute, bădiță, că i tbrziu.

— Haide, hai, că doar merg eu ontr o nădejde.

Cbnd au ajuns on poarta prefecturii, bădița Sandu ontrebă ongrijat:

— Oare ne a da? Ha... ce zici?

— Sigur că trebuie să vă dea.

— Da oare de ce n o vrut ceia din port să ne deie. Nădejdea de amu oi la prefectu, că să chiamă că tot el oi mai mare. Iștia din poliție sunt mai cbnoși, că cel care i boer adevărat, oi mai bun la inimă.

Pe sala ontunecoasă și goală, un ușier oi ajuns din urmă.

— He!... oncotro ai luat o așa repede, moșule?

— E cu mine, căutăm pe d. prefect, oi răspunse Corbu, oprindu se on dreptul unei uși.

— D. prefect nu i aici, dar puteți vorbi cu d. director al prefecturii. Dați mi cartea d voastră, că așa i ordinul... altfel vine și prostime multă.

Pe cbnd Corbul oși căuta prin buzunar o carte de vizită, bădița Sandu, care și pusese căciula jos lbnă ușă, scotocind prin sbn, oși scoase o legăturică on care avea onvelite on cbrpe cele trei decorații și un vrv de petece de hbrtie ongălbenite.

— Iaca, poate să facă trebuință și aeste.

— Nu i nevoie; așteaptă mă aici; – și Petre Corbul intră on biroul directorului.

— A!... Salutare onorabile, cu ce ocazie pe la noi? oi strigă Stelică Hbncu de după o movilă de dosare. On redingota lui ce strălucea de lustruită, omul acesta uscățiv avea o figură ciudată cu ochii mici și verzi, care i jucau on cap prin sticlele ochelarilor, cu niște fire de mustăți roșii, țapoase și rare, parcă mbncate de molii – era una din acele ființi a căror vbrstă nu poți s o ghicești.

— Ol căutam pe d. prefect, am să i fac o rugămint.

— E dus la București, dar vine cu trenul de amiază, că avem deseară balul funcționarilor. Apropo, bine că te am prins. Ne faci onoarea? – și directorul oi ontinse un bilet de bal.

Corbu voi să se opuie murmurbd ceva nelegat și fără hotărbre.

— Nu... nu cred, n o să pot veni...

— Ei, ce i cu aia, cine te obligă să vii, n are a face... știi, e chestia de o faptă caritabilă, e pentru mărirea fondului filantropic al societății. Dar nu mi ai spus afacerea cu rugămintea. Ce dracu, doar putem și noi ceva on prefectura asta, – și directorul iar oncepu numărătoarea teancului de bilete roșii.

— Au venit on port niște veterani din Dobrogea și vor să se ontoarcă onapoi la locul lor on Bacău.

Sunt prăpădiți de tot, nu mai au nici bani de drum, nici de hrană. Nu s ar putea ca prefectura să le dea niște bilete pentru tren?

— A!... Imposibil drăguță, că noi n avem bilete. Dispoziția ministerului e ca să libereze bilete din țară on Dobrogea, iar contrar nu, imposibil.

— Ei bine, dar ce să facă oamenii ăștia?

— Asta mi place! Să facă ce au făcut și pbnă acum. De asta te ongrijești dumneata? Ei nu; că i nostim, pe onoarea mea!... Așa sunt cărturarii ăștia! – și directorul, rbzbdn zgomotos, oi mai ontinse oncă cinci bilete.

— Contez oncă pe cinci, le desfaci pe la dascălii ceilalți. Nu, zău, că are să fie frumos deseară, suntem siguri de reușită. Numai nițică răbdare, ascultă ici afișul.

Rar, cu glas tare și c o intonație de discurs oficial, directorul oncepu a citi:

SOCIETATEA FUNCȚIONARILOR PUBLICI

Cu ocazia omplinerii unui an de la fondare și pentru
mărirea fondului ei filantropic, va da un
SPLENDID BAL

Cu muzica regimentului de infanterie
Salonul va fi fermecător decorat on stil Venețian și luminat
a giorno, rezervându se astfel publicului cele mai frumoase și
amuzante surprize.

Comitetul de organizare făcând numeroase sacrificii pentru
ca să rămbie un suvenir neșters pentru toți care vor lua
parte, pe lângă celelalte surprize va aranja on seara balului
o "Luptă Amuzantă" cu confete și serpentine ontre
Cavaleri și Domnișoare.

Pentru ca modul de petrecere să ontrecă toate așteptările, și
distracțiile să nu mai contenească, la ora 12 fix din noapte,
se va proclamă prin vot secret "Regina Balului", căreia i se
va decerne de către societate un frumos coșuleț cu
flori ca cadou.

Un cavaler 2 lei, o damă 3 lei.

Familie compusă din un cavaler și două dame, 5 lei.

Ținuta cuviincioasă e de dorit.

Pentru cavaleri va fi cea de bal (retingot), iar pentru domnișoare
mai cu seamă e de dorit Costumul Național.

— Eu am ținut să punem costumul național. Știi, e mai frumos decât
cu falbaralele cele franțuzești. Nu trebuie să ne fie rușine de portul
nostru țărănesc. La orice ocazie trebuie să fim mai patrioți. Nu i așa,
spune sincer dacă n am dreptate?

Petre Corbu, on starea de spirit on care se găsea, nu putu să
răspundă la ontrebarea care ol strbntora, decât prin cbteva cuvinte fără
șir:

— Da... sigur... natural... — și deodată oși reveni on fire.

— Domnule director, dar ce i de făcut cu nenorociții ceia? Credea n
o să i lăsați așa. N au nici unde să se adăpostească, nici mncare. Ceva,
on sfbrșit, trebuie să faceți; de ce nu dați o telegramă la Ministerul de
Interne să vă trimeată niște bilete de drum de fer?

— Ha!... Ha!... ce copil ești! Poi ne vine peste trei săptămni. Se
cunoaște că ești om de carte, filozof de cabinet; n ai fost on
administrație, nu ești hbrșit pe aci, ca să știi tot mecanismul. Omi pare
rău că te bagi on lucrurile astea, zău, omi pare rău. De asta porți grija d
ta, că ce or să facă ăia; cbnd ai ști ce necaz tragem noi cu dbrșii!
Ascultă mă pe mine... lasă i on pace... ce ți pasă dumitale? ăsta i cel mai
bun lucru. Niciodată nu trebuie să ți bagi singur capul sănătos sub
evanghelie, crede mă pe mine că am ombătrbnit on administrație, on d'al
de astea. Dacă ții numaidecbt, vorbește i prefectului sau primarului. Dar

nu face pentru d ta ca să te bagi on lucruri de astea, zău nu face...
ascultă mă pe mine.

Tocmai on capătul scării bădița Sandu oncercă să ontrebe:

— Oare ne dă, ha!... ce zici?

— Da sigur că trebuie să vă dea; nu i prefectul aici și directorul n are bilete la el; mergem acum la primărie, oi răspunse Petre Corbu, cătvnd preocupat on jos.

— Stăi, nu mai sui scările degiaba, au șters o toți de la birouri onainte de 12, zise Iuliu Dudescu, un avocat tbnăr, care se ontbnise cu Petre Corbu on ușa primăriei.

— Ai vreo treabă cu unchiul? – și observnd că Petre nu onțelege ontrebarea, Dudescu oi explică.

— Așa i spunem noi primarului: unchiul Nae”, și, de cvnd cu furnitura pentru pavarea orașului, i s a mai adăugat și numele de Bazalt.

— Aș vrea să i vorbesc ontr o afacere, nu știu unde l aș găsi, oi spuse Corbu ongrijat.

— A!... dacă ai ceva urgent, trebuie să l prinzi acum, că dacă o apuca să intre on conclav, cum e obiceiul, nu mai apare decbt după patruzeci și opt de ore. Hai cu mine, e ora aperitivelor; ol găsim la băcănia din colț, la Tase, sau, cum oi zice el, la biblioteca din centru.

Și plecară ambndoi alături pe strada mare. On urma lor, mai departe, venea și bădița Sandu oncet șchiopătvd. Corbu mergea tăcut și chinuit de gvnduri, Dudescu era vesel și radios, repurtase o victorie strălucită la judecătorie ompotriva unui adversar politic, și nu putea să și mai potolească pofta de vorbă.

— Vrasăzică nu l cunoști pe unchiul?

— Ba da, ol cunosc, dar puțin.

— Ah!... n ai idee ce tip nostim și original. Cvnd ol vezi așa scurt și gras, cu burta lui de arhimandrit, ai zice că i tipul burghezului respectabil, părintele comunei. Cvnd colo el e cel mai rafinat boem, mă rog artist on viață, ce mai vrei! chefurile și le face cu tabiet și on papuci acasă, patruzeci și opt de ore stă on conclav și vardistul la poartă ca să nu l supere nimeni.

Altfel e un om admirabil și de spirit. Are o bibliotecă plină de sticle on loc de cărți, și pe etichete scrie numele autorilor de drept: Mourlon, Demangeat... A!... e nostim să l vezi la el acasă.

Cvnd intrau pe ușa băcăniei, se auzi un glas puternic din fundul sălii:

— Iaca și pisălogul de Dudescu.

On fund, on jurul mesei oncărcate cu gustări, se aflau la țuică primarul, inginerul comunii și căpitanul de jandarmi rurali.

— E!... crai nou, – oncepu vesel și zgomotos primarul la vederea lui Corbu – au onceput și dascălii de la liceu să mai consulte biblioteca noastră; era de dorit, domnilor! Se poate tocmai intelectualii să trăiască ontr o ignoranță completă? Ionică, adă cinci volume din autorii cei mai vechi. Domnul Corbu, ca profesor de istorie, trebuie să și dea părerea asupra autorilor din antichitate; eu vă declar de la onceput, că am o pasiune pentru clasici, oi sorb, nu i gust.

— Nu, eu nu beau... nu pot... zău, nici nu am vreme, venisem numai să vă fac o rugămintă, – oncercă să spuie Petre Corbu, ongrozit parcă de oncurcătura on care intrase.

— Nu ascult nici o rugămintă onainte de a ți da părerea asupra acestui autor, – și primarul făcea un haz nespus, rvzând așa de tare că i tremura pbnțele iar ochii lui mici abia se mai vedeau licărind, ongropați cu totul on grăsimea obrazilor.

Pbnă să aducă Ionică paharele, inginerul se apucă iar să și explice planul, schițând cu creionul pe masa de marmură albă. Era vorba de parada de 10 Mai, pentru care se luau măsuri din vreme, căci avea să se facă ceva deosebit anul acesta on ciuda opoziției locale. Anul trecut la 10 Mai, sub fostul regim, se ontmplase on oraș un scandal unic on felul său. Fostul prefect se certase cu generalul comandant al garnizoanei, și acesta, după Te Deum, on ultimul moment, a schimbat locul defilării: pe cnd prefectul, autoritățile, damele și tot poporul așteptau pe bulevard unde se construiseră tribunele, generalul, numai cu statul său major, a primit defilarea on celălalt capăt al orașului, spre gară.

S a vorbit mult asupra acestei nenorocite afaceri, care a onvrăjbit lumea civilă și militară. Pbnă on ziua de azi, deși pacea s a oncheiat cu mutarea generalului și schimbarea prefectului, totuși părerile sunt deosebite, și orașul se găsește ompărțit on două tabere: unii care susțin că prefectul e mai mare, și alții că mai mare e generalul, comandantul garnizoanei.

— Bravo, inginerule! nu degiaba umbli cu figuri on text, zise primarul privind cu admirație la schița tribunelor.

— Ei nu!... cnd vă spui că anul acesta o facem lată, ca să plesnească amicul ispravnic de anul trecut, care mi o făcură fiartă. Așa!... la mijloc e estrada autorităților, un spațiu gol pentru general și statul major – sigur că o să fie toți călări – on față muzica, la dreapta tribuna damelor. On stnga, tribuna militară. Mă rog, cnd vă spun că o facem ca la București! O să vorbim cu revizorul pentru micii dorobanți.

— Splendid ar fi să aduceți și pe veteranii din județ, adică de ce să nu defileze și ei, dacă e așa? – zise căpitanul de jandarmi, trntind cu pumnul on mbnerul săbiei așa de tare, oncvt teaca se izbi cu zgomot de un butoi cu măslina.

— O idee genială, pentru care ți se va aduce mulțumiri on public –

adaogă primarul r̄vz̄vnd cu hohot – mă rog, tot complet ca la București... ca ce provincia să rămbie mai pe jos decbt capitala?

Petre Corbu, care ascultase tăcut, măsur̄vndu i pe fiecare on parte, crezu momentul potrivit:

— Tocmai aveam să vă rog pentru niște veterani care au sosit azi on port. Vor să se ontoarcă din Dobrogea la locul lor on Bacău. Au isprăvit banii de drum, n au nici de m̄vncare... nu s ar putea face ceva? Mi se pare că primăria are și un fond de ajutor pentru cazuri de felul acesta.

— Poi bine, onorabile, dar știi că ești slab on materie de fonduri – oncepu primarul grav și glumeț totdeodată – eu, părintele acestei comuni, abia pot ondestula pe copii legitimi, dar să mai mă ongrijesc și de soarta celor orfani sau abandonăți!... ba nu, zău, judecă drept!... Ionică, bibliotecarule, mai dă ne oncă cinci volume tot de același autor.

— Eu trebuie să plec, – și Corbu puse m̄vna pe pălărie, dar primarul ol și cuprinse de mijloc.

— Nu te las fără să bem oncă un r̄vnd. Asta onseamnă că te ai supărat pe mine; eu sunt un om care n am dușmani. Nu, zău, te rog chiar să mergi la prefect, știi, el e cu daraveri de astea. Ia de ici o bucățică de lacherdă, dacă nu iai, onseamnă că te ai supărat pe mine, omi pare rău, pe onoarea mea. E teribil, domnule, cu umanitarismul ăsta al dascălilor idealști!... Ionică băete, ce idee ai tu despre umanitate?...

— Nu are on băcănie marfă de asta, – se grăbi căpitanul să răspundă on locul lui Ionică băiatul, care aștepta cu tava on m̄vună, neștiind ce răspuns să dea.

Și Petre Corbu, arunc̄vndu și ochii din ont̄m̄plare spre ușă, tresări deodată: bădița Sandu, care așteptase smerit afară on stradă, neondrăznind să ontre on prăvălia plină de boeri, se oncerca aplec̄vndu se cu sfială, ondoit de la mijloc, să privească onăuntru. Ontr o m̄vună ținea căciula, iar on cealaltă oși str̄vngea legătura de c̄vrpe, căci se ḡvndea și el că poate să facă trebuință decorațiile și h̄brtiile lui ongălbenite, acolo unde era sigur că se vorbea și despre d̄vnsul.

— Trebuie... mă așteaptă, onḡvună Petre Corbu, repezindu se spre ușă, pe c̄vnd toți ceilalți, cu paharele on m̄vună, cătau nedumeriți pe urma lui. On stradă, țin̄vnd oncă pălăria făcută ghem on m̄vna str̄vngă, se opri, cu capul gol, on fața bătr̄vnelui care aștepta să i vorbească. După ce și trecu m̄vna dreaptă ontr o oncleștare dureroasă pe frunte și pe ochi, oi zise oncet, stăp̄vnuindu se:

— Bădiță, ontoarce te și d ta on port, așteaptă mă acolo, că o să vin eu să vă aduc răspunsul... las că fac eu tot ce trebuie.

— Apoi așa! așa om face!... om aștepta... dă... nu ni i lăsa... că i greu tare de străbătut pe aici fără nimeni, ontre străini... și dac a fi... te om pomeni și noi și copiii... că dacă trăia și dascălul, D zeu să l ierte, se chiamă că se bucura și el... da vezi, pe semne așa i... de, ce să zic și eu...

– și bădița Sandu oși onecă vorba ontr un oftat adbnc, on loc de a și limpezi gbndul pe care l avea on minte.

Clătinbnd din cap, oși grămădi cu degetele lui noduroase legătura de cbrpe, hbntii și decorații, iarăși on sbn, la locul lor. Și după ce oși ondreptă la gbt cămașa și sumanul, o porni la vale spre port, trăgbnd oncet, cu greutate, piciorul stbng, rămas beteag din timpul războiului.

Iar Petre Corbu o luă și el la deal spre casă. Călcbnd șovăitor, cu genunchii ondoși, cu brațele moi, căzute n lungul trupului curbat, părea că urcă sub povara unei greutăți cu mult mai mare decbt ol ajutorau puterile să ducă.

Un grup de băeți zgomotoși veneau dinspre liceu. Sigur că are să l salute... și ca să nu răspundă, se abātu din drum cotind pe altă stradă. Un fel de teamă fără de onțeles ol chinuia amar, pe cbnd mergea abătut cu ochii on pământ, singur, să nu vadă pe nimeni și nimeni să nu l vadă, nimeni să nu l simtă... ar fi voit să treacă așa cum se strecoară o umbră.

Din cbte socoteli și planuri oși făcuse on minte Petre Corbu, nu izbuti ca să ondeplinească nimic pbnă la amiază. Dar era hotărbt s o ducă pbnă la capăt. Avea să meargă la prefect, la polițai, să facă o listă de subscripție, și, dacă n o putea să și ia leafa de la școală, are să se omprumute... on sfbșit trebuie să găsească un mijloc de ajutor, și cbt se poate de repede, pentru nenorociții care l așteptau on port, căci numai ontr onsul oși puseseră ei toată nădejdea.

Era ora trei cbnd Corbu suia scările prefecturii, oncepuse a se plictisi măsurbnd sala de așteptare, și totuși ce politeță și bunăvoință din partea prefectului, cbnd l a primit.

— A!... ce surpriză... poftim colega. Trebuie să știi că nu mi uit niciodată breasla din care am ieșit, on totdeauna omi face deosebită plăcere... Ia loc, te rog... ai să mă scuzi; numai cbteva minute să termin afacerea asta, și sunt cu totul al d tale.

Prefectul se așeză la birou. On picioare, on fața lui, aștepta un inspector comunal cu teancul de hbntii la subțioară.

Petre Corbu căută a se ondepărta cbt mai mult de birou, căci se temea să nu i stingherească de la lucru.

Din fund, de pe scaunul lui, cerceta tot cuprinsul acestei săli reci și impunătoare. O mobilă de birou greoaie, masivă; jilțurile, ombrăcate on marochin roșu, erau așa de mari că te afundai cu totul on ele; on rame late aurite, portretele suveranilor și două tablouri mari: copii după Grigorescu. Jumătate din păretele din față era acoperit de o bibliotecă mare cu o onfățișare de catedrală, lucrare de artă – stejar sculptat – imitbnd un fel de stil rombnesc. Sub sticlele ușilor erau ontinse niște pbnze verzi, așa că nu se puteau vedea cărțile din rafturi. La un colț

pbnza era desprinsă și se putea zări un teanc de Monitoare oficiale”.

Privirea i se opri la biroul unde lucra prefectul. Ongropat on jilțul lui monumental, mbndru și grav, prefectul impunea oarecum prin felul de a se prezinta. O figură mare pătrată, un păr aspru roșietic, tăiat scurt ca peria, mustățile scurte și răsucite, scoase de curbnd din bandaj, ciocul ascuțit oi acoperea bărbia rotundă; on ochii lui albaștri se cetea tărie, voință, oncăpățbnare. Un trup bine legat, chinuit parcă on redingota i strvbntă, colțurile gulerului alb, prea onalt, se ongropau on gușa care oncepuse a se forma.

Petre Corbu neavbnd ce face, căuta să și dea samă de sfiala fără de rost pe care o simțea așteptbnd on biroul acesta, on fața unui om care nu i era străin

Pe Jean Stroescu ol cunoștea foarte de multă vreme, din Universitate, pe cbnd toți ol cunoșteau sub numele de Ioan al Stroii, de loc din comuna Netoții de Jos din județul Teleorman Făcuse seminarul și, on loc să și urmeze meseria onceptută, se onscrise la litere. Dar pentru că i se păruse și aci un cbmp prea mic de acțiune, făcuse și dreptul. Sănătos, muncitor și calculat, izbutise a băga on buzunar deodată două diplome de licență. Ontotdeauna trecuse victorios prin toate cotiturile și piedicile puse on calea vieții studentești.

Puțini erau acei care l cunoșteau bine; tot se găseau unii care, pe șoptite, oi ziceau: Echilibristul.

Ca profesor on provincie, n a stat decbt trei ani, după ce trecuse cu nerăbdare prin toate culorile, oși găsisse on urmă o aripă protectoare.

On schimbul serviciilor aduse partidului, ol băgase și pe el on cameră, odată cu o ontregă pleiadă de talente tinere, ridicate din popor.

După doi ani, nu se știe prin ce omprejurări, făcuse o partidă strălucită – o văduvă bogată a unui senator mort de apoplexie.

Să lăsase de dăscălie și făcea numai advocatură și politică. La venirea partidului său din nou la putere, i se dase pe mbnă ontregă situație a județului.

Și Petre Corbu, cum sta deoparte, urmărind din colțul lui mișcările prefectului, se oncercă să surprindă on trăsăturile feței urmele vechi, regăsind on nuanțe chipul acela așa cum ol văzuse pentru ontbia dată. Oși amintea bine de el: era cu vreo doi ani mai vechi on facultate... parcă ol vedea: deșirat, cam ondoit, cu părul dat on sus, cu figura mare și numai cbteva fire de mustăți, iar un puf neras oi umbrea fălcile late.

L a ontblnit ontbia dată ontr o căsuță tupilată... din onfundătura noroioasă on dosul halei Traian, venise la un prieten să ceară un caet de note... acolo ontr o singură cameră cu treizeci de lei pe lună ședeau trei studenți la un loc... cbtva timp mbncase la același birt, La Pbrjoala ideală – on Șelari... era un grup mare de studenți săraci care mbncău acolo... D. Nae Capama, patronul, scurt și gras, cu favoriți albi ca Franț Iosef... Ce

tip original era acest birtaş bucătar!...

Și Corbu, cu un fel de mulțumire oși opri gândurile asupra lui. Nu l văzuse de multă vreme, pbnă anul trecut, cnd l a ontblnit on tren mergnd la Ploești să mai facă ceva oncasări, după cum spunea el. Se lăsase de birt și, cu multă răbdare, urmărea datoriile vechi ale foștilor studenți.

Avea un carnet gros – catalogul universității, cum oi zicea el – ținut la curent după Monitorul Oficial.

Acolo erau trecuți datornicii cu numărul meselor, anul, luna și ziua de cnd și pbnă cnd aveau de plătit, și, on dreptul fiecăruia, d. Nae scria pe rnd numirile care se făceau cu data, funcția și locul unde se află fiecare. Erau acolo onscrise cbteva generații de profesori, magistrați, avocați, doctori, funcționari mici și mari – toată scara ierarhiei sociale ontr o statistică desăvbrșită.

Carnetul lui domnu Nae Capama ar fi, desigur, un prețios document de cercetare pentru istoricii care ar căuta să pătrundă spiritul și prefacerea societății românești din a doua jumătate a secolului al XIX lea... Și Petre Corbu oncepu să zbmbească la ideia ciudată care i veni on minte: Ce mutră ar face prefectul, dacă i ar aminti că i a văzut trecut, on carnetul nenorocit, numele și suma ce avea de achitat pentru mesele de la Pvrjoala Ideală de pe vremea cnd era student”.

Zbvrbitul tremurat al unei sonerii ol făcu să tresară. D. prefect, supărat, chemase pe registrator...

După o bătae sfioasă on ușă, registratorul intră ondoindu se de șale. – O figură veștedă, ombătrbnită onainte de vreme; un surbs acru oi oncreștea buzele supțiri, pe cnd oși oncheia nasturii jachetei.

Făcuse de sigur vreo greșală, ceva, la onregistrare, căci prefectul se oncruntase privind hbrtia ce o ținea on mbnă.

– Ți am spus domnule, să ți bagi mințile on cap... uită te la număr... asta e pentru a treizecia oară...

– Nu sunt eu vinovat, am spus lui d nu șef că... – dar prefectul oi tăie scurt vorba:

– Am terminat! – și după ce oi aruncă hbrtia jos, făcu spre ușă cu mbna un semn hotărvtor și stăpbnit.

– Știam că i o secătură, nu i spuneam eu lui Vasilescu, cnd mă plictisea la alegeri cu protejații lui? – și prefectul parcă simțind nevoia de a se explica, se ontoarse cătră Corbu:

– E groaznic, monșer!... sunt sătul pbnă on gbt de politică... De cnd crezi că lupt să scot politica din administrație on județul meu... uite, citește ici: – și el arată mbndru spre ușă.

Numai atunci Corbu văzu, lipit pe sticlă, un avis pe care nu l observase la intrare. Prefectul ceti rar și apăsat:

AVIS

Funcționarilor din acest serviciu le este absolut interzis de a recurge la intervenții exterioare, meritele lor proprii și interesele serviciului fiind, singure, bazele aprecierii șefilor lor. Orice fel de intervenții on acest fel constituiesc o notă rea pentru funcționarul respectiv.

— E! Nu i clar?... spune?... ei bine, te desperează uneori, pe onoarea mea! – și prefectul se ridică din fotoliul on care șezuse onfundat. După ce și agăță degetele on răscroiala jiletcei, subțioară, scoțbnd pieptul onainte, bombat făcu vreo cbțiva pași largi on lungul camerei. Lbngă fereastră, on dreptul lui Corbu, se opri:

— He!... nu ți onchipui, monșer – oncepu prefectul dbndu și capul pe spate și privind pe geam afară – nu știi cbt am avut de luptat aci! Aveam adversari tari, politiciani vechi... acum pot zice că sunt aproape stăpbn pe situație... Dar nu ai spus oncă afacerea pentru care ai venit?

— Sunt niște veterani care vin din Dobrogea... – și Corbu oi lămuri cazul, onșirbnd toată istoria pe care o mai repetase oncă de cbteva ori on ziua aceea.

— Chestiunea e mult mai dificilă decbt ți ai onchipui: Nu pricep de ce nu rămbn oamenii ăștia on Dobrogea. Guvernul face sacrificii colosale pentru dbnșii, și ei nu vor să stea acolo. E de speriat, frate, cbt e de ignorant și de ondărătnic țăranul nostru; nu, nu trebuie să ascundem defectele.

— Bine, dar nenorociții ăștia nu vezi că sunt victimele administrației? se oncercă să spuie Petre Corbu. Prefectul on să oi tăie vorba.

— Exagerații, monșer, dacă te ai potrivi la toate pretențiile, apoi nu știi, zău, unde am ajunge. Nu, nu, cu sentimentalism nu se poate face administrație. Voi, care nu faceți politică, aveți o mentalitate curioasă. Ministerul dă ordine severe pentru a onlesni mutarea și stabilirea veteranilor on Dobrogea, și eu să fac contrariul, să mă apuc să i transport din Dobrogea onapoi, la locul lor!... Nu vezi că i absolut imposibil? E absurd, monșer!... Ce ar zice prefectul de Constanța, care omi dă telegramă să i trimet onapoi?... și n ai idee ce tip susceptibil... și i foarte tare la centru.

— Ei bine, dar ce i de făcut? O să i lăsați așa să moară de foame? – și Petre Corbu se sculă enervat de pe scaun.

— Dar pbnă acum de ce n au murit? Lasă i, cum au mers pbnă aici, merg și de acum oncolo. Nu le purta grija. Mai ontbi că nici nu sunt oameni din județul meu, ce o să mă amestec eu on atribuțiile altora? Mă rog, dacă ții numai decbt, o să dau ordin polițaiului ca să ți dea concurs pentru o listă de subscripție. Dar cred că cel mai bun lucru ar fi să i ondemni să se ontoarcă onapoi. Dacă nu vor, atbta pagubă. Las' că nici nu avem bilete de drum, dar și dacă aș avea, oți spun sincer că nu le aș da, pentru că aș lucra contra convingerilor mele.

Și prefectul oncepu a și desfășura o ontregă teorie asupra colonizării

Dobrogei după sistemul din antichitate al Romanilor; asupra drepturilor și naționalităților din această provincie, adevărat mozaic de rase; trecând apoi la mica și la marea proprietate, cultura intensivă și extensivă, pentru a sfârși tot cu chestia raselor – partea sa favorită, ca fost profesor de geografie, pe care o predase după noile metode.

Inspectorul comunal, care regula dosarele la biuro, oși ridicase capul, privind și cu admirație șeful. Iar Corbu, care la început ascultase și el, la urmă oși pierdu răbdarea; sta privind nedumerit la bustul lui Costache Rosetti, care părea că și a ontors capul ca să vadă mai bine și el pe prefect.

Statuia aceasta de teracotă oși făcea, la prima vedere, o impresie stranie; cercetată mai de aproape, găseai pricina: fusese stricată și i se lipise gâtul strâmb.

După ce se lămurii și asupra privirii lui Costache Rosetti, Corbu se găti să plece, iar prefectul onfierbântat izbi cu pumnul on soneria de pe birou:

— Alecule, dă mi pardesiul!

Când a ajuns Corbu la liceu, nu mai era decât directorul și oncă doi profesori.

— Salutare, Corbule, da parcă n ai curs azi, ce cauți pe aici?

— Venisem pentru leafă. Am mare nevoie de parale.

— He!... tocmai peste șase zile oncasez mandatul.

Și după câteva momente de șovăire, Corbu se hotărî să oncerce:

— Mi ai face un mare serviciu, dacă ai voi să mi girezi o poliță.

— A! omi pare rău, dragă, că nu mă cunoști; apoi nu știi că eu din principiu nu dau giruri? On viața mea n am iscălit o poliță. Omi pare rău, dar mi i imposibil, nici lui frate meu nu i girez, pe onoarea mea. Dar uite Tuduriu se ocupă cu daraveri de astea.

Sache Tuduriu, profesorul de matematici, era un om scurt, gras și roșu, care gâmbia ontr una de osteneală, căci era on adevăr foarte activ. Avea atbtea ocupații, oncbt umbla toată ziua cu una din trăsurile primăriei, care l aștepta la poartă pbnă oși făcea ora de clasă. Pe lbnă slujba școalei, mai era și consilier comunal, director la o casă de economie și ajutor, membru on consiliul de administrație a băcăniei cooperative, și cultiva sistematic o vie din apropiere, pentru care primise medalia de aur la expoziția jubiliară, căci prezintase cea mai frumoasă varietate de struguri din județ.

Tuduriu ol trase pe Corbu deoparte lbnă fereastră. Și pe când oi vorbea oncet, asigurându l că va cerceta el... să i facă un bine... știe el undeva ontr un loc sigur... se pipăia prin buzunare necăjit că nu găsește ceea ce caută. – De obicei avea asupra lui cbte o poliță on alb pentru orice ontbmplare. Numai funcționarilor și ofițerilor le găsea el bani, pentru alții străini nici odată nu putuse să facă rost de omprumuturi.

— Uite!... trece și d. prefect Arivescu – zise răzbind Aurel Stamatina, profesorul de franceză, care se oglindea on geamul celeilalte ferestre, răsucindu și firele unei bărbuțe blonde frizate.

— Păcat că nu l ați văzut ce poză avea on trăsura, e tipul clasic de arivist, parole d'honneur.

Stamatina, care avea conducerea ziarului opoziției din localitate, oși făcea o plăcere necăjind pe director pe tema aceasta.

— Stroescu!, izbucni directorul, Stroescu! orice mi ați spune d voastră, e un om de resort; și a pus on joc toate mijloacele ca să ajungă acolo unde rēvnește oricare. El a triumfat on viață, a onvins, a dovedit că e mai tare decbt noi toți on lupta pentru trai... Ce mi vorbiți mie de scrupule, cinste, morală... mofturi de idealisti impotenți!... Pbnă cbnd, mă rog, cutare loc on conducerea statului să l ocupe vreun ciocoi bogat sau un imbecil cu pretenții, și nu un om de valoare, cu talent și calități reale. Tocmai pentru că Stroescu s a ridicat de jos, cu drept cuvnt i se poate spune că e fiul meritelor sale. Cel... țara n are nevoie de talente tinere și viguroase? De unde vrei să le ia, dacă nu de jos din popor?...

Și pe tema aceasta urmau discuții onfierbntate, nesfbrșite, on cancelaria liceului, ontre profesori, care de multe ori aduceau ca martori umbrele lui Darwin, Nietzsche și ale altor răposați cugetători, pentru a sprijini, cu teoriile lor, unele păreri care se desfășurau ceasuri ontregi, chiar după sunarea clopotului de intrare on clasă.

De două ceasuri Petre Corbu se frământă pe scaun fără a putea prinde un moment de hotărbre. A băut două cafele și a fumat vreo șase țigări. Venise la cafeneaua din centru – la clubul lui Sărdică, cum oi spunea orășenii – pentru a vorbi polițaiului. El ar putea găsi vreun adăpost și hrană veteranilor din port; sau, on tot cazul, ar aduna cbțiva lei printr o listă de subscripție.

Sala geme de lume, de fum și de zgomot. Strigăte on gura mare, ciocnituri de bile și tacuri de bilearde, izbirea pietrelor de domino pe marmora meselor, rostogolirea zarurilor la jocul de table – un amestec de atbtea zgomote deosebite, onecate on forfotul nesfbrșit și monoton al celor două lămpi mari – sistem modern – care sfbrbie ontocmai ca două oale de fasole grasă puse la fiert.

Singur, de la masa lui din colț, Petre Corbu urmărește toate mișcările polițaiului, care joacă pocher cu doi necunoscuți la masa din față.

Din cbnd on cbnd capul acela chel, rotund și lustruit, dispare onvăluit on norii de fum de tutun. Și cbnd fumul subțiat se risipește, oi apare iarăși deslușit figura șefului poliției locale: obrazii plini și fălcile mari, ochii mici șireți, și sub nasul scurt cu nările lărgite o păreche strașnică de musteți sure și afumate. Șeful pare a fi un jucător foarte calculat; cugetă adbcn on fața problemelor jocului, strbngce crunt din

sprâncene la fiecare carte aruncată pe masă. Pentru a recăpăta puteri nouă, soarbe setos dintr-o veche țigaretă cu un capăt de chihlibar cât nuca de mare – o giuvaeră foarte antică, suvenir de când cu anchetarea crimei grecilor din port”, le spunea el celor care îl admirau această piesă vrednică de muzeul de antichități.

Petre Corbu nu ondrăznește să ontrerupă jocul, – are să aștepte, oși zicea el on gînd, momentul potrivit, când s-o termina partida și s-o face cărțile din nou... are să i explice cazul, așa ca să l miște, să l facă să se intereseze... și mai la urmă e chiar dator, on slujba lui, să se ongrijească de soarta acestor nenorociți... e cel mai on măsură să meargă cu lista, cunoaște pe toți din sală... ce Dumnezeu! tot trebuie să se strîngă ceva dintr-atbta lume... un pic de inimă numai și... oricum nu poți lăsa nici un cbne să piară de foame afară on ploae...

Hotărât cere o foaie de hîrtie și scrie cu litere mari: Listă de subscripție pentru ajutorul celor trei familii de veterani care mor de foame on portul nostru”. Numărul curent, Numele și pronumele, Suma subscrisă.

Afară toarnă cu găleata. De câte ori se deschide ușa, apare câte o umbrelă learcă de ploae; din ontunericul de afară o suflare rece de vbnt străbate făcînd să tremure flacăra lămpilor, de pare că se clatină ontregul cuprins al cafenelei.

Petre Corbu oncepe să se neliniștească; și a pierdut răbdarea așteptînd.

Atbta vreme de când ambnă și nu e on stare să găsească un moment hotărât de voință. De necaz oncepe a se judeca singur mustîndu se de slăbiciunea asta revoltătoare.

De ce atbta sfială?... Ce are de riscat?... Parcă cere pomană pentru el? E chiar o faptă frumoasă a contribui la o facere de bine. Oricum ar fi mulțimea asta, dar on simțirea fiecărui om există o coardă care vibrează de mulțumire, când știi că ai făcut o faptă bună. Și Petre Corbu oși freacă tîmplele necăjit; îl doare capul, a fumat, se vede, prea mult. E așa de acru și onecăcios aerul acesta cald din cafenea... Prin nouașii de fum albăstriu, care plutesc ontr-o oncolăcire moale și leneșă, abia se zărește ceasornicul din părete purtîndu și on cadență limba lui neobosită.

O sforțare eroică; se scoală hotărât on picioare; dar tocmai on același moment oi trece pe dinainte un tînăr elegant, care se oprește drept la masa polițaiului.

E Trăenică, grefierul tribunalului, sau arbitrul eleganței, cum oi spun prietenii.

Fir ar al dracului de secătură pomădată, acum și a găsit și el să vie?" borborosi cu necaz Petre Corbu, trîntindu se din nou pe scaun. Grefierul on să avea gînd de stat; de obicei el nu juca, dar oi plăcea grozav să privească. După ce și atbtrnă on cuer cu multă grijă pardesiul

cenușiu vărgat mlădiindu și talia, se așeză pe scaun, oși scoase mănușile gris perle, instalându se de a binelea la masă.

Petre Corbu amărbt, ca să și mai liniștească necazul, ia o revistă de pe masa vecină. Un număr vechiu din Illustration. Gravuri cu scene din revoluția rusească: Foametea on Rusia de Sud". Vbnzarea copiilor". Se vād țărani zdrențuiți, figuri sălbaticе cu părul vblvoi, cu bărbile mari oncblcite... femei slabe cu priviri rătăcite, cu pletele on vbnt, oși tbrbie copii goi și diformi, ducbndu i la vbnzare, pentru o bucată de pbine.

Oi fac rău atbtea grozăvii. Ontoarce foaia: Popa Gapon și turburările din Petersburg".

O mare de capete on clocotul nebunei răzvrătiri. Mii de brațe ridicate amenințător, strbngbnd cu degetele oncleştate pietrele scoase din pavajul străzii... on fund un escadron de Cazaci crunți aplecați pe cai, șerpuid cnuturile on aer, se repād la șarjă on zidul omenesc al mulțimii turbate.

Onfiorat, Petre Corbu onchise revista și o aruncă pe scaunul de alături.

Ridicbndu și capul, dă cu ochii de afișul care se legăna atbrnat la globul lămpii. Cu litere mari, pe hbrtie roșie, se anunța splendidul Bal al Societății Funcționarilor Rombni. On colțuri, scris oblic, cu litere de o șchioapă: Regina Balului, Regina Balului; Un cavaler 2 lei; O damă 3 lei...

Și secătura ceia care nu mai pleacă de la masa polițaiului!... Visător, pe altă lume dus, arbitrul eleganței, cu privirea pierdută on vag, oși freacă ontre două degete cbrligele mustăcioarelor și vița de păr lins ce i cade pe frunte drept la mijloc.

Ce lume fericit de stupidă!" oși zice Petre Corbu, și, pe cbnd oși scoate ceasornicul din buzunar, i se pare că trebuie să se corije: ce lume stupid de fericită!". Se uită și la pendula din perete: 9 ore fără cinci minute. Și el care oncă n a reușit să facă nimica... E teribil să nu fii capabil nici de atbta acțiune. Onseamnă că nu are nici un pic de voință... Cbnd va bate ora 9, punct, se va scula de la masă și va da lista polițaiului.

Cu ochii țintă onainte, pe cbnd numără bătăile ceasului, oși stăpbnește bătăile inimii ce i se par de două ori mai dese. La ultima lovitură se scoală hotărbt, și, pe cbnd oși pregătește lista, zărește on fund spre ușă pe comisarul cel tbnăr din port, care oși scutură pelerina de ploaie. Fără a l slăbi din ochi, oi aține calea zmbbindu i bucuros. Simte bine că e un sprijin tare de care trebuie să s apuce.

— A!... salut d le Corbu!... Ce făcuși cu protejații d tale din port? Ai fost la prefect?

— Da, onsă n a vrut să le dea bilet de drum.

— Dar primarul? Dar cu lista de subscripție?

— Nici el n a voit să le dea nici un ajutor. Cu lista tocmai acum voiam s o dau d lui polițai.

— Ha!... eram sigur, m așteptam eu la asta din partea dumnealor. Dați lista oncoa, trebuie să scoatem ceva de la atbta lume.

Și comisarul se duse ontins la masa polițaiului. Fără a și ridica ochii de pe cărțile de joc, ascultă toată povestirea cazului pbnă ce deodată d. polițai explodă, adresbndu se celor doi jucători.

— E teribil, domnule, pe onoarea mea, cu filfizonii ăștia, care au intrat on poliție!... ce mi umblă dumnealor cu traviate de astea! – traviată numea d. polițai orice fapt pe care l considera prea modern.

Petre Corbu urma mașinalicește pe comisar, care ontindea lista pe la mese, spunbnd on gura mare:

— Pentru niște veterani, care mor de foame on port, domnilor!

— Ei, asta mi place, iar cu liste ciupitoare!... nu se mai sfbșesc pomenile astea, domnule? zise indignat șeful poștei.

— E rușine, monșer, să umblați cu cerșitul, adăugă furios un altul.

— Cu veteranii ăștia a ajuns o adevărată halima. Nu te mai poți ontoarce de răul lor; pe toate drumurile oi ontblnești! Atbtea pretenții, e scandalos, pe onoarea mea!...

— Nu sunt ei de vină: statul care i a onvățat eu nărav. Cbnd spuneam eu să nu le ompartă porumb astă iarnă, că i onvață rău, nu voia nimeni să m asculte, zise un bătrbn respectabil, fost membru on consiliul județean.

Unii se făceau că nu aud, oși făceau de lucru și se arătau din ce on ce mai adbnciți on socotelile jocului. Alții se iscăleau cu ongrijire pe listă, și, on schimbul gologanilor pe care oi numărau, se simțeau on drept a face cbte o morală bine simțită.

— Foarte rău că nu stau on Dobrogea... Statul face sacrificii, țara noastră are nevoie de o populație rombnească viguroasă acolo on mijlocul străinismului.

— Sunt nărăviți, Domnule! Nu trebuie oncurajați... de atbtea ori am zis și zic că cea mai mare crimă este de a oncuraja on asemenea ocaziuni lucruri de astea, care on loc să muncească ontr un mod sărac și curat, dumnealor omi umblă după căpătat ca și calicii.

— Dar i ați văzut? Mor de foame on ploaie, domnule, cu femei și copii, – se oncearcă să spuie comisarul.

Vreo cbteva voci deodată s amestecară strigbnd:

— Nu moare nimeni de foame on țara rombnească... muncă domnilor! muncă! on străinătate cum trăesc oamenii? – sfbșși convingător rentierul Dănilă Zălogeanu, veneratul președinte onorific al societății pentru protecția animalelor din localitate.

Arbitrul eleganței, care se sculase ondată ce văzu pe comisar venind cu lista la masa polițaiului, izbuti să se strecoare printr o manevră iscusită, așa că nu se mai ontblni cu lista fatală.

Căpitanul Lulea, un bătrbn pensionar, oși făcea, ca de obicei,

somnul de după masă la cafenea ținând sub cot jurnalul Timpul, spre necazul celor care voiau să-l cetească.

— De ce nu o fi dormind omul ăsta acasă? ontreba adesea câte unul.

— Ca să țină pe loc sub mbrna lui Timpul cât mai are de trăit, — răspundea altul, oncântat de onțepătura spiritului, ce trebuia să usture pe bătrbnul căpitan, care totuși sforăia onainte liniștit și senin.

Ușurel, ca să nu-l sperie, comisarul îl trezi din somn.

— Domnule căpitan, vă rog pentru niște veterani... știu că d voastră sunteți un om... care...

Și căpitanul, după ce și potrive ochelarii pentru a ceti lista de la depărtare de un metru, oși scoase din punga lui de mărgele o patacă de doi lei și zise tare cu glas răgușit și aspru:

— Hai, remonților, puneți ici câte un franc; e rușine pentru oștirea de azi să-i lăsați pe drumuri pe cei bătrbni, care au făcut războiul și ridicat țara asta. — Ofițerilor tineri strbnși on jurul biliardului, li era rușine să nu se onșire și ei pe listă, dar mai toți se jurau că nu mai au parale.

— Dacă vine acum onainte de soldă! Punem nu câte un leu, dar și câte zece tigri, când vom lua solda.

S a hotărât ca să puie pentru toți remonții căpitanul și să-i oncaseze pe urmă la 20 ale luni.

Doi greci și un evreu de lbngă masa căpitanului, au pus câte jumătate franc, iar Tauc, turcul cu chirstigia din port, scoțbnd din brbu o pungă de ibrișin roșu, numără tacticos un leu și treizeci on gologani de câte zece bani. Apoi onșirbnd pe două linii niște cbrlige strbmbe, oși puse pe listă cu sfințenie iscălitura lui a la turca.

Datori; Uitate

— Este greu tare asta nume, bre, scris a la franca, — sfbrși el oarecum rușinat.

După ce se depărta comisarul cu lista, Tauc zise on gura mare ca să audă și ofițerii de la biliard;

— Asta mare rușine vine la obraz, bre... om sărac este asta veteran... el fost așchir ama bre!...

Când a ajuns cu lista la masa cea mare din fund, jucătorii erau onfierbntați la culme. Da un banc monstru domnul Tase Ostroveanu, un arendaș din județ — om bogat și sărbătorit de toată lumea cafenelei, căci el onsflețea jocul de câte ori se repezea de la moșie cu afaceri prin oraș.

— Domnilor, niște veterani care mor... Dar onainte de a termina vorba, treizeci de glasuri izbucniră deodată on furie aprinsă — cbștigase bancul și perduse ponții:

— Ce te vbri, domnule, aici, să ne strici jocul!

— De pomeni ne arde acuma?

— De unde dracul ați mai ieșit cu sfânțuiala asta?

— N aveți nici rușine, domnule, să umblați ca orbeții!...

— E teribil, pe onoarea mea, cu obiceiul ăsta oriental... e o mizerie care numai la noi o poți vedea.

— Zi i țara românească și pace!

— On altă parte se cere la ușa bisericii, la pod, dar nicăieri nu se permite așa ceva ontr un club civilizată.

După ce s a mai potolit zgomotul infernal pe care l ridicase indignarea și revolta generală, Lică Tiberian, care făcea pe crupierul, aruncând și culegând banii c o ușurință uimitoare, zise cu un ton dramatic și plin de duioșie:

— Nu i așa, coane Tase, că n țara românească nu moare nimeni de foame? Dar vai! căți n or fi murind de sete!... Max!... două halbe aci la conu Tase.

Și jocul urmă on hazul tuturoră.

Corbu rămase câteva minute lângă ușa, căutând on jurul lui la toată lumea aceia care foia on cuprinsul cafenelei. Dar simți că nu se mai poate stăpni; sârgele i se suise on obraji, oi vâjbiau urechile; și, fără a și da samă, strângea cu degetele oncleștate speteaza unui scaun. Scuiță on jos răstit și ieși trântind ușa după dânsul.

Afară oncepu să soarbă cu lăcomie aerul rece care i umfla pieptul; aer, avea nevoie de mult aer ca să nu se onăbușe. Simțea o trebuință de a se judeca, de a se lămuri, vorbind cu sine onsuși fără milă, fără slăbiciune.

...Ce ridicul! ce naiv!... să nu cunoști lumea on care te onvrtești... asta i lumea din care faci tu parte... mai este o lume, dar aceia e departe, afară, necunoscută... Desigur sunt două lumi aparte.

Nu i venea să se ontoarcă acasă. O trebuință de a rătăci ol ompingea onainte. După ce ocoli câteva străzi fără de țintă, mergând grăbit, alunecând Ia fiecare pas prin noroiul cleios, se pomeni fără să știe, iarăși pe drumul dinspre port. Ploaia oncetase. O ceață deasă ca fumul se lăsa on jos greoaie, apăsătoare, pe stradele pustii ontunecate. Portul era gol. Lucrul oncetase de mult și on noaptea asta neagră și ploioasă nu se vedea țipenie de om. Era o umezeală rece, care pătrundea pbnă la oase și un aer oncărcat, onăbușit de mirosul greu și acru de canale, de la butoaiele cu pește sărat și de la niște porumb stricat, aprins ontru n șlep din port.

După ce trecu peste câteva rânduri de șine, strecurându se printre vagoanele cu cereale, se opri pe cheiul vechiu de piatră. O umbră mare oi onchidea drumul; se apropiă cu grijă, – recunoscu o movilă de saci cu grbu pregătiți pentru oncărcarea de a doua zi.

Un surbs amar oi oncreți buzele și nu putu să și stăpnească un gnd care oi venise on minte, fără să știe cum: grbu... pbinea noastră cea de toate zilele... să mori de foame lângă sacii cu grbu... ce crudă ironie...

Dar unde s or fi băgat ei? – se ontrea Petre Corbu, cătnd on jurul lui prin ontuneric, pentru a și da samă de locul on care se găsea. Nicăeri nu se simțea nici o mișcare. Felinarele abia licărind, ca niște pete roșii, se onșirau on lungul digului departe. Tbrziu recunosc un rënd de magazii... pe aci desigur trebuie să fie grămădiți... s or fi adăpostit de ploaie.

Și dacă i ar vedea, ce ar putea să le spue?... Desigur că ei l au așteptat toată ziua... Ce rușine ar simți, dacă ar da ochii cu dbnșii... Nu, nici nu trebuie să i vadă pbnă mbne, cënd o putea să i ajute ontr un fel.

Și deodată un fluer ascuțit, prelung ca un strigăt plbngător, venind dinspre apă, oi făcu să tresară o clipă. Era desigur vreun vapor care plutea prin ceață. – Surprins, se ontoarse și se opri pe marginea cheului.

Pe Dunăre nu se putea zări nimic din haosul ontunecat pe toată ontinderea fără de capăt. Numai jos. Ia picioarele lui, apa neagră, lucioasă, se vedea fierbënd răscolită on valuri. Pe cënd se chinuia cu ochii ațintiți ca să străbată noaptea, oi sfbșia iarăș auzul un fluer lung și repetat, care vibra ca o chemare de ajutor parcă, din ce on ce mai tare. Cu oncetul se desluși o umbră neagră, care creștea prin ceață, și coada i uriașă părea că se tbrește on urma ei pe apă. Și deodată oi apăru un ochiu viu de lumină roșind prin ontuneric.

Era un remorcher cu patru șleperi care forfotea pe dibuite tăindu și cu frică drumul prin ceața și noaptea ontunecoasă.

Corbu se ontoarse iar printre magazii. Ar fi voit să i vadă numai, dacă mai sunt acolo.

La spatele unei clădiri se desprindeau on forme ciudate umbrele carelor cu toată oncărcătura lor. Cbteva pete se zăreau albind printre carele onșirate la rënd, – erau boii dejugați, care rumegau ghemuiți de frig și umezeală.

Ca să nu fie simțit, el pășea oncet on vbrful picioarelor, ținbndu și răsufarea. A colo jos, pe pāmntul ud, on noroiu, dormeau oameni și vite grămadă Ia un loc. Se auzeau sforăituri adbnici, răgușite; un oftat prelung; din grămada de jos venea un scbncet slab de copil și parcă cineva gemea oncet, onăbușit...

Deodată izbucni fără de veste un lătrat furios și se ivi la doi pași capul unui cbne lătos, zbbrlit, cu ochii scăpărbnd printre roțile unui car, de unde se afla legat.

— Cine i acolo, mă?...

— Ia sai, măi Neculai, că pe aici la oraș sunt mulți pbrlaci! – se auzi un glas răgușit de supt un car.

Și Petre Corbu, tresărind de spaimă și de rușine, se depărta on fugă. La marginea cheului se opri. De pe apă, de departe, venea un scbrțbit jalnic sfredelindu i chinuitor auzul, – cbрма vreunui vas, onvbrtindu se on țbțbni, se văita bătută de valuri. Oncepuse a sufla un vbnt rece

dinspre apă, și picături mari de ploae șfichiuiiau prin aer.

Și el, cu nervii ațbțați, onfierbntat oși sălta pălăria, ca să și răcorească fruntea onecată de sudoare. O suflare repede de vbnt oi smuci pălăria onainte ca el s o poată apuca. Se rezezi după dbnsa cătbnd s o reție on rostogolirea ei de a lungul cheului prin noroi. Dar vbntul o mbna de a dura cu atbta repegiune, că n a fost chip s o prindă pbnă la capăt, cbnd s a oprit privind o cum se duce plutind pe fața apei.

Jos, on fața lui, la capătul cheului, valurile gemeau de mbnie, onvbrite on loc, după ce izbeau furioase on colțul de piatră care li se ompotrivea cu ondărătnicie on drumul lor la vale.

Un fior de groază oi săgeta prin trup și l cutremură silindu l să plece de acolo de pe cheu. Și atunci o teamă copilărească ol cuprinse, teamă neonțteasă și cumplită, oi ongheță suflarea. O luă la fugă perdit și on neștire, așa de a dreptul, prin noroi și apă, năuc, gonit parcă de cineva din urmă. De cbteva ori se mpedecă de șinele drumului de fier on fuga lui nebună prin ontunericul noștii, prin ploaia care i curgea pe capul gol onfiorbndu l din creștet pbnă on tălpi.

Depart, după ce ieși din port, se opri reculegbndu se... Ce copilărie, – oi era frică să nu ontblnească pe cineva care să l vadă on halul on care se găsea.

Stradele erau pustii.

Huruitul unui șir de trăsuri răsuna făcbnd să zbrnrbie ferestrele caselor. Trăsurile intrau on curtea prefecturii, unde se zărea lumină la geamurile din rbndul de sus. Balul funcționarilor publici oncepuse. De a colo, din lăuntru, scăpau afară picurbnd sunete dulci, pe care vbntul le fura gonindu le răzlețe prin aer și prin ploae.

De undeva de departe se auzea un cbne lătrbnd ondbrijit, cu dușmănie, prin negura acelei noști urbte și ontunecoase.

Corbu, cbnd a ajuns acasă, era ud pbnă la piele. Suia scara pe din dos, cbnd oi ieși onainte servitoarea...

— Vai de mine, conașule, oncepu uimită mama Marghioala, d apoi pe unde v ați băgat, stați să vă aduc papucii că prăpădiți covoarele cu noroiul ista.

— Lasă că nu i nevoie, – și Corbu intră onăuntru, se așeză pe un scaun și oncepu să și pipăe părui ud cu batista.

Pe ușa deschisă, din camera de alături, se rezezi on fugă un copilaș ca de vreo cinci ani, grăsuț și roșu, venea numai on cămașa de noapte, lipăind cu picioarele goale.

— Ce, nu te ai culcat oncă, Sorică? – și Corbu ol luă pe genunchi, mbngbindu i părul creț, inelat. Simțea nevoia de a l avea aproape, de a l strbngre la piept.

— Da' de ce n ai mai venit, tată?

— Am avut treabă on oraș. Dar tu, ai fost cuminte? Ce ai făcut toată ziua?

— Nu, n am plbns deloc, da' eu credeam că și mata ai plecat cu mama. Să vezi, fără ca să fiu vinovat, mama Marghioala m a făcut că sunt țaran; a spus că numai băeții de țaran umblă desculți, boerii umblă cu pantofii prin casă. Și apoi, dacă am umblat așa, sunt țaran?...

— Da sigur... dacă umbli așa, — murmură Corbu, ducbnd on brațe pe copil pbnă la pat.

— Hai... culcă te... și lui tata i i somn.

După ce făcu vreo cbțiva pași nesiguri prin casă, abătut, Petre Corbu se trbnti pe pat zdrobit de oboseală. Voia să adoarmă, să uite totul, să scape de gbndurile negre care l chinuise on ziua aceia. Dar somnul nu venea să l prindă. Gazeta, pe care o citea on fiecare sară, acuma o aruncase chiar de la primul rbnd. Ce scrbă oi era de aceiași comedie proastă, care se repeta pe aceleași coloane zilnic, mereu cu titluri mari așa de strigătoare: Triumful opoziției!... Glasul poporului!... Cbți vicleni? și cbți naivi?... Nu, n are să mai citească gazete... o lună, două... cbteva zile la oncept e mai greu, ca și cbnd te lași de un obicei, pe urmă e ușor... nu ai nimic de pierdut.

Ca să mai uite, luă să răsfoiască o carte de a lui Tolstoi, Dezmeticiți vă, — ultima scriere din timpul războiului ruso japonez.

Rbndurile oi jucau sub ochi; și fără a și da samă, oi căzu cartea din mbnă. Cătbnd printre gene, cu ochii on tavan, on lumina slabă ce tremura de para lumbnării, se desprindea din ce on ce mai clar chipul acela de bătrbn cu barba albă, răsfirată peste cămașa de pbnză groasă țărănească. Ce sfbntă și măreață figură de apostol, rămas parcă din alte vremuri, ca să propovăduiască pacea, făcbndu și din dragostea cătră aproapele cel mai onalt scop al vieții sale.

Dar e tbrziu și ar voi s adormă odată. Așa i de obosit, că i pare peste puțință de greu să sufle on lumbnare. Abia oși urnește mbna, turtind cu cartea mucul lumbnării care se stinge onnăbușit.

Cu cbt se chinuește să ție ochii onchiși, cu atbt i se luminează on minte oglinda trecutului uitat. Vedenii, culori și chipuri se perindează unele alungate de altele, ca ontr un vbrtej de joc amețitor.

De ce nu poți să fii stăpbn ontotdeauna, ca să oprești cbnd vrei morișca asta ce se nvbrtește ontr una fără de voința ta? Și n onvbrtirea ei, de unde scoate oare imagini prinse odată și reținute on umbră, undeva, ca să le treacă numai prin cercul de lumină și apoi să le ntoarcă iarăși la loc, on ontuneric?...

...Și ploaia care nu mai oncetează afară! Curg streșinile ontr una c un zgomot așa de uniform și de nesuferit, că i se pare un sfredel ce se onvbrtește on urechi adbnc pbnă la creier.

Și parcă cineva oi repeta, prin ropotul de ploae, cuvintele pe care le

auzise de atbtea ori on timpul zilei: domnilor, sunt niște veterani care mor de foame on port”.

... Și i vede onșirbndu se zgribuliți on ploae, tbrbndu și opincile on noroi... femeile strbngbnd la piept copii slăbănogi, ca să le dea căldură... vitele slăbite mugind și tremurbnd de foame și udeală... și carele on drum, cu lucruri grămădite, restul gospodăriei risipite, puținul rămas din tot avutul pe care l mai pot duce pribegii on rătăcirea lor.

E parcă o mbnă nevăzută care anume oi poartă vedeniile acestea on șir pe dinainte. Și ca să scape odată, el se ontoarce cu fața la părete, trăgbndu și plapoma pe cap.

De teama de a gbndi, voește să adoarmă pe loc, nimic să nu mai simtă. De cbte ori se oncearcă să fugă, parcă l ontoarce cineva onapoi, un glas care i suflă on ureche mereu, chinuitor: Sunt frații tăi!... Nu i mai cunoști?”

*

Risipite vin amintirile, ontr un amestec zbuciumat de umbre și lumini. Cu oncetul se limpezesc și se ontrupează icoane din trecut, pe care cu ochii onchiși le vede din ce on ce mai vii!

...Un băețel desculț pe prundul Trotușului, departe, se chinuește s adune un cbrd de gbști, și l frige la tălpi pietrișul care arde on arșița de amiază... On poarta bisericii un om negricios, tăcut și necăjit, – e tatul lui, – stă de vorbă cu n unchiaș, care se jăluește că s a uscat pământul, că dacă s or pierde popușoii, ce or mai mbnca la iarnă. Și parcă se vede amestecat prin mulțimea aceia care se trăgănează oncet pe drum, onspre ogoare... părintele Ilie on veștmintele de slujbă... tot satul a ieșit cu prapuri și icoane la cbmp, să facă rugăciuni... și toți ongenunchiază pe bulgării uscați din arătură... cătbnd toată mulțimea cu ochii on zarea albăstrie a cerului de vară, rugbnd pe Dumnezeu ca să dezlege ploaia...

Apoi se revedea on dealul de la Coman, unde șezuse zile și săptămbni ontregi, la tbrlele de vite... Tbrziu, spre asfinții, cbnd creasta cea mai din fund se rumenea on zare, atunci s auzeau tălângile sunbnd și oncepeau să vie spre bordree flăcării și băeții mai mărunței cu vitele de la păscut.

La focul de găteje uscate care trosneau on bătătură fierbea ceaunul pbnă se strbngeau cu toții la mbncare. Oși amintea cum s așezau cu toții roată la pământ on jurul mesei mici cu trei picioare joase, cum cei bătrbni oși făceau cruce, scoțbndu și căciuilile din cap și, muți, fără a scoate vreo vorbă, oși rupeau din mămăliga ce aburea pe fund și ontingeau on strachina c o zamă roșie spălăcită – saramură de ardei cu mămăligă... Desigur că ș acum cu asta se hrănesc acei care au rămas acolo. – Dar dacă rămbnea și el on sat, on loc să plece la școală la oraș?... Desigur că ar fi ca și toți ceilalți...

Și el se chinuia, cu mintea aprinsă, să se vadă așa cum ar fi fost,

dacă o ontmplare nu l ar fi ridicat acolo unde se găsea acum.

C un fel de plăcere crudă și ondărătnică, oși răscolea trecutul și se vedea sub altă onfățișare, căci creierul lucra cu iuțea și cu putere, onfierbntat de friguri.

Se vedea pe drumuri noroioase, ombrăcat țărănește, zdrențuit și flămbnd, dormind pe pământul gol. – Și ondesbndu și capul on perna moale de puf, simțea că o apăsare greoaie ol onăbușă; oși grămădi pumnii ambndoi supt cap, cercbnd să oprească zvbcnirea sbngelui sub tample. – Și din mulțimea care i trecea pe dinainte, i se opri un chip bălan cu ochii mari albaștri, Mitriță, – băetul lui Zamfir morariu, tovarășul copilăriei lui. Oare ce s o fi făcut săracul? Ce ager și priceput era la toate, ieșise cel dintăi on școala lor din sat...

On cbteva clipe i se onchegă o ontregă judecată, care l apăsa ca o nedreptate cumplit de strigătoare:

Pe același drum doi oameni merg alături, și la cotitură se despart: unul pe drumul lui se ridică pășind din treaptă on treaptă pe scara lumii on sus, iar celălalt rāmbne jos fără a putea vreodată să se onalțe... Și poate cel rămas era cu mult mai bun, căci numai ontmplarea i a despărțit odată. De ce atbția ani n a mai văzut pe nimeni dintre ai lui? De ce i a părăsit și i a uitat cu totul? Și toate i se luminau, cbnd le puneă on fața unei imagini care i se onfipsese on minte: pomul scos din țārbna lui și rāsădit aiurea. – Oși amintea de cele dintbi zile, cbnd a intrat on viața de oraș, cbt de străin și rātăcit era, cbt chin pbnă să prindă rădăcini on lumea on care se onălțase. Oși aducea aminte de atbția fii de țārani, care și ascundeau tulpina, și unii care și schimbasesc și numele părintesc de acasă. Intrase on altă lume, trecuse on cealaltă tabără și căuta cu ea să se asemene.

Și el oși rāscolea păcatele trecute. Nu s a ascuns și el? nu s a rugat, nu s a umilit de atbtea ori on viață? Oși amintea de tatăl lui cbnd pentru ontbia oară a venit la școală ca să l vadă... ce rușinat era atunci... Dar conferința pe care o ținuse odată la o serbare națională:

„Patriotismul”, lupta pentru moșia strămoșească... Cum?... care moșie?... Dar nu umblau on judecări de ani ontregi pe drumuri? Și ca o muștrare aspră oi reveni on minte glasul lui Bădița Sandu.

Și vorbele care i treceau prin minte erau așa de limpezi, că parcă le auzea. Deodată i se păru că n mugetul vbntului s aud strigăte omenești, țipete de copii, fluere ascuțite, un zgomot de mulțime tulburată. – Oși așinti auzul. Ploaia bătea așa de tare on geamuri, parcă ploaia cu piatră. Buzele oi ardeau de sete, oși simțea capul greu cercuit. Făcu o sforțare și deschise mari ochii on ontuneric. Numai on fund o lumină slabă bătea on geamul pe care se scurgeau șiroaiele de ploae, și on puterea nopții părea că i un ochi onecat on lacrimi. Pipăi cu mbna pe măsuța de lbngă pat, dar nu găsi cutia cu chibrituri. Oși reculese puterile și se sculă; la

primul pas tresări ferindu se on lături, i se păruse că a pus piciorul pe un cojoc, că doarme cineva lungit acolo jos – călcase pe o blană de lup, pe care o avea on loc de covor la picioarele patului. După ce aprinse lumbnarea, bău pe nerăsuflata un pahar de apă și se așeză pe un scaun, parcă i era groază să se mai culce on pat.

Deodată se ridică on picioare, ompins de un gbnd care i fulgeră prin minte. Găsise o scbndură de scăpare; se duse ontins pbnă on fundul camerei la un dulap mare cu oglindă. Zgblți ușa de vreo două ori; era oncuiat – desigur că nevasta uitase să i dea cheia la plecare. Răscoli prin cbteva săltare, căută prin toate cutiuțele de pe masă fără să poată găsi aceia ce căuta. Oncepu a se necăji; oncercă un smoc de chei străine; nici una nu se potrivea. Se opri din lucru, ștergbndu și sudoarea de pe frunte on fața ușii care i se ompotrivea; oi era așa de necaz, că i venea să izbească un picior on oglindă să o sfărbe on țânduri. Se stăpbni, și lubnd lumbnarea de pe masă, se apropie, observnd de aproape broasca. Cu ajutorul unui cuțit de tăiat foile și cu o chee care prindea zăvorul pe jumătate, izbuti să deschidă ușa dulapului. Oncepu să răscolească grăbit printre lucruri; tocmai on raftul de sus, printre batistele curate păturite on teancuri, din care venea un miros de levanțică, dădu cu mbna de ceva tare, o carte... un carnet?... ol scoase afară și l apropie de flacăra lumbnării: era libretul casei de economie, scos pe numele copilului. De patru ani depunea cbțiva lei pe lună economii din leafă. Ceti de cbteva ori suma totală, și pe cbnd oși făcea socoteala cbt ar costa drumul și cbt ar mai rămbea de ompărțit veteranilor, i se păru că aude un zgomot.

Ușa on odaia de alături era deschisă; cu lumbnarea on mbnă păși on vbrful picioarelor pbnă la patul copilului. Sorin, cu fața on sus, cu mbnile supt cap, se prefăcea că doarme; printre genele, pe care le strbgea ușor, se vedea jucbnd globurile ochilor. Corbu, fără să și dea samă, trase la spate mbna on care ținea libretul pe cbnd se apleca de asupra patului.

— Nu dormi, Sorică?

— Ba dorm, tăticule, dar dacă mi i sete ce să fac? oi răspunse copilul, fără să deschidă ochii.

Corbu se ontoarse și, după ce băgă libretul sub perină, oi aduse copilului un pahar de apă.

— Haide, liniștește te, dormi odată că i tbrziu.

— Iaca dorm, – și copilul strbgea pleoapele ochilor cbt putea mai tare.

Ontors on camera lui, Corbu puse lumbnarea pe fereastră și se așeză iarăș pe scaun, lăsbndu și capul greu ontre mbini. – Ol chinuia un gbnd de grijă și muștrare. Oare l o fi văzut copilul, cbnd se lupta ca să deschidă ușa dulapului? Desigur, – a făcut atbta zgomot cu cheile?... Ce s o fi petrecut on mintea lui de copil?... De unde poate el să priceapă?...

Dar nevasta?... Ce să i spue Marioarei, c nd o vedea ea că i a luat libretul?... Oare o să l on teag  ea?...  i Petre Corbu rămase p n  t rziu a a on prada g ndurilor, privind flacăra lumn rii ce p l bia bătută de v ntul strecurat prin crăpăturile ferestrei.

Din vijelia desl n uit  afară, suflări răpezi intrau din c nd on c nd, gem nd cu răutate, -  i para lumn rii se zbătea tremur nd, atinsă parcă de o aripă nevăzută, se ontindea clipind, din ce on ce mai mică... p n  se potolea v rtejul acela răutăcios, care bătea on răstimpuri.

10 Februarie, 1908

On cuȘca leului

Cvmpia ce se ontinde din jos de Brăila, de a lungul Dunărei, pbnă departe, cvt poate cuprinde ochiul on zare, părea o mare nesfbrșită ce și clătina fără astvmpăr valurile roșii on lumina aurie a unei zile de toamnă.

Ontreaga divizie de cavalerie trecea Dunărea.

Eră o oncercare grea de pregătire de război, onainte de onceperea marelor manevre regale. Miile de tunici roșii, stegulețele colorate fblfbind ca niște aripi de fluture on vvrful lăncilor, prefăceau toată cvmpia ontr un lan de flori de mac ce se mlădia on suflarea vbntului de pe malul apei.

Dunărea lată on locul acela, oși mbna la vale valurile sale reci și tulburi. Șalupe mici, răpezi, aruncvnd on forfot aburi și fum pe coșurile onnegrite, se oncrucișau de la un mal la altul.

On urma lor onhămate se tbrau greoaie ciamuri joase și late, niște poduri umblătoare, oncărcate cu oameni, cai și furgoane pline. On vuetul nelămurit de zgomote și glasuri, comenzile de cavalerie de pe maluri se auzeau răsunvnd on același timp cu cele de marină de pe apă: pentru descălicare... caii la mbnă... vira... mola... și tropotul cailor, zbvngănitul săbiilor, huruitul chesoanelor, odată cu sfbrbitul aburului scăpat de la căldările vaselor, se amestecau la un loc on freamătul nedeslușit al mulțimii on mișcare.

Caii intrau pe vase tremurvnd, cu urechile ciulite, pipăind, cu pașii nesiguri, speriați de zgomotul ce l făceau copitele lor pe podeaua de lemn cu legături de fer. Ondată ce vasul se dezlipea ușor de mal, caii, onghesuiți on rvnduri, ca sardelele on cutie, se strbvgeau onfiorați de legănarea vasului; cu privirele rătăcite urmăreau să prindă luciul apei ompingvndu se unul ontr altul.

Ofițerii ondemnau pe soldați ca să și mbvngvie caii, liniștindu i pbnă ce vasul ajungea celălalt mal; se oprea c o izbitură scurtă on debarcader și caii ieșeau sforăind, frămbvntvndu se pbnă ce simțeau pămbvntul sub copitele lor.

Escadroanele se formau pe mal după trecere; oncălecau, se oncheia regimentul și plecau on pas domol pe șoseaua albă, răscolind nouri de praf. La cel din urmă transport, un cal nărăvaș, aruncvnd cu picioarele de dinapoi, rupse bariera vasului. Caii ceilalți, speriați, oncepură a se

mișca; on onvălmășeala care se oncinsese, un cal mare negru, dintr o săritură, se prăvăli on valuri. Curentul răpede ol mbnă spre larg; calul zăpăcit de apă, on loc de a onota spre mal, mergea cătră adbn̄c, tot on spre mijlocul apei. Atunci un marinar, care ținea cbr̄ma la vas, se aruncă deodată on apă ombrăcat cum se găsea. O clipă nu se mai văzu on locul unde sărise decbt o serie de cercuri care se lărgeau pe suprafața apei; mai departe printre valuri apăru omul luptb̄ndu se onot.

Toată lumea pe maluri urmărea cu groază cele două puncte negre care se zăreau săltb̄nd on drumul lor la vale on scurgerea răpede a curentului. Marinarul onotb̄nd voinicește ajunse calul și oncepu să l m̄bne on spre mal. On locul acela țăr̄mul era onalt. Calul obosit, sforăind pe nările largi deschise, oncercă să rădice malul. Se opinti onfigb̄ndu și picioarele de dinainte, pe cb̄nd trupul oi zvbc̄nea ontr un tremur nervos, dar malul nesigur se prăbuși on apă.

Omul și calul nu se mai văzură o clipă. Mai departe la vale se iviră din nou cele două puncte negre care se apropiau unul de altul.

Marinarul, zbătb̄ndu se printre valuri, ajunse calul și, onotb̄nd on picioare, oși desfăcu de la br̄bu cuțitul său de gabier; se afundă pe sub burta calului și izbuti să i taie chinga. Calul, ușurat, o luă mai răpede spre țăr̄m, se opinti oncă o dată săltb̄ndu și trupul și se ridică pe mal.

Rămase așa cb̄tva timp ud și țeapăn, suflb̄nd greu, cu nările tremurătoare, pe cb̄nd apa se scurgea pe coada și coama i linse.

Generalul, un bătr̄bn frumos cu favorite albe, care stb̄nd răzămat on sabie urmărise toată ontb̄mplarea, scoase o hb̄rtie de douăzeci de lei și i o dete marinarului ce gb̄fb̄ia learcă de apă.

— Să scoată sticla mea de coniac din coburi și să i se dea trei păhăruțe băeatului ca să se oncălzească.

Toți lăudau ondrăzneala marinarului. Și despre ontb̄mplarea asta au vorbit pbnă tbr̄ziu seara ofițerii și soldații divizionului rămas peste noapte on Ghecet.

Cbr̄ciuma lui Domnul Elefterie, de pe malul Dunărei, era plină de lume. Toate mesele erau prinse de călăreți și marinari. O onfrățire generală ontre forțele de uscat și cele de apă. Negustorul prevăzuse afacerea și c o săptămbnă onainte oși onfipsese on fața prăvăliei două prăjini cu steaguri tricolore și ontre ele o fășie de pbnză on chip de firmă, pe care scrisese cu chinoros: Trăiască cavaleria și flota rombnă”.

La o masă afară, on bătătură, sta un grup de ofițeri on jurul unei baterii ale cărei muniții reci se omprospătau mereu. Se luase vorba tot de la ontb̄mplarea de peste zi; fiecare povestea fapte de curaj văzute, auzite sau cetite, pe cb̄nd paharele de purpuriu cu sifon rece se deșertau și se umpleau pe rb̄nd. Cb̄nd oncepu să vorbească un căpitan cărunț, care și scosese ledunca deschizb̄ndu și nasturii tunicii, se făcu liniște la masă; numai un ofițer tbnăr șoptea vecinului său: să ascultăm că unchiul și a

deschis sacul”.

Căpitanul Velea, sau unchiul” cum oi spuneau toți ofițerii din regiment, era un om oncă verde deși făcea ultima manevră, căci după patru luni trebuia să onceapă a și oncasa pensioara la care visa de atbta vreme. Ochii senini albaștri și zmbetul care oi flutura pe sub mustețele sure oi da onfățișarea șăgalnică a unui holtei tomnatic, hazliu și meșter povestitor.

— Pentru că veni vorba de curaj, să vă povestesc eu despre un om ontr adevăr curajos pe care l am cunoscut de aproape.

Care din voi a auzit de căpitanul Hbncu? A fost primul meu șef de escadron.

Parcă l am și acum onaintea ochilor. Ce onfătoșare bărbătească: onalt, cu pieptul onainte, bombat oacheș, cu mustața prelungită on formă de muștuc, purta chipiul pe o sprinceană și călca apăsat, on zurnuitul pintenilor ale căror durițe erau cbt carboava de mari. Pe gerul cel mai cumplit umbla fără manta, veșnic on tunica lui roșie, strbnsă on brandebururi negre. Mbndru și strașnic om era. Orice ți spune voi, pot să vă dovedesc că rasa ceia de călăreți s a pierdut de mult și nu se mai găsește nici sãmbnța ei on rbndurile oștirii din ziua de azi.

Ce i drept, nu avea multă carte dar inimă berechet.

Se povesteau minuni despre el. Cică la Smbrdan, pe cbnd era numai sergent, făcuse fapte de ondrăzneală nebunească.

Sfbrșise campania ciopbrțit și cu patru gloanțe on corp. Nimeni nu credea că o să poată ajunge iar om ontreg. Ca mbngbiere pentru el și pildă pentru alții, a fost felicitat on gradul de sublocotenent. A stat vreun an on spitalul militar la București. Cică plbngeau doctorii și damele de la ambulanță cbnd ol vedeau așa de tbnăr și frumos mergbnd schilod, sãrind on cbrje ca un cocor șchiop prin curtea spitalului. Dar se vede că frăgezimea tinereții l a ajutat ca să i se prindă la loc toate oasele și să iasă din spital teafăr și mbndru, așa precum l am cunoscut eu. Omi spunea el uneori zbuciumul și năcazurile care le avusese pe atunci cbnd oi cerea să dea examen pentru a fi onaintat ofițer. Dar pe vremea ceia tot se mai găseau șefi cu judecată și de inimă, care i au luat partea, arãtbnd că era destul de strălucit examenul pe care l dase băiatul acesta pe cbmpiile Bulgariei.

Cbnd l am cunoscut eu, era on floarea vrbstei, dar nebunii făcea ca și on prima tinereță. Omi aduc aminte bine de vorbele care mi le a spus ontăia dată cbnd m am prezentat la escadron.

— Drăguțule eu oți iert orice cusur oi avea, dar numai molbu să nu fii. Nu pot suferi molbii. Să fii aprig drăguțule, asta oți cer. Eu la cazarmă nu recunosc nici pe tata, după slujbă cbnd am ieșit pe poarta cazărmii sunt frate cu oricare soldat. Vreau ca on fața frontului să tremure calul cbnd l ăi strbngce on pulpe, să zbbrnbie escadronul cbnd oi

da o comandă, să țipe fiul on pbn-tecele mamei cbnd oi scoate sabia din teacă. Așa omi place mie drăguțule!”

Cu toată strășnicia lui avea o inimă de aur. Așa trăs-nit cum era, toată lumea ol iubea și oi admira năzdrăvniile. Odată pe cbnd eram cu al 3 lea de roșiori on Malmezon s a prins că se urcă pe scările cazărmii călare pbnă on rbndul al doilea.

Zis și făcut. Ontr o bună dimineață, după ce a strbns pbnă la capăt chingele Nălucai – iapa lui cea neagră ca pana corbului – s a aruncat on șea, a tras dbrlogii ghemuind capul iepei on piept și aplecbndu se pe gbtul ei oncordat, și a lipit obrazul de părul aspru al coamei.

Deodată iapa a icnit on loc strbnsă ontre pulpele lui de fier, ompinsă de pintenii ce i se onfigeau tot mai adbnc on coaste, a zvcbnit on cbteva salturi, cățărbdndu se pe trepte pbnă sus on capătul scării, ca iapa cea năzdrăvană din poveste care mbnca jăratec zburbdnd cu aripi la picioare.

Toți ofițerii și soldații se grămădeau la scară și se cruceau privind la minunea asta care nu se mai pomenise de cbnd era Malmezonul. Căpitanul Hbncu se plimba călare pe sala cea lungă din rbndul al doilea al cazărmii.

Tocmai on fundul sălii s a oprit la fereastra ce da on spre curte. Și pe cbnd Năluca sforăind căta sperioasă pe geam afară, căpitanul oși răsucea de călare o țigară groasă după cum obișnuia el să fumeze.

Nici n apucase s o aprindă cbnd se auzi răsunbdnd notele metalice, pe care trompetul le aruncase grăbit de cum zărise pe colonel intrbdnd pe poarta cazărmii.

Hbncu era de serviciu și trebuia să dea raportul de zi colonelului.

Ontăi s a oncruntat colonelul cbnd a văzut zăpăceala care era on curtea cazărmii, pe urmă a prins a zbmbi pe sub mustețile lui cărunte: Oncă o poznă a turbatului de Hbncu”.

Partea grea a fost la scoborbre. Toate saltelele trupei au fost puse pe scări on planuri onclinate, și Năluca, sforăind, coboro cu grijă călcbnd pe moale on mijlocul alaiului, ca un cal ompărătesc.

Altădată, la Galați, a sărit cu cal cu tot de pe cheiul onalt de piatră on valurile Dunărei. L au scos niște barcagii greci la celălalt țarm.

Omul acesta era onăscut curajos. Onsușirea asta, pe care i o dăruise natura din belșug, ol făcea să caute singur primejdia pentru a simți plăcerea s o onfrunte. Din fiecare luptă, on care oși juca viața, sorbea atbta plăcere oncbt umbla după primejdii ca să și oncerce destinul, cu patima jucătorului de cărți, care la masa verde oși oncearcă norocul.

Culmea nebuniilor lui a fost cbnd a intrat on cușca unui leu.

Să pripășise on garnizoana noastră o menajerie bunișoară. Ne făcusem obiceiul că on fiecare zi, după ieșirea din cazarmă și luarea țuicelor reglementare la băcănia din centru, să dăm cbte o raită prin menajerie. Pe lbngă animalele de specii diferite, menajeria mai avea și o

casierită drăguță care ne atrăgea mai cu deosebire.

Fraulein Proszka, un fel de poloneză, mică, rotundă, vioae, cu nasul fin on vbnt, cu părul roșu arămiu. N am văzut on viața mea așa ciudată căutătură de ochi ca la femeia ceia.

On umbra genelor lungi și arcuite sticleau niște ochi negri, focoși, prin care sclipeau uneori niște scbnteieri de fosfor.

Unii susțineau că și toarnă ceva on ochi, beladonă, sau nu mai știu ce anume. De cbte ori o necăjeam cu ontrebările ca să i aflăm secretul ochilor săi, se pornea nebună pe un rbs cu hohote, argintiu și drăgălaș, pbnă ce oi onotau on lacrimi ochii ei scbnteetori.

Avea niște mlădieri feline, pentru care o și poreclisem Tigresa. Grațiile ei, manevrate cu multă artă și calcul, urziseră o luptă surdă ontre ofițerii noștri, o rivalitate ascunsă care trebuia să izbucnească odată.

Ontr o zi, pe cbnd se formase obișnuitul grup on jurul ei la casa de bilete, Tigresa hotăro ontr o rombnească drăgălaș de stricată, că numai aceluia care va face cel mai mare act de curaj oi va permite ca s o sărute pe ambndoi ochii.

Pe cbnd fiecare se gbndea cum să cumpere mai ieftin cei doi ochi strălucitori puși la mezat, Hbncu strigă on gura mare:

Cine dorește să bea o țuică on cușca leului?"

Desigur că nimeni n a răspuns la această invitație năstrușnică. Un căpitan mai bătrbn adăugă și el on glumă: nu, mersi, Hbncule, eu o iau mai bine afară, privind leul printre gratii". La oncept nimeni n a luat vorbele lui Hbncu on serios, toți credeau că glumește, dar căpitanul Hbncu nu era omul care să glumească on asemenea omprejurări, nici să dea onapoi cbnd a apucat a zice o vorbă.

Au căutat prietenii să l oprească, dar n a fost chip. Eu nici nu m am oncerat să i spun ceva căci ol știam că i oncăpățbnat ca un catbr. Am trimes un băet la fugă acasă să i spuie ordonanței să mi aducă revolverul.

La ușa de intrare se făcuse un zgomot infernal. Domnul Iohan, patronul menajeriei, striga disperat că el se opune: asta nu este permis la public, asta nebun este, mi bagă la criminal".

Biata Tigresă, pe capul căreia se dezlănțuia toată urgia, oși frbngea manele ei moi și albe cătbnd să și convingă patronul că nu i vinovată cu nimic. Cu ochii sclipitori scâlțați on lacrimi, Tigresa declară că se lasă sărutată pe loc on fața tuturor numai să nu intre căpitanul on cușca leului. Dar căpitanul Hbncu nu era omul care să primească asemenea propuneri.

Eu nu voi pomană!... pe merit!... voi să cuceresc, nu să capăt!..." zicea el din ce on ce mai hotărbt.

Domnul Iohann se onvbrtea căinbndu se că nu găsește cheile, dar on cele din urmă a trebuit să le găsească.

Am ontrat cu toții on menajerie. Mirosul greu nesuferit, ne oneca tăindu ne răsuflarea. Lbngă ușă o cămilă tristă, din ghebul căreia curgeau smocuri de păr dezlnat, oși ontindea gbtul cu jale spre noi, cerșindu ne parcă ondurare. Am trecut pe lbngă cușca unui urs negru care și sugea tălpile, apoi pe lbngă un orangutan care ne privea nedumerit zgblțbind gratiile cuștei, și ne am oprit on fața leului.

M. S. Regele animalelor sta tolănit pe scbndurile murdare ale cuștei sale zăvorbte.

Părea resemnat, nepăsător chiar față de jalnica i stare de captivitate. Doi ongrijitori onarmați cu furci ascuțite de fier se așezară on dreptul gratiilor cuștei. Eu omi inspectai revolverul care avea șase gloanțe de calibru mare.

Cbnd am auzit troznind zăvorul de la cușca leului, mărturisesc că m am simțit onfiorat de un tremur... de curiozitate?... de teamă?... nu știu... dar emoția parcă: onghețase toată suflarea, nu se auzea nici o vorbă, toți oși pironiseră privirile lacome printre gratii ca să prindă momentul rar al unei asemenea ontbniri.

Căpitanul a făcut doi pași scurți și s a oprit cu ochii țintă onainte, așteptbnd să prindă orice mișcare a leului.

Mi se părea că văd cum oși reține respirația și cum oși oncleștează degetele on mbnerul cravașei de vbnă de bou.

Majestatea Sa, care cu o oră mai onainte dejunase, se lăfăia dormitbnd leneș, ontins cu botul pe labele i late și stufoase.

La auzul zgomotului de pași oși ridică oncet pleoapele de pe ochii verzi, sticloși, fără ca să și miște capul pletos, fără ca să și clatine un fir de păr din coama i bogată, care i cădea on jos, ombrăcbndu i jumătate de trup ontr o culoare cafenie brună.

După ce privi lung, cercetător, onainte, clipi de cbteva ori și iar onchise ochii pe jumătate, adbncindu se parcă ontr o amorțire leneșă.

Căpitanul ontinse cravașa și oncepu ușor să i mbngbie on lung șira spinării.

Fără ca să și ridice capul, leul oși mlădie cu mulțumire partea dinapoi a trupului, oși ontinse oncet coada pe care o ținuse oncolăcită și cu măciuca stufoasă din vbrf lovi cu zgomot podeaua cuștei.

Căpitanul ceru atunci să i se aducă o țuică pe care voia s o bea la botul leului.

Și pentru că ontbrzia sosirea țuicii, el oși scoase din buzunar tabacherea cea de argint de Caucaz, oși potrivii o țigară groasă on țigareta lui de chilimbar afumat și, după ce o aprinse tacticos, ne azvbrli cu dispreț chibritul stins printre gratii.

Dar n apucase a trage al doilea fum, cbnd leul deschise ochii mari, rotindu i ontr o sticlire ciudată, care ne făcu să tresărim.

Căpitanul rămase cbteva clipe ompietrit, cu țigareta ontre degete,

neondrăznind s o ducă din nou la gură, on fața capului care se ridica grav și majestos, clătinându și oncet coama i deasă și lungă.

Stăpînindu ne bătăile inimilor, așteptam: după ce oși mișcă de cîteva ori nervos mustățile arcuite, Majestatea Sa oncepu să tragă, smorcînd pe nări, aerul cu fum de tutun; după un strănut groaznic, căscă o gură imensă desfăcîndu și parcă fălcile din oncheeturi, oși ontoarse capul on cealaltă parte, mormăind ceva on limba lui, cu dispreț parcă pentru cel care venea să i tulbure digestia.

Apoi tolănindu se greoi pe o coastă, suveranul prizonier oși lăasă oncet capul pe labe, onchise iarăși ochii dormitînd, visînd poate la timpurile de libertate, la regatul său pierdut, la cîmpiile nisipoase, onfierbîntate de un soare tropical.

*

Domnul Iohann trase grăbit zăvorul și, apucîndu l pe căpitan de poalele tunicii, ol smunci afară din cușcă.

Numai atunci am respirat ușurați, parcă ni se luase o piatră de pe inimă.

On mijlocul uralelor nesfîrșite, Tigresa căzu on brațele lui Hîncu, ascunzîndu și ochii ei strălucitori și plînși on brandebururile tunicii lui roșii.

Ce a urmat după asta o să vă spun altă dată. Acuma e deajuns să știți că după vreo două săptămîni, atît menajeria, cît și regimentul al 2 lea de roșiori și au schimbat garnizoana.

Regimentul a plecat la Constanța, iar menajeria la Iași, on să fără casierița cea mică, rotundă și vioae cu ochii focoși prin care sclipeau uneori scînteieri de fosfor...

1912

Bădița Gblcă

Cum se preface omul cu vremea... nici n ai crede; ca ieri parc ar fi fost cbnd pentru ontbiași dată m a dus bunicul la tbrgul din Cuzăni. Cbnd s a oprit căruța on bătătura crbșmei, Sborel, plin de sudoare, era tot alb de spume, că ontr o goană suisem Dealul Berzei; dar slujba bisericească tot n a fost chip s o prindem. Leturghia tocmai se isprăvise atunci și poporarii, ca n zi de sărbătoare, se coborau on pvlcuri pe drumul ce desparte livezile de meri domnești. Mulți se opreau la casa primarului Ghimperea, că era masă mare acolo on ziua ceia – boteza al șaptelea băiat.

Nu știu de ce prin atbta lume adunată, eu am rămas cu ochii țintă la un rombn voinic și oacheș care vorbea rbzbd cu hohot. Ol măsurăm din creștet pbnă on tălpi și nu mă săturam privindul; vezi că găsisem la el ceva deosebit, cum la nimeni de acolo nu mai vedeam: pe cojocelul scurt și fără mbneci, așa de mbndru onflorit on cusături de arnici roșu, on rbnd prinse la stbnga, purta o cruciuliță neagră, o stea strălucitoare și un ban cum oi un gologan de zece. – Erau decorații primite on răsboi. Cbnd a pornit să umble, atunci băgai de seamă că șchiopăta puțin și că la mbna dreaptă oi lipsea degetul mare.

Cbțiva flăcăi sorțari se dau pe lbngă dbnsul și prind a l ispiti să nceapă povestirea din vremea războiului cu turcii.

— Hai, Bădiță, că zău ca mbine ne ia și pe noi... mai trage un gbt și ne mai zi ceva, că mări frumos le zici.

Și plosca cea pbntecoasă trecea din om on om pbnă se oprea la urmă on mbna ciungă a lui Bădița Gblcă.

Dar el se lasă greu, c așa i e felul, la oncept numai cbt rbde, și oncetul cu oncetul ol fură vorba, iar cbnd se onfierbntă, să stai să l tot ascuți.

— Amu, ce să mai spun?... c am isprăvit de mult poveștile cu turcii.

— Ia le iar de la cap, Bădiță, că tot ni i drag să le ascultăm... știi, cu turcu cela... cbnd i ai dat drumul să fugă.

— He!... săracu Memet!... o fi ajuns el on satu lui?... De păgbn, nu pot zice, păgbn era, da și suflet bun de om așa, mai rar...

Eu l am cunoscut c un an mai onainte de a se oncepe focul. Eram cu paza graniței pe Dunăre; stam on bechetele din jos de Brăila, drept on fața Ghecetului. Pe atunci, se chiamă, că era tot parte turcească celălalt

mal, că vezi numai după război ni o dat și nouă pământul Dobrogei.

— Știu... știu, on locul Basarabiei care ne o fost răpită, strigă de colo un picu bălan cu sâbnul oncărcat de mere.

— Amu, ce să zic, pe atunci ne aveam bine cu turcii din bechetele de dincolo, așezate la gura Măcinului. Cbnd ei la noi, cbnd noi la dbnșii, treceam slobozi așa oricbnd ne poftea inima cbte o cafea turcească, ori cbnd nu mai aflam fir de tutun prin gibernele noastre. Ba de la o vreme oncepusem, și noi, gheaurii, a rupe cbte ceva pe turcește, iar ei, așchirii, prinsese vreo două vorbe de ale noastre.

Mă rog, cu Memet trăiam ca și c un frate, gbndei că i leat cu mine, ori din același sat. După ce ni o venit ordinu cela de plecare, și noi ne am tras on sus la Calafat, nici o știre n am mai avut de dbnsul.

Vezi, tot chiteam eu că și pe ei i o fost chemat on foc; și uneori mă oncerca un gbnd... măi, și ce ar fi să l ontblnesc odată, și omi părea oare cum adecă ar da el on mine, ori eu aș da on el!...

Poi... cum... că n bătălie te mai gbndești la frate... ori la părinte să fie chiar, n ai chip nici să mai vezi...

Da vorba veche i sfbntă: munte cu munte se ontblnește, d'apoi om cu om; iacă și eu m am ontblnit cu Memet cbnd nici nu gbndeam.

Mă rog, ce să vă spun, trecuserăm Dunărea cea tulbure, ne bătusem și noi opincarii, cum toți aveți știință; unii scăpase

Bădița Gblcă teferi, nevătămați; alții ologi și ciungi, ca mine; iar mulți au putrezit, Dumnezeu să i ierte, on țarinile bulgărești; cum oi Butnariu Petre, de aici din sat... săracu, ce mai mbndreță de rombn era... da i vorba că Plevna căzuse. Amu, ne rbnduise să ducem on iscortă prizonierii turci peste Dunăre dincoace on țară. Măi, d apoi ce vreme de iarnă, mămulică, n am mai pomenit de atunci! Tăiam troianul de omăt cu cbte 30 de perechi de boi, că alt chip nu era de mers onainte.

Aveam cbteva sute de turci pe care oi duceam prin Nicopoli la Măgurele.

Da ger de scapără piatra și turcii, sărmanii, numai on spențere subțiri și on papuci de țu era mai mare milă cbnd oi vedeai. Oi mai onțoleam și noi cu ce puteam – parcă uitasem că ni erau dușmani – dar mulți s au prăpădit, că au murit degerați de frig. Numai ce i vedeai zgrebuliți, că se sgbrcesc și rămbneau on urmă pbnă s abăteau pe marginea șoselei; ș apoi amin!... acolo rămbneau pentru vecie, țeapeni și vineți cum oi porumbrica. Iar ninsoarea ce fulguia ontr una oi acoperia oncet și molcom, anume parcă să nu i mai vadă nime.

He!... mulți au rămas pe acolo ongropați, fără să aibă parte de morminte mai omenești, săracii!...

Ontr o seară poposisem la un sat bulgăresc, numai țin minte cum oi zicea, bātu l ar pozna, că pustiu și calicos era!

Tocmai se rbnduise posturile și se făcuse apelu, cbnd nu știu cum de

am dat cu ochii de el. Era chiar el, Memet!... da on ce stare... cbt pe ce să nu l mai cunosc! parcă ombătrbnise cu 20 de ani, așa oi crescuse barba. A prins el a spune cbte o fost pățit și mă ruga cu lacrimi să cat vreun chip să l fac scăpat.

— Și nu i ai dat drumul, Bădiță?... ontreată de colo o fetișoară miloasă cu niște ochi albaștrii, onecați on lacrimi.

— Da unde se pomenește una ca asta, fa!... da ce te gbndești că i joacă?... omi rămbnea și mie ciolanele pe acolo.

După ce i am dat o pereche de căpute și una de obiele din ranița mea, am deșertat și sacul de pesmeți și tutunul ce l mai aveam la mine.

Toată noaptea am stat și am chibzuit pbnă am pus la cale că a doua zi pe drum el să rămbe on urmă tot pe la coada coloanei, unde am să mă țiu și eu. Deodată să se facă așa căzut on drum, că eu de colo am să sar chip ca să l mbn la drum, apoi să zic că i gata să moară și să l lăsăm acolo ca pe un hoit.

Și cum prubuluisem, așa s a ontbmplat:

Eu mă țineam tot pe la flancul stbng unde se oncheia coloana; cu ochii tot la grade, ca să pbnDESC cbnd ni o veni mai bine. Și cbnd am socotit că i vremea, oi zic oncet: Acu, bre, Memet!... Da el de colo numai ce să ndoae de mijloc și se lasă jos, gembnd adbnc. Eu mă opresc on loc și cat spre el, pe cbnd coloana se trăgăna onainte. Cbnd ni o zărit on urmă și o prins a ne ontrea, eu mă făceam că dau cu patu armei și strig că a căzut un turc și i gata să moară, oși trage sufletul.

— Bun mort l o fost crezut cu toții.

Și el cum sta, săracu, de jos numai cbt s o uitat la mine, apoi și o ridicat ochii on sus, șoptind oncet on taină: Bre Gblcă!... om bun... la tine... vede sus Alah, bre!...

Și l am lăsat grămadă acolo, cu mbna țeapănă pe inimă, cu ochii țintă on cer, cu urmele de lacrimi parcă onghetate pe obrajii lui vineți de ger. Și viscolea ontr una de prăpădea pāmntul. Din mers ni am mai ontors oncă odată capu on urmă, dar n am mai zărit pe luciu alb de zăpadă decbt ca un punct roșu... gbnDESC că era fesu lui Memet, săracu!..

De o fi ajuns ori ba on satul lui, n am putut ști nici pbnă azi, - sfbrește povestirea Bădiță Gblcă, clătibnd ușor din cap și căzbnd apoi pe gbnDuri.

*

Mulți ani de a rbnDul n am mai dat prin Cuzăni și nici pe Bădița nu l am mai văzut de atunci.

On vară m am abătut on treacăt, aveam să ntreb ceva la primăria din Cuzăni. Pe cbnd ședeam de vorbă cu vreo doi săteni, nu știu cum de mi am adus aminte și de Bădița Gblcă.

— He!.. apoi rău a ajuns, sārmanu - iacă tă l colo chiar lbngă zaplaz. Privesc pe fereastră. On curtea primăriei un moșneag gbrbovit se

chinuia să taie un lemn cu ferăstrăul on m̃bna st̃ngă. M am minunat. – Doar nu i bătr̃n, de ce s o fi trecut așa?

– A avut multe necazuri bietul... un proces lung l a sărăcit cu totul; nevasta i a murit acum trei ani, și singurul fecior care l avea, s a onecat c̃nd cu revărsarea Șiretului, acum un an.

– Ți i mai mare mila, adaugă un altul, să l vezi la vreme de bătr̃nețe că umblă așa, printre străini. N are pe nimeni, oi mai dăm noi c̃te ceva de lucru pe aici, pe la primărie, da vezi că nu prea poate munci, că i și beteag. Odată el a fost fruntea comunei; că doi am avut de aici duși on rășboi: Butnariu care o murit la Grivița, și el care s o ontors cu trei decorații pe piept.

Ol chem onăuntru. El oși lasă căciula după ușă, apoi oncet s apropie cu ochii on p̃mbnt. Ol privesc și simt că mi vine a pl̃nge; nu pot să cred că i el, veșnic omi vine on minte icoana luminoasă a lui Bădiță G̃lcă, frumos povestitorul din vremea de pe c̃nd eram copil.

Nu mă cunoaște. Oi spui a cui sunt și ncerc să l mai ondulcesc la vorbă. Dar nu i chip.

– Ia mai zi ceva, Moș G̃lcă... cum o duci?... unde ți sunt decorațiile cele m̃ndre de le purtai pe cojocelu onflorit?

El oși ridică ochii tulburi și cătă lung, măsur̃ndu mă de sus p̃nă jos.

– Adică la ce bun să știți, domnișorule, cum o duc eu pe aici? Ia bine o duc... și bătr̃neța și calicia le t̃rbi, cum t̃rbi și piciorul ist olog... da decorațiile nu le pun, că nu le stă frumos pe sumanul ista zdrențuit: măcar pe ele să nu le necinstesc.

Tăcu și pironindu și ochii pe un tablou, oftă lung și zise oncet, așa, ca pentru sine:

– He, saracu Butnariu, Dumnezeu să l ierte, o fost mai norocos ca mine... odată cu mărirea și el o onchis ochii, la ce bun să ontbrzie ca mine pe aicea!...

Și clăt̃nd din cap a jale, rămase mult cu ochii țintă la rama de stejar care oncununa cu frunze verzi tabloul așezat on sala primăriei. Pe el sta scris cu litere de aur:

On amintirea viteazului BUTNARIU PETRE
din comuna Cuzăanii.

Mort pentru țară on rășboiul de neat̃rnare.
Patria recunoscătoare.

1902, Constanța.

La conferință

Prietenul F... are o manie ciudată: face colecție de discursuri românești. De aceea urmărește cu patimă și poate rezista la toate discursurile ce se rostesc on corpurile legiuitoare, la toate ontrunirile politice, congresele anuale, conferințele didactice și administrative, ontrunirile meseriașilor și ale muncitorilor, on sbrșit la orice adunare românească, la care, după proclamarea președintelui, vice președintelui și secretatului, e sigur că se va face oarecare cheltuială de vorbă.

Având adunat un material foarte bogat și observații originale, cred că ar putea ontocmi un interesant studiu critic asupra elocvenții române din această jumătate de secol.

Ontmplarea mi l a scos on cale acum cteva zile ontr un orășel din Dobrogea. Se ontorsese dintr o călătorie din Scandinavia și omi istorisea impresia ciudată care i a făcut o parlamentul norvegian, unde nu se cunoaște aceia ce noi numim oratorie parlamentară.

Te crezi, spunea el, la o adunare compusă din negustori, care pun la cale oarecare daraveri comerciale! Pe când la noi fiecare om care calcă pragul unei săli, on care se găsește un public mai numeros de trei persoane, se simte cuprins de fiorii emoției unui așteptat succes, ol apucă mncărimea de limbă, căci se crede dator a rosti măcar un discurs mai mult sau mai puțin bine simțit. Dacă ai vreme și vrei să te convingi, adăugă el, hai cu mine la subprefectură. E o conferință administrativă, cu scop cât se poate de practic, pentru combaterea holerei. – On să te rog să fi atent și să iei note”.

După ce mi am ascuțit creionul, am plecat ompreună.

Sala era plină de lume. Toate autoritățile comunelor din plasă erau prezente. Primarii, notarii, jandarmii, onvățătorii, onvățătoarele, agenții sanitari, moașele, preoții și o bună parte dintre frunțașii satelor.

On așteptarea subprefectului, o liniște solemnă stăpânea toată acea ompestrițată populație dobrogeană, care prezintă o mare varietate de tipuri. Toate figurile acele așa de deosebite erau ombujorate de căldura chinuitoare a miezului zilei de Iulie.

Ușa se deschise cu putere și, când apăru subprefectul cu statul său major, oncepu o hbrbială nesfbrșită de scaune, căci toată lumea se ridicase on picioare.

Subprefectul, un tbnăr simpatic cu părul negru frizat, cu o bărbuță

tăiată on formă de coadă de rëndunică, on drumul său spre fundul sălii, unde ol aştepta paharul de apă pe o măsuță aşezată on chip de tribună, dădu mbna cu voioşie tuturor la rënd, apăsându i prietenos pe umeri pentru a i aşeza din nou pe scaune.

După ce oşi deschieă nasturii redingotei, lăsând să i se vadă o frumoasă jiletcă fantezie scrobită proaspăt, subprefectul oşi oncepu cuvntarea cu o voce clară, ontr o formă corectă, cu gesturi bine studiate.

Domnilor!...

V aţi ontrebat oare pentru ce ne aflăm strbnşi? Pentru ce aţi părăsit căminurile voastre şi v aţi ondrumat oncoace, voi toţi care reprezentaţi autorităţile satelor, voi onvăţători şi cuvioşi părinţi, luminători ai poporului?

Care este motivul care v a determinat de a vă adună laolaltă aici on acest local?

Holera, acest flagel groaznic, bate la frontiera ţării noastre, pe care suntem datori a o apăra on orice omprejurare.

Guvernul, on onalta sa onţelepciune, a ordonat ca cu toţii, cu puteri unite, să luptăm ompotriva acestei primejdii care ne ameninţă.

Holera pustieşte astăzi ontreaga Rusie, ţara on care după cum v am spus şi altădată, nu domneşte decbt ontunericul şi sclavia. Pentru a ne ompotrivi acestei epidemii trebuie să aplicăm cele mai energice şi drastice măsuri igienice.

Holera are o origină asiatică, mai bine zis indiană, căci pe malurile ondepărtate ale Gangelui a apărut pentru prima oară microorganismul specific acestei boli.

Istoria ne arată ravajele, pe care această epidemie le a făcut pe continentul nostru aruncând on doliu familii, sate, oraşe, ţări ontregi.

Se pot urmări pe hartă drumurile urmate de marile epidemii, care venind din Asia prin Marea Roşie, canalul de Suez, cuprindeau basenul Mediteranian.

On loc de a urmări harta sau pe orator, oncepui a urmări impresia ce făcea această disertaţie academică asupra chinuitului auditor.

Vreo doi lipoveni pescari, cu pletele bălane linse pe tvmple, cu bărbile oncblcite, abia se şineau pe scaune picurând de somn, cu ochii lor albaştri onchişi pe jumătate.

Un jandarm rural strbns on tunica lui albă cu nasturi lucitori, căta on jos, aşa că nu se cunoştea dacă doarme sau oşi admiră jambierile noi de piele roşie.

Un preot bătrbn, care aţipise puţin cu mbnile oncrucişate pe antereul

onverzit, se sculase ompins de cotul vecinului și căta speriat ca și trezit dintr un vis urbt.

Un primar de lbnğă mine, voluminos, bine hrănit, oși lăsase capul on piept și răsufila din greu. Fără să sforăe scotea pe nas un fel de fluerătură ușoară, discretă, ca bbzbitul unui bondar.

O onvățătoare, care și ascunsese figura sub o enormă pălărie oncărcată cu o mare varietate de flori, strbnsă prea tare on corset, respira adbnc, manevrbndu și evantaliul, cu atbta viteză, oncbt oi flutura barba stufoasă a unui preot de alături.

Numai cei patru turci negustori, gravi, neclintiți, suportau căldura sălii și conferința subprefectului cu o resemnare de admirat.

Cu batista de mătasă roșă făcută ghem on mbna dreaptă, oratorul oși ștergea din cbnd on cbnd sudoarea de pe frunte și o luă iar onainte purtbndu ne on lungul și on latul Europei, pe căile urmate de holeră on călătoriile ei on cursul veacurilor răscolite.

După mlădierele glasului, din ce on ce mai onsuflețit, simții că se apropie sbrșitul conferinții.

Și acum, duceți vă la căminurile voastre, on satele voastre, și imediat ce veți primi instrucțiunile igienice trimise de serviciul sanitar, veți face tot posibilul de a le da o publicitate cbt mai largă pentru ca toți cetățenii să ia cunoștință de ele.

Luminați pe frații voștri, sfătuiți i, spuneți le la rbndul vostru tot aceia ce noi vă spunem. La d voastră, cuvioși părinți, mă adresez on special, și vă pretind ca să predicați din amvonul bisericii neoncetat pericolul teribilului flagel care ne amenință!”.

Oncheerea conferinței se făcu printr un gest larg, după care cbteva oftări de ușurare se auziră din fundul sălii.

Doctorul, un tbnăr spbnatic și nervos, venit numai de vreo trei luni on plasă, după ce oși potrive ochelarii, rbnduindu și cbteva fițuici cu onsămnări, oși oncepu cuvntarea cam de pe unde o lăsase subprefectul.

On curbnd Domnilor, Serviciul Sanitar va distribui instrucțiuni precise pentru combaterea acestei epidemii.

D voastră vă incumbă datoria de a le rāspbndi printre toți sătenii, căci numai aplicbndu le cu strictețā se pot evita pericolele care ne amenință.

Pbnă atunci profit de prezența D voastre pentru a mă oncerca să vă dezvolt caracterele acestei epidemii și mijloacele de profilaxie care ne pot ondruma la un tratament rațional...”

On timp de o oră și cinci zeci de minute doctorul ne demonștrā motivele pentru care D nia sa nu poate admite geneza spontanee a

holerei; ne dovedi cum se depune germenul în mediul cosmic ambiant, unde se regenerează și se multiplică; raporturile cu solul, apa și aerul; ne explică apoi producerea acidului hipoazotic (NO₂); și sfârși prin a combate cu energie alimentația cu vegetale care conțin nitrați, recomandând călduros consumul de carne, pește, lactărie, supe făinoase și macaroane.

Ceia ce făcu pe un preot de lângă mine să șoptească vecinului: tocmai acum când ne gătim să intrăm în postul Sântei Mării”.

După aceste două conferinți, atît de solid documentate, nu credeam să mai ondrăznească cineva a lua cuvîntul. Mă onșălasem. După o pauză cam lungă, în care timp am observat că doctorul și subprefectul oși strîngeau călduros mînele, tocmai din fundul sălii un om se ridică făcîndu și loc printre scaune. Onalt, slab, cu mustățile castanii lăsate în jos, ombrăcat simplu dar curat, cu o onfătoșare modestă dar hotărîtă.

— Dacă omi permiteți și mie, Domnule Subprefect?

— Mai cu seamă, mă rog, poftim, aveți cuvîntul, Domnule Mitrică.

Directorul școlii din comuna G. oncepu rar, cu oarecare strîngăcie, dar în curbînd oși căpătă deplină stăpînire.

Mi am luat permisiunea de a mă prezenta în fața D voastră pentru a arăta aceia ce am în inima mea și deci putem zice în inima poporului chiar, căci datoria noastră este de a lucra fără preget numai pentru binele obștesc.

După cum omi dau și eu cu ideia, cred că este bine ca în loc de a se da circulări și instrucțiuni pentru combaterea holerei, să se facă mai bine niște cărți populare, cu mici istorioare în formă literară pe onșelesul tuturor. După cum și D voastră cunoașteți acum prea bine, starea țăranului român este foarte slabă și într un caz de forță majoră, cum ar fi acesta de o boală molipsitoare, este cu atît mai greu pentru viața țăranului român. După cum am cetit în gazete și chiar în felurite reviste, prin țările civilizate sunt anume societăți de consum care pentru cîtiva bani dau omului hrană zilnică.

Adică la noi de ce nu s ar putea face așa ceva? Dacă ar fi unire s ar putea face un comitet și chiar oarecare mici serbări școlare, care ompreună cu oarecare mici cotizațiuni să se strîngă un fond care să servească la ajutorul și ridicarea poporului, pentru luminarea minții și ombunătățirea stării economice, care...”

Și tot așa înainte... timp de o oră treizeci de minute directorul școlii ne vorbi de bănci, cooperative, brutării, societăți de cumpătare, ontregul său program asupra activității extra școlare, – lucruri pe cît de importante pe atît de ondepărtate de holera care ne amenință de aproape. Mi a părut rău că nu am putut urmări mai de aproape această conferință, dar eram prea obosit; căldura sălii mă moleșise de tot și

prietenul F... oși oncepuse teoriile la urechea mea:

Vezi!... ce ți spuneam eu?... din toate breslele, asta e cea mai pisăloagă... am observat că dascălii nu sunt on stare de a vedea și judeca limpede lumea din jurul lor. Poate din cauza meseriei lor care oi deprinde a repeta zilnic cugetările și părerile altora, luate din cărți de a gata. Onvățătorul acesta, care pare un om tare de treabă, oși onchipue că se poate combate holera cu istorioare literare. Ar fi interesantă o literatură holerică”.

Conferința se terminase. Oncepuse unii să se strecoare pe ușa ontredeschisă, iar alții, gata de plecare, se sfieau să iasă onaintea subprefectului, care trecnd de la un grup la altul, strbungea mbnele tuturor cu multă bunăvoință.

Tocmai lbngă ușa, un turc, negustor, vorbea cu n primar: Bre, ce faceți la voi dacă apucă pe unul boala asta urbtă?”

Primarul nu știa ce să răspundă și nu ondrăznea să ontrebe pe subprefect, totuși, cbnd acesta se apropie de ușa, se hotăro:

Domnule subprefect, ontreabă Ahmet Rizat, că dacă ol apucă pe un om holera on comuna noastră, ce binevoiți să ordonați ca să facem cu el? Unde să l punem? Ce să i dăm?”.

Subprefectul stătu puțin pe gbnduri, apoi se adresă doctorului:

Apropo doctore, e o chestiune importantă care se ridică și la care ar trebui să cauți o soluție. Ce faci dacă ți se declară un caz de holeră ontr o comună?”

Doctorul, surprins, stătu și el puțin pe gbnduri și răspunse scurt:

Izolare și dezinfectare”.

Subprefectul căută să lămurească acest răspuns mulțimii care se strbnsese on jurul său pentru a asculta mai bine.

Omul căzut bolnav se izolează prin urmare imediat și se desinfectează complect, absolut tot ce a fost on contact direct cu el”.

Toți ascultase cu sfințenie. Unul dintre primari ondrăzni să ontrebe ceva și atunci toți oncepură a face ontbmpinări:

Păi n avem dezinfectante de acele.”

Unde să i izolăm?”

Comunele n au fonduri.”

Șeful de jandarmi găsi momentul potrivit ca să adauge: Nu se poate izicuta nici un ordin dacă nu se hotărăște odată care are drept mai mare on comună: primarele ori jandarmul”.

Subprefectul, care se enerva din ce on ce la fiecare ontbmpinare ca on fața unor piedici care i se puneau on cale, sfbnși hotărbt:

On fine, o să vă comunicăm la timp toate dispozițiile necesare, pe care trebuie să le aplicați cu cea mai mare strictetă și energie, avnd on vedere că rămbneți direct responsabili”.

Prima dată

De necaz n a mbcnat la prbnz, s a plimbat două ore și a fumat zece țigări, așa era de enervat domnul director Victor Iliăș, comisar titrat de clasa I a, numit abea de patru luni on serviciu, ca director al poliției locale.

Numai cbnd a constatat că on port tabac nu mai avea nici o țigară, s a hotărât să intre on cafeneaua din centru, unde se găsea concentrată, la orice oră din zi, ontreaa viață și activitate a orașului. Cum a deschis ușa, s a oprit on prag, lovit de mirosul greu, onecăcios și acru, al aerului ombbscit pe care l consumau zilnic intelectualii provinciei. După prima clipă de șovăială, păși hotărât onainte, grav și corect, cu mvena la pălărie, printre șirurile de mese, pbnă on fund. Căci dl. director avea felul său de a fi și de a se prezinta; din ziua on care debarcase aci, păstra aceeași poză de o corectitudine aleasă, de o politeță rece și gravă, uneori distrat, alte ori visător, dar totdeauna corect și grav. Știa cum să ontrebuințeze o anumită tactică pentru a se prezintă și impune on ochii lumii de provincie.

O gingirle subțire, fiartă bine” răsună glasul sonor al lui Aurică chelnerul, care ajunsese a cunoaște gustul fiecărui client on parte, așa că le comanda consumația obicinuită ondată ce vreunul se arăta on ușa cafenelei.

E atbt de amărât azi d l director, on cbt, prin norul de fum al unei țigări speciale, abia oși aruncă privirea on fund spre cassă de unde niște ochi arzători oi urmăresc mișcările. Altă dată el observa on tăcere ceasuri ontregi pe casierița de zi, bruneta ceea, coaptă și mbnđră, cu degetele ferecate on inele sclipitoare. Nu că o privea cu vreo intenție oarecare, dar i se părea un subiect nostim, un cap de studii și observații interesante – mai cu seamă cbnd se onroșea emoționată de acordurile muzicii, care repeta anume on fiecare zi “La belle brunette”, valsul al cărui titlu, Anghelachi capelmaistru, ol scrisese cu așa ortografie on cbt publicul cetea ontotdeauna: Labele brunetei.

De două ore se chinuește să termine primul articol din “Universul” și nu i chip: rbnđurile oi joacă sub ochi, ar vrea să nu se mai gbndească la cele ontbmlplate de dimineață, și i peste puțință. Mereu oi vin on minte vorbele și observațiile prefectului, ale polițaiului și ale primarului.

Acum se căește că nu le a răspuns așa cum trebuia. Ce, oare n a procedat bine și corect?... Nu și a făcut de cbt datoria și nimic mai mult de cbt datoria. Și, on definitiv, ce a făcut pentru a stbrni o adevărată furtună, ridicbnd on picioare toate autoritățile orașului? A făcut cu o seară mai onainte o simplă descindere la Iani Cafegiu, on acel tripou ordinar, on care se jefuesc oamenii la jocul de cărți; a confiscat banii și mobilierul, oncheind cuvenitul proces verbal, pentru a da pe contravenient on judecată. A lucrat conform lezei, cum scrie la carte, ondeplinind procedura ontocmai și corect. Unde i, mă rog, abuzul de putere care i se impută acum? Asta e crima de care s a făcut vinovat și pentru care stau gata să l sfbșie toate autoritățile: poliția, primăria și prefectura?...

Nu, nu se miră de polițaiu, care nu poate fi considerat decbt ca o brută, care i a primit procesul verbal rbzbnd de i se scutura burta: da aprig mai ești mititelule... ce te repeziși așa... mai sunt alții, cu ixpiriență și practică mai cevașilea"... La ce te poți aștepta de la un bătrbn din cadrele vechi ale poliției, onnărvit on rele, care nu știe de cbt să bea, să sfântuiască și să fumeze cu țigara lui de chilimbar de jumătate de metru lungime.

Dar prefectul!... ei, la asta nu se aștepta; oricum, om serios, cu greutate, cu pretenții de cultură; cine ar fi crezut că poate să judece lucrurile on așa mod.

Prea te precipitezi, tinere... mai ontbi trebuie să cunoști localitatea și oamenii pentru a ști cui trebuie să i faci procese de contravenție și cui nu... sunt interese politice locale care... on definitiv caută mai ontbi și te inițiază... altfel trebuesc luate lucrurile..."

Și cu ce ton i le spusese toate aceste... a!... nu și va ierta niciodată lipsa asta de energie... de ce nu i a răspuns așa cum i se cuvenea? Ei... unde sunt iluziile cu care intrase on noua meserie, cbnd hotărbse să se devoteze ei cu trup și suflet!... Cu puțină stăruință ar fi putut intra on magistratură, că, slavă Domnului, are și el rude care reprezintă cbteva voturi, și, oricum, Nenea Costică poate el ceva cbnd a reușit cu majoritate zdrobitoare la alegerile de astă iarnă la Tecuci,

Dar nu, a preferat, deși avea licența, să intre on poliția nouă care se organiza și cerea elemente culte și titrate. Ontr adins se ceruse ontr un oraș străin și nu on locul lui natal, numai pentru a și putea face datoria și serviciul on conștiință.

Visase o viață nouă, aventuroasă, o viață de muncă și emoțiuni; a urmări cu pasiune cele mai delicate afaceri polițienești; pentru amorul meseriei a se expune la orice pericol; a moraliza, a reforma personalul nărvit, a ajunge la idealul unei poliții moderne ca și on Occident, a parveni ca poliția să fie o a doua magistratură, respectată și apreciată...

Și cbnd colo... ce deziluzie!

La ce i folosise atbtea chinuitoare examene de drept?... Pentru ce oși bătuse capul cu criminalitatea lui Tarde, cu memoriile lui Goron... cu o ontregă bibliotecă pentru care și acum plătea ratele ontbrziate?...

Unde și cbnd va aplica măcar o iotă din cărțile care zăceau movilă pe masă și on geamandanul burduf de sub pat?...

La fiecare măsură și reformă nu ontblnea decbt piedici; de 4 luni on serviciu și nu instruiseră nici o afacere mai frumoasă, nici o crimă, nici un viol, nimic interesant. On provincia asta infectă nu se ontbmplau decbt beții ordinare, bătăi și scandaluri de cbrciumă.

Pbnă acum nu și a pus iscălitura decbt pe condicuțele de la biroul de servitori și pe statele de leafă de la sfbrșitul lunii.

O viață stearpă și monotonă, tbrbndu se după un program neclintit, ontre birou, birt și cafenea.

Și pentru o mizerabilă leafă care nu și ajunge nici pentru a și achita cartela de la birt, trebuie să suportți acest mediu obscur și infect, să stai, fiind totdeauna corect, ontr un cerc de oameni ordinari și ignoranți, care nu știu decbt a ciupi mita contribuabililor...

Ha!... poliție modernă!... Asanarea moravurilor... A două magistratură!... Mofturi!... Spoială!... Barbarie!..." scrbșni d nul Director și se ridică bătnd enervat ca pumnul on masa de marmoră.

Ondată la domnu!..."

Cassa!... plata și un pachet de dame la domnu!..." se auzi iar sonor glasul lui Aurică chelnerul.

On stradă aerul era curat și rece. D l director se mai onsenină puțin, totuși oi flutura pe buze un zmbet de amară ironie. Oncheindu se corect la haină, plecă on sus cu pași largi, admirbndu și dunga pantalonilor călcați on ziua aceea.

Hm!... eram sigur, imbecilul de Ștefanachi se ține ca umbra de mine". Imbecilul de Ștefanachi era un agent secret – după cum se recomanda el singur – onsărcinat de polițaiu a urmări zi și noapte pe noul director, doar s o putea să l aibă la mbnă cu ceva.

După ce și făcu obicinuita plimbare, pbnă on dreptul prefecturii, se ontoarse onapoi și, cum era răcoare, voi să ontre pe la croitor pentru a și lua pardesiul dat la reparat.

Dar se opri, aducbndu și aminte că mai are de dat oncă 26 lei – nu că n ar fi putut ambna oricbt ratele la croitor, dar voia să fie corect și de aceea se hotăro să aștepte pbnă la leafă.

On ușa cafenelei se ontblni on față cu Iani cafegiul care l salută respectuos; cum nu l mai putea ocoli, d. director, stăpbn pe sine, oi vorbi cu blbndeță: – Bonjour d. Iani, poți veni la poliție să și ridici banii și mobilierul. Din partea mea personal nu am nimic... eu nu mi am făcut decbt datoria... mă rog e logic sau nelogic?... Dar nu onțeleg cum ai făcut ca toate autoritățile să și ia apărarea?"

— E loțigo d. directoru... ma scuzați... suntețo omo bunu, ma pre seriozo e tinero... oncă pe urmă o să onțilegeți cum merge treaba la noi”...

Iani se grăbea să plece, – vă saluto cu respectu” și on momentul cînd oi ontinse mîna, d. director simțind ceva rece gîdilindu l on palmă, oși retrase mîna scurt; atunci un zăngănit de argint răsună repetat și trei patace de cîte 5 lei se rostogoliră de a dura pe trotuar.

Directorul rămase o clipă zăpăcit, urmărind cu ochii mersul patacelor, după care Ștefanachi se repezi pe brînci să le prindă. După primul moment de nedumerire, d. director explodează cu o indignare furioasă; Iani on să o șterse grăbit, uitîndu se mereu on urmă, să vadă dacă nu se ține cineva după el.

Ștefanachi agentul, care nu pricepea ontbi cum s a ontîmplat lucrul, se minuna cu mîna la gură: mai mare rușinea, asta n am pățit o niciodată, dar cum, doamne iartă mă, le o fi scăpat din mîna?

Lumea din cafenea se alarmase, se ontrebau unii pe alții despre cele ontîmplote, toți se grămădeau pe la ferestre; s au ontrerupt toate jocurile. Ca fulgerul s a răspîndit vestea prin cafenele și on tot orașul.

Cazul era comentat on felurite chipuri. Au fost discuții violente ontre taberile vrăjmașe, care s au format on cîteva momente, pentru și contra directorului.

Unii ol considerau un grandoman exagerat, alții susțineau că e un ageamiu, sau că face paradă și fasoane de cinste. Foarte mulți dovedeau pur și simplu că directorul a fost un prost că n a primit banii.

S au găsit și cîteva care oși arătau on gura mare sincera lor admirație pentru acest tînăr corect, oncît vorbeau cu entuziasm de indignarea sublimă cu care susțineau ei că au văzut cum d. director aruncase banii on obrazul acelu conrupător, care voia să cumpere cu o mizerabilă sumă de 15 lei conștiința unui funcționar titrat. Deși după cum se vede părerile erau ompărțite, eroul zilei, mîndru, cu un calm admirabil, părea că nici nu voește a da atenție celor ce se vorbeau pe socoteala sa.

D. Director on seara aceia fericită se plimbă pînă tîrziu, călcînd corect, falnic și mulțumit de sine, asemenea unui general on seara zilei unei victorii strălucite.

Era aproape miezul nopții cînd d. director, pipăind prin ontunec, dădu cu mîna, pe birou, de un plic așezat lîngă chibritelniță.

Nerăbdător, onainte de a aprinde lumînarea, cu chibritul ontre degete, aproape să se frigă, observă cercetător plicul.

Era onchis și fără adresă.

La lumînarea ol desfăcu grăbit și... mirare... onăuntru trei hbrtii de cîte 20 lei.

De unde și cum? Mister!...

A rămas cîteva minute uimit, ontorcînd plicul pe o parte și pe alta...

Hm!... a onțeles... e teribil, domnule, cu ce oncăpățbnare se urmărește conruperea funcționarilor corecți!... oși zise d. director, aruncbnd hbrtiile pe birou.

Ce i de făcut acum?...

Trebue să procedeze sistematic. O să le dea a doua zi on mbna prefectului... ce mutră o să facă!... Dar prefectul a plecat on seara asta la București.

Polițaiului?... nici vorbă că nu, bruta asta ar fi on stare să bage banii on buzunar și să i rbdă cu cinism on față. Dacă ar fi scrisă adresa pe plic s ar cunoaște poate scrisul lui Iani pe care l ar da on judecată... ar fi un proces celebru...

Curios caz. La asta nu s a gbndit nici odată: să vii acasă, să găsești de a gata o sumă de bani și... culmea, să fii on așa situație să n ai cui să i onapoezi... Onchipuiți că on loc de trei hbrtii de 20 ar fi trei de cbte o sută... da dacă ar fi de cbte o mie? Să vedem cine iar da onapoi? și cui să i dai?

Cine e acela care găsind o pungă on drum să n o ia? Dar cbnd o găsești la tine pe masă?... D. director trbnti furios cu pumnul on masă, oși scoase haina și smunci butonul care oi strbngea gulerul; de abea putea să respire.

Să te compromiți pentru trei hbrtii de cbte 20, cbnd ai dat probe de corectitudine... ce mizerie!

Hotărbt!... banii aceștia nu i aparțin, deci trebuie onapoiati... asta e clar.

Desbrăcbndu se grăbit, se aruncă on pat, desfăcbnd un jurnal pentru ca cetind să nu se mai gbndească la banii de pe birou. După cbteva momente d. director aruncă jurnalul pe care nu l putea ceti, căci era prea turburat.

Cu siguranță că toate autoritățile au primit bani de la Iani Cafegiu, chiar prefectul, acest om grav și sever, cu toate că e așa de sus pus... și cine ar avea curajul să l bănuiască măcar?... cbte se petrec ontre culise... se vede că fiecare oși are secretele sale profesionale.

Cum o să l umilească el pe prefectul acesta ongbmfat, cbnd oi va prezintă cele trei hbrtii refuzate... Dar prefectul vine peste vreo săptămbnă, pbnă atunci primește și el leafa... așa că poate să aibă intactă suma asta, chiar dacă acum ar cheltui din ea.

... O s o dea onapoi deci, ar putea o considera ca un acompt... dar o să se decidă mbine... și d. director suflă on lumbnare, pentru a se putea liniști on sbrșit.

O protestare postumă

Terminasem afacerea pentru care mă dusesem la tribunalul din orașul C... Era o zi mohorâtă de toamnă. Afară începuse o ploaie rece, iar pe sălile de așteptare ale tribunalului, curentul și umezeala te pătrundeau pînă la oase. Mai mult ca să mă adăpostesc, intrai în sala de ședință, omi aduc bine aminte că era un proces între doi arendași foști tovarăși la o moșie.

De patrusprezece ani în șir advocații pîrbitului reușeau să găsească, la fiecare înfățișare, câte un motiv de amnare a judecării.

În liniștea rece și solemnă a sălii de ședință se auzea numai glasul avocatului, care ridicase un nou incident și căuta să convingă pe Onor. Tribunal că trebuie să se amne procesul și de astă dată. Cum stam pe colțul meu de bancă, lângă ușă, ascultînd cu sfințenie, deodată auz răsunînd niște fluerături haiducești și o izbucnire de... huideo!... Ho!... Ho!... Chioaro! Ho!... niște strigăte așa de groaznice, că zguduiau clădirea din temelii. Nu înțelegeam ce putea să fie: vreun scandal, vreo oncăerare între lumea din sală?

Mi se părea foarte ciudat faptul că nimeni nu se sinchisise de întîmplarea asta. Numai președintele, care dormita, răzămătat într-un cot, a tresărit puțin; și a oncruntat sprincenele, dar n-a făcut nici o mișcare. Aprodul de lângă ușă nici nu s-a clintit. Avocatul și-a continuat pledoaria înainte, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic. N-am putut răbda, eram curios să știu ce se întîmplă afară. Am ieșit pe ușă în vîrfurile picioarelor.

Pe sală lumea oși căuta de treabă ca de obicei. Nimic deosebit. Vreo doi advocați în robele lor fluturătoare, se plimbau vorbind, căutînd să și convingă clienții. Într-un colț, mai mulți țărani, șezînd pe vine, răzămăți de perete, ascultau pe un misit care le vorbea ceva. Un gardist oși făcea țigara liniștit în fața unui jandarm rural, lângă o fereastră.

— Mă rog, întreab eu pe gardist, n-ai putea să mi spui ce au fost huiduțiile acele mai adineauri pe sală?

— Ia nimic, domnule... un țăran țicnit care are năravul ista.

Mă uit pe fereastră și văd aproape de poartă un țăran cu sumanul sur murdar de noroiu, cu o căciulă lată în fund, cum poartă de obicei ciobanii. Tocmai se oprise să și lege ațele de la opinci, căci i se tîrăiau pe trotuarul ud de ploaie.

Era un om slab, uscat, cu barba neongrijită, cu niște ochi albaștri tulburi.

Răspunsul gardistului on loc să mă lămurească, omi ațțase mai mult curiozitatea.

— Mă rog, dar pe cine huidue el? Din ce cauză face asta?

— Apoi nu ți spusei că așa i năravul lui. N ai ce i face. Dacă deschisă ușa găsește sălii de ședință, trage o onjurătură țapănă judecătorilor și pleacă. Dacă nu, apoi se oprește on fața statuii celei de colo, de sus, deasupra scărilor, femeia ceia legată la ochi și cu balanța on mbnă. Pe aceia are el năcaz mare, cică e sfvnta dreptății. După ce strigă la ea: Ho! chioara dracului!... pleacă liniștit iar la baltă, că el oi tocmit acum la vite, pe moșia domnului Costică Apostoliu.

— Dar din ce cauză face el asta? mă oncerc din nou a discoase lucrurile.

— Cică a avut el o chestie aici la tribunal și de atunci a rămas cu patima asta. Ce anume o fi fost, nu ți ași putea spune, dar e aici domnul Tache Bufegiu, cel mai vechiu om din tribunal, el le știe toate.

Am plecat pe sală. On capăt, după camera advocaților, sala eră despărțită printr un paravan de scbnduri, acoperite cu gazete ilustrate. Deasupra ușii, pe un carton, era scris cu litere de mbnă: Local de Debit și Bufetul Onor. Tribunalului.

Am intrat onăuntru. La teighea, cu spatele spre rafturile pline cu rwnduri de pachete, sta o fetiță bălană, cu părul buclat. Așa de adbcită era on cetirea unei fascicule de roman, oncbt nici nu și a ridicat ochii de pe rwnduri cbnd mi a ontins pachetul de țigări pe care ol cerusem. Mă așez pe un scaun și defac un jurnal. Lbngă fereastră, un bătrbn citește Universul. Ol observ cu atenție. Un cap mare, pleșuv, o frunte oncrețită, barbișon alb și niște ochi mici, pătrunzători, care lucesc prin sticlele ochelarilor rotunzi, oncălecați pe un nas coroiat. Ombrăcat ontr o redingotă lustruită, cu poale foarte lungi, domnul Tache Bufegiu, cel mai vechiu om din tribunal, are o onfățoșare interesantă.

Aștept pbnă termină de cetit jurnalul și mă hotărbse să ontreb:

— Am auzit că sunteți de mult pe aici, trebuie să știți ce i cu omul cela care huiduia mai adineauri pe sala tribunalului?

— Domnul se vede că nu i de prin partea locului?... pardon!... cu cine am onoare?

Și după ce oi spun numele, domnul Tache Bufegiu oși trage scaunul lbngă mine și strigă cu glas poruncitor: Mândițo!... două cafele turcești cu caimac.

— Domnul meu, nu ca să mă laud, dar pot zice, fără teamă de a fi combătut, că sunt cel mai vechiu om din tribunalul local, ca să zic așa, iedecul tribunalului. Am schimbat optsprezece prezidenți, cunosc pe degete toate chestiile de drept care au trecut pe aici, dar oncă o speță

așa rară, cum a fost cu procesul omului ista, n am pomenit.

Mă rog, ce i zice d ta, dacă bunăoară, ontr o bună zi, autoritățile oți fac toate actele on regulă, prin care se arată precum că d ta ești mort?..."

Nu prea onțelegeam bine ce voia să mi spuie, totuși oi răspund scurt: Am să dovedesc că sunt on viață".

— He!... făcu onțepat domnul Tache Bufegiu, nu zic ba, ai să poți dovedi, dar țăranul săracu iaca nu poate și pace. Ca și boul, are limbă lungă, dar nu poate să vorbească.

Mă rog, să ți spun cum se prezintă cazul... nu zău e o speță rară. Individul on chestie, țăran dintr o comună de aproape, ol chiamă Andrei Penișoară, neștiutor de carte, dar nu prost, avea pământ cu chirie de la stat vreo zece hectarii.

Cum și ce fel s a ontmplat lucrurile, nu ți ași putea spune, dar atbta știu că a intrat on dușmănie cu perceptorul și cu secretarul comunal.

Ce au făcut ei, ce au dres, că au ontocmit o hbrtie cătră șeful ocolului domenial, precum că numitul locuitor fiind decedat și neavnd moștenitori, n are cine plăti dările cătră stat și on consecință să fie deposedat de cele zece hectare de pământ.

Numitul decedat, care habar n avea că dușmanii l au ongropat de a binelea, se duce ontr o bună zi la perceptor să plătească dările, după obicei.

Perceptorul nu i primește paralele și i răspunde scurt că pentru dbnsul locuitorul Andrei Penișoară nu mai există. Omul deodată nu s a cam domerit cum stă lucrul, dar on primăvară, cbnd să bage plugul on țărină, se pomenește că i deposedat de pământul din care se hrănia de atbția ani.

S a plbns omul la unul și la altul, dar cine să stea să l asculte și să l creadă. On fața autorităților el eră considerat ca mort.

S a dus și la șeful ocolului domenial, precum ca să dovedească on ființă că este viu și că pe nedrept l a deposedat.

Șeful ocolului ce era să facă? Cum să l creadă pe cuvnt că este viu, cbnd el avea la dosar acte on regulă că omul e mort, fără moștenitori.

I a spus să facă o petiție pentru a se cerceta cazul.

Șeful ocolului trimite petiția, conform legii, subprefectului spre cercetare, subprefectul o onaintează pe cale ierarhică secretarului comunal care de data asta dovedește cu acte că omul este dispărut din comună.

La urmă, omul o ia pe calea judecătii. Face proces celui care luase pământul pe care ol lucruse el. Era un cumnat al percepturului.

Apoi, dă on judecată statul, mă rog, ca omul fără carte, se afundă din ce on ce mai rău. A perdut peste tot, față cu actele doveditoare aflate la dosar.

La toată urma, când a văzut omul că nu și poate dovedi dreptatea și că a pierdut tot ce mai avea, s-a exaltat puțin la minte și în ședință a tras o onjurătură sdravănă în fața tribunalului în complet.

L-a arestat, l-a condamnat, dar când și a terminat pedeapsa, cel dintâi drum l-a făcut iar la tribunal, și iar a tras o onjurătură și o huiduială justiției.

L-a arestat din nou, l-a bătut la poliție, l-a trimis la jandarmi să l-înapoieze la urma lui, dar după câteva săptămâni, cum s-a întors în oraș, s-a arătat iar la tribunal ca să și facă obiceiul.

Acum a intrat la o moșie, păzește vitele la baltă și, de câte ori vine prin oraș, dă câte o raită la tribunal, și, după ce trage câte o huiduială tribunalului, se întoarce înapoi cuminte la treaba lui.

Nu are ce i face, acum s-a învățat toată lumea cu el, nu face la nimeni rău, atâta patimă are și el... ce să i faci?

He!... domnule... crede-mă că s-a bătrân, cu administrația să nu te poți niciodată, că dacă o vrea să te frece, te freacă domnule, că nici justiția nu poate să te scape”.

Raiul lupilor

De trei săptămâni umblam pe malul Prutului. Eram însărcinat cu niște ridicări topografice pentru regularea frontierei.

Ajunsesem cu lucrarea pe urmă la margina unei păduri străvechi; fermecat de frumusețea unei zile aurii de toamnă, sătul și amețit de atâtea unghiuri, azimuturi și triangulații, mă culcasem cu mantaua făcută pernă sub cap, pe salteaua moale de mușchiu verde, la rădăcina unui ulm bătrân și falnic, parcă anume pus de strajă la capătul potecii care tăia în curmeziș pădurea bogată, ca peria de deasă.

Stam la umbră sub streșina de frunze și sorbiam adânc mirosul ombătător de tei, pe care îl cernea adierea vântului prin desimea ontunecată a pădurii. Singur în tăcerea tainică a firii amorțite, visam cu ochii închiși pe jumătate, abia urmărind peștera apei Prutului, ce șerpuia a lene în scurte cotituri pe urmă se perdeau în zare. Departe, șesurile păreau că se împreună, vederea onșelată ștergea hotarul și nu mai deosebea pământul nostru de cel ce a fost odată al nostru.

Pe cerul limpede, un singur noraș alb oși destrăma marginea de coama dealurilor din Basarabia.

Privind spre hotarul mării împărăției rusești, mă oncerca aceiași sfială care m'apasă de câte ori pășesc granița țării mele.

Pământul pe care îl simți tare și sigur sub tălpile picioarelor, cu câtă bucurie îl prețuești atunci când de pe țărâm privești apa în largul necunoscutei și mișcătoarei mări!

Nici o vietate nu simțiam în jurul meu. Frunzele abia se clătinau molatic pe codițele lor slăbite, șoptind sfioase în limba lor o prevestire tristă, pe care le o suflase vântul celor dinți fiori de toamnă.

Legănat de freamătul pădurii, somnul mă fura pe nesimțite.

Nu știu cât am zăcut în toropeala asta dulce a lenei până ce pofta de fumat mă onvinse. Scotocindu-mi toate buzunarele, m' am oncredințat că n' am nici un chibrit. Așteptam. Mi se părea că aud niște șgomote în depărtare. Omi ascuții auzul. Ecoul unor bătăi rare și măsurate cădea adus de vânt în niște oftări adânci, scăpate din inima pădurii. Erau lovituri de secure – tăia cineva lemne departe.

Ontr'un tărziu, când lumina oncepu să scadă și o umbră fumurie prinse a onvălui dealurile de peste Prut, mă hotărâi să mă ontorc în sat.

Un om se ivi ieșind din pădure. Se opri sub bolta de frunze, în

capătul potecii care străpungea ca un tunel adâncă ontunecime a pădurii.

— Bună vreme, bădică!... nu cumva ai vreun chibrit la ondembnă, că aștept cu țigara făcută de un ceas?

— Poi!... chibrituri nu prea putem avea, dar om scapăra o țvră și foc pentru o țigară tot trebuie să găsim.

On timp ce el oși scotea amnarul și iasca din chimirul lat, bătut on ținte galbene, eu ol cercetam din ochi.

Onalt, adus puțin de spate, cu pletele cărunte, niște sprincene stufoase oi umbreau ochii mari și negri.

Oși ținea subțioară securea, și minteanul scurt oi sta aruncat numai pe un umăr.

Dintr odată omi plăcu onfățșarea și vorba lui așezată. Simții că am on față un om al pământului, cumpănit la vorbă și la judecată.

Am aprins țigara și i am dat pachetul meu de tutun.

— Oi de cel bun, de oraș.

Am pornit o ambndoi alături pe marginea pădurii, spre malul Prutului.

Suflarea ascuțită a unui vbnt de nord oncepu a se simți de odată; vbrfurile copacilor se plecară lovindu se ontr un vuet prelung și tulburat.

— A onceput iar să sufle Cazacul cu schic de zăpadă.

— Care Cazac, ontreb eu.

— Așa i zicem noi vbntului ista care ne vine de dincolo, de la Muscali.

Apoi tăcu. Simțiam cum mă cercetează cu coada ochiului din mers.

Avea să mi spue ceva și nu știa cum să onceapă.

— Mă rog matali, să nu vă fie cu bănuială, dar pe la noi prin sat cbnd ajungeți cu măsuratul pământului?... că vă așteaptă oamenii ca pe Hristos.

— Apoi eu măsor numai granița, nu sunt trimis pentru ompărțire de pământ, cum veți fi crezbnd.

Un zmbet de neoncredere oi alunecă pe buze, sub mustața groasă, tăiată scurt.

— Doar Prutul e granița noastră... dar eu omi dau cu ideia că dacă te apuci să masori pământul, trebuie să l oncepi de undeva, de la un capăt... și statul a găsit să l onceapă de aici, de pe marginea Prutului.

On zadar m am oncerat să l fac să onțeleagă că eu nu sunt venit să lucrez pentru ompărțire de pământ. Mă ascultă cu neoncredere, urmndu și judecata lui.

— Apoi mai bine face statul acum că trimite alde d voastră, c a văzut și el ce au pătimit bieții oameni cu ingineri de ceilalți, țivili... E drept că lumea s a onmulțit, dar statul are, slavă Domnului, destul pământ; ia să se facă odată ompărțea dreaptă... adică noi ai cui suntem?... nu suntem tot ai statului... că dacă facem armată nu se chiamă

că tot noi apărăm țara asta?... Ia uite, cît vezi cu ochii, de o parte și de alta a Prutului, tot sate răzășești au fost din vechime. Dar am sărăcit de tot acuma, și hrisoavele pe care le avem de la Ștefan cel Mare, cu cîte zece peceți pe ele, le ținem acuma la icoane, că alta nu avem ce face cu ele. Pămînturile noastre ținneau tot una, de coala de la pădurea asta, ce i zice Raiul Lupilor, și pînă dincolo peste Prut, cît prinde ochiul o n zăre pînă la geana cea de deal o Basarabia.

Frămîntat de gînduri, ascultam o tăcere. Iarăși fără să vreau pusesem degetul pe rana dureroasă pe care mă feream s o mai ating, deși o vedeam sîngerînd sub ochii mei la fiecare pas. Acelaș fel de judecată oncolțit o n atbtea minți, aceiași plîngere onăbușită o n atbtea inimi, aceiași căutătură oncruntată o văzusem scăpărînd o n ochii ontunecați ai tuturor acelor pe care oi ontblnisem o n satele de răzeși scăpătați pe șesul sărăcăcios al Prutului.

De la o vreme pierdusem oncrederea o n leacul cuvintelor mîngîitoare. Nu mai ondrăzneau să oncerc nimic, priveam și ascultam ondurerat și dezarmat, ca cioplitorul care și aruncă dalta prea slabă ca să onvingă tăria unui bloc de stîncă de granit. Adevărul crud adesea o l ocoleam cu n fel de lașitate și căutam să fug schimbînd șirul gîndirii, de aceea mă legam de cîte o vorbă care mi servea ca punte de scăpare.

— Raiul Lupilor... de ce oi spune pădurii aceleia Raiul Lupilor?

— Apoi dacă a păzit o lupii... cum te gîndești că s a păstrat pădurea asta așa de deasă pînă acum?

— Cum a fost păzită de lupi? ontreb eu mirat.

— Am avut noi aici un boer, conu Iorgu Tulbure, Dumnezeu să l ierte, că i or fi putrezit și ciolanele, dar amarnică inimă de Romîn. Avea el ce avea cu pădurarii, zicea el că n a ontblnit pădurar cinstit. Și ca să facă dovadă, i a și oncercat odată. Mai de mult, cînd a fost el numit prefect, a strbns pe toți pădurarii din județ și le a spus că a venit ordin precum că statul de acum onainte a tăiat leafa la pădurari. Care vrea să stea fără leafă, bine, care nu, atbta pagubă. Vreo cîțiva s au oncercat să zică ceva... că e greu... cum o să trăim așa... c avem case, copii... mă rog, ca omul cînd o l strbngi o n chingi. Apoi au ieșit afară de s au sfătuit ei ontre ei ce i de făcut. După aceia s au ales cîțiva care au intrat la prefect și au zis că toți pădurarii s au hotărbit să rămînă la posturile lor și fără leafă, că dacă au apucat meseria asta, se țin de ea.

— Bine, oameni buni, dacă i așa, duceți vă pe la posturile voastre și cătați de vă faceți datoria și serviciul vostru ca și pînă acum, – le a spus conu Iorgu, și cică a prins a zbmbi acru pe sub mustețile lui roșe țapoase.

N a trecut mai mult ca vreo două luni și iar a pus să i cheme la prefectură pe toți pădurarii din județ.

Au prins a se bucura oamenii, gîndind că are să le dea leafa de mai

onainte. Cbnd colo, prefectul le spune că statul a pus o taxă de cincizeci de franci pe an pentru oricine vrea să aibă dreptul de a fi pădurar la stat. Au onceptut pădurarii a se plbnge, că după ce li s a tăiat lefa acuma li se pune și taxă... că de unde au să plătească ei atbția bani, dar la toată urma s au onțeles să plătească taxa și să rămbe on slujbă, că dacă asta li i meseria, ce au să facă alta. Atunci l a prins un rbs amar pe conu Iorgu și unde a sărit de odată de pe scaun și a onceptut a se răsti și a onjura: afară, mișeilor... voi sunteți omizile pădurilor!... Și i a dat pe toți afară din slujbă. A pus pe alții noi, dar nici aceia nu au fost mai buni decbt cei vechi.

După ce a ieșit conu Iorgu din prefectură și s a retras aici pe Prut, la moșia părintească, cel ontbi lucru care l a făcut a fost să dea afară pe toți păzitorii pe care i a găsit pe moșia lui.

— Nu am oncredere on oameni, zicea el, am să mi aduc lupi să mi păzească moșia.

Și de atunci picior de om n a mai călcat on pădurea aceia, nici scbrțbit de ferestrău, nici boncănit de secure, nici bubuit de pușcă nu s a mai auzit pe acolo, ferească sfbntul!

Cum muria omului o vită, boerul o și cumpăra, ba trimitea și prin satele vecine de aduna toate vitele pierite, ducea hoiturile pbnă on marginea pădurii, și fiarele momite de miros veneau de și luau tainul, ol sfbșiau, lubndu și fiecare partea cu care intra la ontunericul pădurii ca să se ospăteze.

Nu era chip să lași noaptea afară vreo vită. Se onmulțiseră dihăniile, de parcă veneau din toată părțile lumii, ca și cum ar fi mers vestea de la unii la alții că acolea i traiul bun, așa se strbngeau. Mai cu seamă iarna veneau potăile de lupi pe ghiață de peste Prut. Creștea și se ondesa sălbătăcindu se pădurea asta neumblată. Copacii oși oncbnceau crengile, că numai era chip de străbătut, frunzele căzute se spulberau de vbnturi și de vbrtejuri se strbngeau on troene, unde zăceau putrezind on umezeala pambntului, pbnă la care nu mai răzbea niciodată lumina soarelui.

Era cbte o urgie de iarnă geroasă, de crăpau pietrele și onghețau păsările pe crengile copacilor, căzbnd jos moarte on zăpadă, și la noi on sat nici o legătură de uscături nu era slobod omul să rădice din pădurea boerului. Ardeau și oamenii stuf din bălțile de pe șesul Prutului.

— Mbncă l ar lupii pe care oi iubește el”, așa ol blăstămau femeile din sat pe conu Iorgu, cbnd li se răcea vatra on casă.

Și blăstămul s a omplinit ontocmai. Ontr o noapte, prin postul Crăciunului, viscolea amarnic și mugea vbntul de nu era chip să scoți capul afară, se auzeau urletele lupilor pe sub ferestrele caselor, de ne minunam cu toții ce poate să fie.

Și cbnd s a luminat de ziuă tot satul aflase că pe conu Iorgu

Talbure l au mncat lupii on marginea pdurii. Nu i au gsit decbt picioarele de la genunchi on jos bgate on cișmele lui de iuft rusesc, dbrele roșii pe albul zăpezii se perdeau on desișul pdurii, și vreo cbteva sdrențe din ombrăcăminte sfșiată de dihăanii on lupta lor.

Ce să fi căutat boerul pe acolo pe o așa noapte? Prepusuri și scornituri au fost multe, dar nu s a putut nimic dovedi. Cică se ducea el uneori noaptea la moara de vbnt de pe deal, din marginea pdurii. E drept că morărița, nevasta lui Toma Nistor, era o șerpoaică de femee fără păreche, cu niște ochi plini de foc și de păcate. Unii ziceau că oamenii l ar fi ucis și pe urmă l ar fi adus on marginea pdurii ca să l rupă lupii și să nu se mai cunoască urma. Alții ziceau că au auzit țipete, dar anume n au voit să iasă să i dea ajutor.

Pe moșie, după el, a ontrat fecioru so, conu Țilică, după ce s a ontors din străinătate. On vreo patru ani el a bătut moșia la cărți și pe urmă s a ompușcat, acuma o ține un boer de la București.

Povestirea era pe sfbrșite cbnd am ontrat pe poarta satului. Fără să vreau mi am ontors capul onapoi spre Raiul Lupilor. Pădurea cea ontunecată și plină de taine părea o pată neagră pe orizontul onsvngerat de flăcările apusului.

Scrisorile tatei

Ce haz a fost on ziua ceia on toată casa noastră.

Tata, după vreo treizeci și cinci de ani de militărie, ombrăcase surtucul civil. Cbt de greu ne am putut deprinde cu el; de cbnd ne trezisem noi pe lume ol apucasem tot chipeș, nalt și mbndru on tunica lui strbnsă pe trup și oncheiată on cei șapte nasturi lucitori cu numărul 13 pe ei.

Cu toate că on jurul lui o spuză de copii creștea văzbdnd cu ochii, el rămnea mereu acelaș; doar on răstimpuri, la cbțiva ani, i se ongroșa epoletul pe umăr; și pe cbnd la mbneci oi onflorea cbte o tresă de aur, mai multe fire de argint oi onălbeau părul cel negru și lucios.

Acum ol măsuram cu toții din creștet pbnă on tălpi și mult ne minunam de dbnsul – să juri că era altul – tot sdravăn, verde oncă, dar nu știu de ce nouă ni se părea acuma cu mult mai scurt, și parcă perduse din mbndreța ce avea mai onainte. Deși voios ca ontotdeauna glumea privindu se on oglindă, noi ne ascundeam on suflet un gbnd nedeslușit, asemeni unei păreri de rău.

Era schimbat; ombătrbnise de o viață grea, de muncă, cu acelaș zbmbet ce i flutura șăgalnic pe sub mustățile cărunte, lăsate on jos, nu drepte și ridicate on sus, cum le purta odată on vremea copilăriei noastre. Doar ochii rămăsese aceiași; tot lucitori și ageri, prin care noi copiii ne deprinsesem ca să citim deodată ce are el on suflet. Păstra aceiași licărire blbndă și dulce cbnd ne privea cu drag, sau aspră, hotărbtă, cbnd grijile de casă, necazuri de cazarmă, oi adbnceau o brazdă de pe frunte lăsată on ombinarea sprbncenilor stufoase.

Ce stingherit a fost deodată on viața asta nouă.

Liber, fără grijă și fără de serviciu. Avea să se odihnească; dar el nu eră obosit, se simția on putere oncă. Atinsese limita de serviciu, oși omplinesc pbnă la capăt datoria către țara care i porunceea acum să se retragă, să facă altora loc; și el s a supus... era pensionar.

Nu putea ca să și ompace gbndul cu titlul acesta nou – ce avea să facă restul de viață ce i mai rămăsese? La asta niciodată nu se gbndise pbnă atunci.

On primele zile se scula dis dimineață ca după obicei, aștepta parcă să i vie calul – la șase dimineață oncepea instrucția la cbmp. Dar calul

nu mai venea; acasă simțea că nu i chip să poată sta, și atunci o lua oncet pe jos spre dealul Copoului. Deprins ca să și mângâie cu stânga ontotdeauna mînerul săbiei prinsă la șold, acuma oși ținea bastonul on mîna stîngă și călca tot scurt, militărește; dar sgomotul de pași ce răsuna on cadență, cădea mai sec și stîns acuma, neonșoit de acelaș zornăit de pinteni, obișnuiți de altădată.

Nu se oprea din drum decît pe deal, departe, on răscrucea șoselei spre cazărmi.

Trupele erau afară, pe câmp, la exercițiu; acolo era și regimentul său. Mergea pînă la șanț și se oprea pe loc sub un castan sălbatic. Prin aerul curat și rar al dimineții o boare dulce oi mîngâia obrazii și i ropotea on auz un sgomot vag, nelămurit amestec de glasuri, semnale și comenzi, odată cu tropote prelungi și zăngănit de arme.

Tîrziu oși ontorcea privirea din spre mulțimea ce furnica on zare on linii onșirate ce se făceau și desfăceau ontr una, bătînd fără astîmpăr ontinderea câmpiei.

On drum adesea ontîlnea vreun militar grăbit, care urca la deal on spre cazărmi, atunci se oprea on loc și, fără a și da seamă, căta on urmă i lung, și iar pornea onainte dar mai oncet, domol; doar n avea nici o grabă, era fără serviciu, liber, era... pensionar.

Pînă la prînz el sta on grădină. Cu pălăria mare lăsată pe ochi, prin iarba onaltă și udă oncă de roua dimineții, ol vedeam trecînd oncet de la un pom la altul: oi cerceta pe rînd, și ceasuri ontregi oi chinuia tîind și altoînd on fiecare zi. Tîrziu, cînd prînd florii de toamnă să ngălbinească frunza, pe cînd se nevoia să curețe copacii de crengile uscate, el se oprea din lucru și uneori cădea pe gînduri privind onduioșat cum se perdea podoaba de frunze arămii a unui nuc bătrîn și falnic altă dată on mijlocul grădinii.

După amiază pleca ontîns la cafeneaua on care s adunau la oră anumită, ca la apel aceiași prietini vechi, tovarăși care luptau ompreună cu puteri unite cu toții ca să și omoare timpul on fiecare zi.

Adesea, după masă, se așeza un ceas la birou on fața unei cutii de lemn plină cu hîrtii. Atuncea nimeni din casă, cu nici un preț, n ar fi ondrăznit să l tulbure.

Ce anume conținea cutia cea veche de lemn, multă vreme nici unul dintre copii n am putut afla; nu știu de ce, cu toții ne deprinsesem a o privi ca ceva sfînt – părea că un mister nepătruns se ascunde ontre păreții acelei cutii de lemn afumat și lustruit de vreme.

Odată făcîndu mi de lucru on juru i, nu mai coada ochiului a putut fura din coprînsul cîtorva rînduri; am onțeles că erau acte, diplome, brevete, chitanțe și felurite hîrtii trebuincioase.

Ce mă ațîța mai mult era un pachet onvălit on hîrtie vînată și legat on cruciș c o sfoară vișinie.

Știam că sunt niște scrisori. Văzusem de mai multe ori pe tata deslegând cu grijă pachetul și scoțând una câte una acele hârtiuțe ondoite on patru pe care le citea oncet și cu sfințenie. Ol priveam cum i se lumina chipul ontr o onfățișare blândă și uneori ol surprindeam căzut pe gbnduri, cu ochii pironiți on gol, voind să prindă parcă firul vrăjit al amintirilor duioase, iar ochii minții cătau ca să străbată perdeaua deasă a unui trecut ondepărtat.

Tocmai tbrziu de tot, cbnd și noi copiii ne ridicasem mari și ajunsesem oameni, și prin lume care nctro ne răspbndisem, odată, prin sărbători, cbnd iarăși ne aflam strbnși on cuibul părintesc așa de cald și dulce on care rămbneau numai bătrbni singuri, tocmai atunci am putut afla onțelesul acelor scrisori ce mi chinuise atbta vreme mintea mea copilărească.

Ce anume am simțit cbnd pentru ontbiaș dată ochii mei lacomi au căutat să prindă acele rbnduri de slove onșirate, iată ce n aș putea niciodată să deslușesc prin vorbe.

Eră onchisă acolo, on acele rbnduri, povestea cea mai duioasă din viața unui om; și atbt de mișcătoare și de adevărată că n o ontblnisem nicăeri cbntată on poezii frumoase, nici n auzisem s o fi rostit patrioții on cuvntări onflăcărate și nici nu se găsește scrisă on mbndra povestire a răsboiului pentru neatbrnarea patriei.

Era partea ascunsă, aceiași dramă intimă, dureroasă și veche ca și lumea, care s a repetat pretutindenea și on toate vremurile cbnd vrajba se pornea ontre neamuri ridicbndu le unul on potrive altuia.

Era povestea ostașului chemat să și facă datoria, plecat on luptă departe de pământul și vatra părintească unde l plbngea soția și o casă de copii rămasă fără sprijin.

Și fiecare petic, hârtie sdrențuită pe care se ștersese cerneala albicioasă de vreme sau de lacrimi care căzuse odată, păstra comoară sfbntă de simțiminte curate omenești ce s așternuse on slove adesea scrise on clipe cbnd moartea sta la pbndă, ca să oncleșteze mbna care onsemnase acolo.

Erau mbngbieri duioase, vorbe de credință, ondemnuri bărbătești, oftări de dor și lacrimi de grijă și iubire. On toate simțiai oncordarea mușchilor de criță ai ostașului și bățile calde inimi de soț și de părinte.

Tocmai atunci am aflat de ce păstrase mama cu atbta sfințenie vraful acela de hârtiuți sdrențuite de atbta amar de vreme: Erau... scrisorile tatei din răsboiu!...

Acasă și on războiu

Când a plecat tata on războiu, eu eram mic de tot, așa de mic, oncbt mă săltăm on vrful picioarelor ca să l pot apuca de urechi pe Mochi – cnele nostru cel mare și flocos adus de peste graniță de la Nemți – și, cu degetele oncleștate on blana lui aspră, când omi atingeam nasul de nările lui răci, strănutam cu lacrimile on ochi, iar el pufnea și se scutura, onvrtindu și pământul de coadă cbt un măturoi de mare.

Văd limpede și acum ontreağa lume, lumea ochilor mei de pe atunci, cuprinsă on cercul uriaș de pământ ce părea că onconjoară pe departe casa noastră. O casă albă, cu ferești multe, joasă și veche, pe care mușchiul crescuse ca niște pernițe verzi printre șindrilele onnegrite de ploaie și de vreme.

Două ulițe lungi se oncrucișau tăind on patru tbrgușorul nostru, mai mult un sat mare, răspndit pbnă pe prund departe, unde apa Sucevei se oncovoiaie on cotituri șovăitoare, silită ca să facă hotarul Bucovinei.

Șoseaua dreaptă și netedă ca n palmă – șoseaua nemțească ce trecea dincolo peste graniță – se desfășura ca un val de pbnză albă, ontinsă la uscat, printre lanurile galbene de săcară coaptă.

Peste drum de noi era o casă mare și neomprejmuită; acolo locuia compania de dorobanți, dar rămăsese goală, pustie de când plecase soldații on războiu. Nu se mai auzia nici bocănitul tobelor, nici glasul metalic și ascuțit al goarnelor care sunau semnale on limba lor din zori și pbnă seară. O liniște adbcă plutia de la o vreme ca o tristeță mută ce apăsa peste tot locul. Numai bătăile de toacă, la ore anumite cădeau onfiorbnd cuprinsul și clopotul bisericii din deal se tbrnguia adesea.

Departe, se zăria cumpăna barierii și crbșma lui Iosif. On bătătură se onălțau spre cer furcile goale, ontre care altădată se onvrtia scrbnciobul plin de lume on sgomoțul mulțimii strbse ca să petreacă acolo.

Pe nicăeri nici hori, nici jocuri, nu se făceau de mult.

Și pe la poarta noastră vedeam trecbnd oameni de toată seama; și multe femei ombrobodite care și duceau de mbnă copii desculți, pe drumul prăfuit, spre biserica cea nouă unde slujia duminica părintele Arghir.

Parcă o văd și acum pe mama Paraschiva, cu lumbnărica de ceară galbenă onvălită ontr o gazetă veche, cum se abătea din drum să afle de la noi știri din război și de Culiță, nepotul cel mai mic pe care l aștepta

și l căina cu lacrimi.

Adesea treceau pe drum, spre gară, cirezi de vite, turme de oi, ridicând în urma lor nori groși de praf, care se frământau prin aer și se spulberau în vânt. Și uneori care mari încărcate cu fân se cumpăneau greoaie în mersul lor spre drumuri depărtate ca să îndeplinească nevoile armatei.

Drumul de fier trecea pe aproape. Din cerdacul nostru se vedeau șinele sclipind la soare ca două lame de cuțit prelungite în zarea depărtată.

De două ori pe zi casa noastră și tot pământul din împrejur se clătina și duduia de fuga năpraznică a trenului ce strălăcea din goană rotocoale alburii de fum. Și atunci se opreau din lucru sătenii pe ogoare și răzămăți în sape, îl urmăreau în răsunet și glume învârtind căciulile în vânt și nu mai rămânea pe sus decât o dăru albă de încălziri de fum, care se mistuia în liniștea văzduhului albastru.

În dosul casei noastre, erau câțiva butuci de vie și trei nuci bătrâne și scorburoși. Vara acolo stam la masă. Și noi, copiii toți, ne așezam la locurile noastre în rând, numai locul acela din capul mesei, unde se puneau tacâmurile tatei, acum era gol.

Târziu, când totul se potolia pe afară și umbrele începeau să învelie grădina în taina asfințitului, atunci intram și noi în casă. O lampă cu glob verde ne lumina odaia în care ne adunam la lucru.

Mama și mătușa Maria broda în noaptea târziu niște înflorituri de fir și de mătasă pe o față de atlas roș aprins – un acoperământ pentru moaștele sfântului Ioan făcătorul de minuni, de la Suceava, – așa o sfătuiseră părintele Darie, pentru ca să fie și tata acoperit împotriva focului de pușcă în războiu. Iar noi copiii, jos pe covor, lucram cu hărnicie, făcând grămezi de scamă care se trimetea pentru răniții de la Crucea Roșie.

Lucrul ne cuminția pe toți; uitam sârbdălnicia din timpul ontregii zile, și sara se odihneau în pace toți caii de lemn șchiopi, soldași de plumb turțiți, păpușile stălcite, cu capetele rupte – o lume de jucării rămășiță uitată pe sub paturi.

La noi se strângeau mai în fiecare seară vecinele la lucru. Cea dintâi care se arăta, pășind încet, era coana Eliza, o bătrână mărunțică, veșnic cu un șal vărgat pe umeri. Coana Anica, naltă și uscată, vorbea gros și fuma țigări subțiri ca chibritul; venia însoțită de nepoată sa Duduia Frosica, o brunetă mică și vioasă, logodită cu Mihai, băatul coanei Eliza, plecat și el în războiu, căci era locotenent în vânători.

Uneori venea și conul Doxachi, un bătrân nalt și drept, cu o barbă albă și mare și în vârstă la bărbu.

Nu știu de ce chipul lui mi se părea că seamănă întocmai cu al lui Dumnezeu, așa cum îl văzusem zugrăvit pe cea dintâi foaie dintr-un

abecedar francez, pe care oncepusem a cunoaște literile mari. Scrisorile venite de departe, de la cei duși on rășboiu, se citeau cu glas tare on auzul tuturor. Gazetele se comentau și fiecare știre se cbntăria cu judecată; se schimbau păreri și temeri, oși spuneau griji, necazuri și calde mbngberi.

Coana Anica nu uita să aducă on tășunca ei de catifea albastră, pe lbngă lbna, croșetul, ochelarii, tutunul, foiță, chibrituri – și cbte o pereche de cărți pe care on fiecare zi le onșira pentru pasians.

Coana Eliza ofta mereu, și se căina că a rămas suflet stingher pe lume, că dacă a plecat Mihăiță, ce să mai facă ea singurică pe pământul ista, ardă l focu de resbel!” – Numai conu Doxachi le mai ombărbăta cu glasul lui domol, asigurbndu le că n are să fie nimic, că nu s or mai bate, că Rombnii au să care numai proviantul Rușilor; a mai apucat el multe de aeste și tot n a fost nimic, că nu i doar ontbia oară cbnd vin Rușii... las că are să ontre bani on țară; numai cbnd vin Nemții oi rău, că aduc cu ei și calicia.

Duduia Frosica mai totdeauna sta deoparte, tăcută și uitată on colțul canapelei, c o carte deschisă pe genunchi. Uneori se așeza jos pe covor, ontre copii, la făcut scamă, și noi ne bucuram ongrămădindu ne on jurul ei ca să ne oncepă lucrul, scoțbnd primele fire din bucățile de olandă, pe care ni le ompărțea mama pe rbnd la fiecare.

De multe ori cădea pe gbnduri, ori rămbnea cu ochii țintă la o fotografie pe care o ținea totdeauna ontre foile cărții. Și cbnd ne lua pe cbte unul de după gb și ne strbgea tare la piept, ontrebndu ne dacă cunoaștem portretul acela, oi răspundeam repede: nenea Mihai Viteazu”. Ș atunci, ea ne săruta apăsat pe ambndoi obraji și rămbnea așa cbteva clipe, onchizbndu și ochii ei mari, care sclipeau negri și umezi.

Așa ne treceau sările, pe cbnd se onălța grămada de scamă moale ca puful și albă ca zăpada. Tbrziu, cbnd oncepea să ne usture vbrfurile degetelor și ochii ni se painjinau de somn, atunci plecam copiii la culcare.

De cbte ori mă ocăra mama, necăjită de nebuniile mele, alergam peste drum, ca să mă jăluesc coanei Elizei.

Mi aduc aminte că ontr un rbnd, pe cbnd eram acolo și culegeam flori de romaniță, pe care bătrbna le ontindea pe foi de hbrtie la uscat, am văzut intrbnd pe poartă o căruță on care era o ladă și două legături.

Coana Eliza a sărit deodată speriată de la locul ei, ieșind onaintea unui vătăjel de la primărie, care aducea un plic galben cu multe peceti de ceară. Vai de mine și de mine!... e sipetul lui Mihăiță” – atbt am auzit o vorbind, căci o apucase un tremur, pipăindu se cu degetele ei uscate pentru a și căuta ochelarii. Și negăsindu i, se repezi on neștire pe scări, cu plicul on mbnă, ompiedecbndu se on șalul ei vărgat care se tbra căzut de pe umeri.

Am auzit apoi isbucnind un țipăt groaznic, sfâșiator. Cuprins de spaimă, am plecat spre poartă, cătând on urmă la casa cea cu fereștile deschise, din care se auzea un sgomot parcă de isbituri și gemete onăbușite.

Pe lăngă mine, fără să mă vadă, a trecut Duduia Frosica, alergând cu pumnii oncleştați, cu buzele vinete. Pe urma ei venea la fugă coana Anica, gbfbind, ca s o ajungă: stai!... fii cuminte, liniștește te”, dar ea nu mai auzia nimic, căci se năpustise ca o furtună pe scări, on sus.

Acasă la noi se știa totul: Mihai Condrea murise la atacul Griviței și acum i se onapoiiau familiei bagajele.

On fiecare după amiază trecea pe ulița noastră Domnul Andrei, curierul poștal. Un om cărunt și gros, care răsufla din greu, călcând apăsat și bocănind pietrele cu țapușa de fier din vârful bastonului. Toți ol așteptau cu nerăbdare, dar numai eu ol pândiam de departe și oi ieșiam on cale onainte de a ajunge on dreptul porții noastre; căci mătușa Măria mă onsărcinase ca să iau scrisorile și gazetele ce ne sosiau și pe ascuns să i le duc ei. Numai după ce le cerceta, le dădea mamei să le cetească. La toți li era drag Domnul Andrei, numai Mochi nu l putea suferi. Era o dușmănie veche și onverșunată. Cbt am avut de luptat ca să l fac să onțelegă că nu trebuie să latre și să se răpeadă să l mănbnce pe curierul care venea de la tata! – Eram oncredințat de asta, căci Domnul Andrei, cbind era cu chef, mă asigura că a vorbit cu tata, că e bine mersi și că ne a trimes complimente. Iar cbind nu avea nici o scrisoare, striga de departe că are să vie, sigur, e pe drum.

Mochi ședea și el la pândă și ondată ce l zărea pe drum, se repezia cu atbta onverșunare, oncbt uita toată morala pe care i o făcusem. Cu greu se potolia și tot nu l răbda inima, căci multă vreme oncă după ce se ontindea cu botul pe labe, mai bombănea acolo on limba lui ceva.

Trecuse multe zile de cbind Domnul Andrei nu ne mai adusesese nimic, cbind, ontr o după amiază, ol văd că scoate tacticos din geanta lui de piele un pachet mic pecetluit: iaca de la tata; vă trimete ceva aici, scrisori nu sunt”.

Voios o iau la fugă, ontins la mama; mătușa Măria lipsia atunci de acasă. Omi scăpărau ochii de nerăbdare, pe cbind mama desfăcea pachetul.

Ce putea fi acolo? Ce ne trimetea tata ontr un pachet așa de mic? Văzui că mamei deodată oncepu să i tremure mbinile și se opri o clipă cătând cu ochii țintă la pachetul ce l desfăcuse. Am recunoscut ondată ceasornicul de aur pe care tata ol purta totdeauna la el.

— Nu se poate, trebuie să fie vreo scrisoare; spune i Ilenei să dea fuga după factor, – și mama, palidă la față, se lăsă moale pe un scaun, cătând cu ochii on lacrimi la ceasornicul de aur care strălucia pe masă.

După cîteva minute Ileana bucătăreasa veni ontr un suflet să spue că factorul nu are nici o scrisoare pentru noi. Și atunci am văzut pe mama lăsîndu și capul ontre mîni și isbucnind ontr un plîns desperat care i sguđuia tot corpul.

Ce jale a fost on ziua aceia on toată casa noastră! Era o liniște de gheață; noi copii umblam on vîrful picioarelor, cu ochii on lacrimi, onfiorați, fără să onțelegem bine tot ceia ce se ontîmpla. Ne onspăimînta numai grozăvia bănelii.

E drept că pe mama o păliau lacrimile cu mare ușurință, dar niciodată n o văzusem plîngînd on așa fel. Mătușa Maria se silia s o liniștească și s o mîngîbe on tot chipul. O auziam vorbind on camera dealături: nu se poate, soro!... ai să vezi că ne vine mîine, poimîine, scrisoare; de ce să te desperezi așa, gîndește te la copii ăștia din jurul tău!"

On seara aceia nu ne am mai adunat la făcut scamă. Eu m am ascuns și n am fost nici la masă, căci auzisem pe mătușa Maria spunînd, on supărarea ei, că sunt un copil prost, că nu m am priceput să ascund pachetul pînă la ontoarcerea ei. Niciodată pînă atunci mătușa Maria nu mi vorbise on așa chip.

O durere amară omi chinuia simțirea mea copilărească. Mi se părea că eu am fost singurul vinovat, că eu am fost pricina acelei ontregi nenorociri.

Ne am culcat devreme și am adormit plîngînd onăbușit, cu capul ongropat on perne.

A doua zi am primit o scrisoare lungă, și mama, după ce a cetit o, cu ochii oncă roși de plîns și de bucurie, ne a dat o la toți copiii pe rînd s o sărutăm, după cum era obiceiul la noi on casă de cîte ori se primia o scrisoare de la tata din răsboiu.

Breșlinața, Septembrie 1877.

Smărăndel dragă!

Abia azi pot să ți mai scriu; pînă acum mi a fost peste putință, oncepusem o scrisoare atunci cînd ți am trimes ceasornicul, dar am ontrat on avantposturi, de unde abia acum ne am ontors.

Crede mă, dragă, că muștrările ce mi le faci că nu ți scriu mai des și că te las on neliniște și grijă, nu sunt drepte, și asprimea lor m a durut mult căci nu le merit nicidecum.

Adică, crezi tu oare că nu mi ar fi drag să stau de vorbă cu tine? Doar astea sunt singurele momente de mîngîbere ce le pot avea on pustitatea on care mă aflu, on să ce să fac dacă n am nici timp, nici mijloace de corespondență? Regimentul nostru a fost totdeauna cantonat sau tăbărut departe de orașe cu stații poștale; tot mereu fracționat prin niște mizerabile sate bulgărești. Suntem nevoiți adesea a trimete cale de

poște ontregi pentru predarea sau primirea unei scrisori.

On omprejurările on care mă gălesc am crezut că e mai cuminte să nu am asupra mea nici un lucru de valoare, de aceia ți am trimes ceasornicul de aur pe care cred că l ai primit.

Ai văzut desigur prin gazete isprăvile regimentului nostru, soarta a făcut că al XIII lea să intre ontăi on foc.

Eu am ieșit sdravăn, sănătos și propus pentru a fi decorat cu Virtutea militară”.

Ne au dat cam mult de lucru Turcii și mă tem că au să ne dea din ce on ce mai mult. Gazetele ca ontotdeauna spun tot felul de minciuni și prăpăstii; e extraordinar cbt de multe minciuni se fabrică on timp de războiu. Onainte de onceperea atacului ce avea să l execute Divizia a 3 și a 4, trebuia să se facă o recunoaștere cbt mai apropiată de reduta No. 2, pentru a se pipăi forțele turcești și a ne oncredința dacă au sau nu acolo artilerie. Compania mea și a lui Irimia au avut onsărcinarea aceasta.

Să vezi, dragă, ce onsamnă destinul omului:

Eram on repaus: Ședeam mai mulți ofițeri onghesuiți ontr un cort, cwnd apare căpitanul Ureche cu o pereche de cărți de joc – ști că pe aici se joacă la desperare – se așează o tobă on loc de masa verde, toți se ongrămădesc on jurul ei și clubul e gata. Oncepuse a se tăia un stos strașnic; mă ademenește și pe mine și pontez deodată cu 20 de lei.

Abia scosesem bumașca din pungă, cwnd sosește on fugă un furier și omi spune că sunt chemat de urgență la comandamentul Diviziei și că e un ordin ca să se gătiască două companii pentru a pleca on tranșee. Am onțeles ondată că trebuie să fi fost ales pentru vreo recunoaștere. Toți s au oprit din joc, eu m am stăpbnit și cu un calm – prefăcut bine onțeles, căci simțiam cum se măresc on galop bătăile inimii – zic tare: țin douăzeci de lei, trage cartea, omi joc viața acum la noroc... dacă cbștig, scap teafăr, dacă pierd, să știți că m am dus pe vecie”. Toți s au grămădit să vadă cartea și nimeni nu sufla... nouă!... bravo!... ai cbștigat” și m au scos cu alai din cort.

Mă prezint maiorului Makri, știi că el comandă acum regimentul on locul lui Petrovanu, care i bolnav. Pe cwnd omi vorbia, sosește și colonelul Sergiu Voinescu, care mă cunoaște bine – ți aduci aminte de el cwnd a venit la noi on inspecția frontierei – grozav om, el duce aici tot greul războiului. M a chemat deoparte și după ce s a uitat țință on ochii mei, mi a spus că el anume m a cerut pe mine ca să mi oncredințeze misiunea asta.

După ce am primit toate instrucțiile, am plecat mai hotărbt și cu mai multă oncredere. Uite, acum cwnd oți scriu, sunt on repaus, a trecut focul și judec mai limpede. Nu poți să ți onchipui cbt mi a folosit afacerea ceia cu jocul de cărți, deși siguranța, oncrederea mea, era la urma urmei prostească, nu se sprijinea decbt așa pe o idee că nu poate

cartea să mintă.

Compania era gata sub arme. A trebuit să le explic ce aveam de făcut. Știi că on asemenea momente cea mai mare prostie e să ții discursuri țăranilor noștri. Trebuie să i spui omului numai două vorbe, dar acele trebuie să i meargă drept la inimă și pentru asta trebuie să fi stăpbn pe sufletul lor ontotdeauna.

Eu unul am ajuns așa că l cunosc pe fiecare on parte ce poate și le cetesc on ochi ca ontr o carte deschisă.

Mai erau cbteva minute pbnă la ora două cbnd, după ordin, trebuia să plecăm și omi venise o poftă strașnică de fumat; nu mai aveam nici un fir de tutun și simțiam că mă topesc dacă n oiou trage măcar două fumuri.

Cer sublocotenentului Nenițescu; el avea niște praf pe fund, numai pentru o țigară. Am ompărțit o on două.

Plecarăm pe tăcute, mai mult tbrbș, toată distanța pbnă aproape de redută, un drum afurisit de chinuitor; n am tras nici un foc, dar Turcii ne au simțit și au oncept deodată o ploaie groaznică; dar tot am onaintat pbnă la vreo treizeci de metri de redută. Turcii credeau că e un atac general și dinspre Bucov se vedeau venind on goană trupe de ajutor; atunci am oncept a ne retrage. – Dar ce să te mai turbur și pe tine cu toate grozăviile astea ale războiului?

Au căzut pe cbmp on jurul meu doisprezece morți și patrusprezece răniți. Nenițescu e și el rănit, dar nu grav; eu am scăpat teafăr, neatins.

Oți amintești de Țintilă, sergentul meu major, știi cel nalt, negricios, care venia uneori cu hbrtiile la mine. Pe cbnd onaintam, se rădică on picioare și vrea să tragă; nici n am avut cbnd să i strig să se culce, căci un glonț l a isbit on cap și l a culcat numaidecbt. Cum ne am ontors, am trimis un cornist, băet voinic și inimos, să l aducă pe Țintilă de acolo de unde era căzut. I am dat și hbrtia de douăzeci de lei pe care o cbștigasem la cărți. Mi l a adus on spate, mai mult tbrbș; de cbte ori se opria să se odihnească, el se așeza dedesupt și l punea pe Țintilă deasupra, ca scut. Dar on sfbșit l a adus.

Nu murise, dar era rău de tot. L am trimes la ambulanță, onă e slabă speranță de scăpare. Săracul băet! E logodit c o fată din Iași care a spus că nu l ia dacă nu se face ofițer. De aceia și el era așa de hotărbt: ori moare, ori se face ofițer.

Ți am spus onă de atbtea ori că nu se pierde toată lumea care merge on războiu. Lasă, o să treacă și furtuna asta și soarele iar o să luciască, mai luminos oncă, on cea mai frumoasă zi a vieții mele, cbnd mă voiu ontoarce on cuibul nostru așa de dorit și așa de departe. Tare mi i dor de casă și de toți ai mei... Scrie mi mult, mult de tot. Ce fac copiii noștri? Spune mi cu de amănuntul despre jocurile și ghidușiile lor,

despre ce vorbesc ei. Cum merg cu franțuzeasca? Poezii au mai onvățat? N ai idee ce bine omi fac toate cbte mi le spui despre dbnșii.

Cbt despre faptul că ei sărută scrisorile primite de la mine, mă umple de mulțumire și mă onduioșează, căci e oncă o dovadă de delicateța sentimentelor ce tu le insufli pentru tatul lor.

Ce știi ei, mititeii, de suferința ta și de chinul și dorul meu de a i săruta! On frământarea din timpul zilei, on fierbințeala luptei, atunci cbnd nu mai sunt al meu, nu am nici vreme să mă gbndesc la toate astea; doar uneori așa cbte un gbnd omi săgetează prin minte, dar mă onving răpede ca să fiu mereu stăpbn pe mine. On luptă nu i ongăduit soldatului să priviască onapoi asta l ar slăbi mai mult. Dar seara, seara cbnd mă culc, cbnd sunt iarăș al meu, și stau cu ochii pierduți on pbnza cortului sau on tavanul afumat și murdar al vreunei cocioabe bulgărești, on cartier, mă gbndesc la tine, la copii, la toți ai noștri, la tot ce mi i drag și scump on lumea asta. Și somnul atuncia nu vrea să mă mai prindă și stau așa pbnă tbrziu, stingher, numai cu mine onsumi. Nu știi onsă de ce – și tare mi i necaz – chipul tău omi apare totdeauna on minte trist și plbngător. Tot aceiași mbhnire și desperare citesc și printre rwndurile scrisorilor tale.

Dragă Smărăndel, de atbtea ori te am rugat să te stăpbnesti, să oncerci a ți mai schimba caracterul. Nu fi atbt de slabă și peste măsură de simțitoare, nu oți fă așa inimă rea, primește viața și onfruntă greutățile ei mai cu ondrăzneală. Gbndește te la viitorul copilașilor noștri; tocmai on aceste momente

Acasă și on războiu ei au nevoie mai mult ca oricbnd de o mamă voinică și inimoasă.

Vezi dragă să nu cumva să pierzi vreo recipisă sau chitanță, sau să le oncurci; că toate hbrtiile cele care ți le am lăsat on saltarul din dreapta al biroului au să ți servească la scoaterea garanției. Cbt despre vite, cred că ar fi bine să le vinzi. Să ți oprești numai vaca cea roșă, pentru casă.

Oți mulțumesc de grija ce ai avut o să mi trimiți mantaua cea nouă de ploae. Omi prinde de minune acum cbnd au onceptut ploile. Cu ombrăcăminte stăm prost de tot pe aici; dacă o oncepe frigul, o să ți scriu să mi comanzi niște haine blănite.

Ziua și noaptea stăm cu aceleași haine, căci lada cu bagaje am lăsat o la Măgurele; așa s a dat ordin onainte de trecerea Dunărei. Am cu mine numai un mic geamantan de mbnă; de mult am terminat schimburile care le aveam de rezervă. Și mulți dintre ofițeri se plbng că au onceptut deja să simtă foind inamicii... nu Turci... alți vrăjmași mai mărunței...

De așternut nici vorba: o pătură aspră de trupă mă onfășoară de la cap la picioare, deasupra mantaua, iar gluga păturită pe o geantă de piele, servește drept pernă.

Uneori sunt așa de trudit oncbt seara cad ca un buștean și dorm tun ca ontr un așternut de puf; numai dimineața mă scol cu gbtul țeapăn.

On avantposturi viața e oncă mai chinuită și mai urbtă. Veșnic ontr o continuă și nesfbrșită așteptare: alarmele din timpul nopții, grija de a avea mereu trupa on mbnă. Mai cu seamă noaptea, prin zăpăceala ontunericului, la orice zgomot, fbrșbitură, sau foc de pușcă, sărim on sus și la arme afară. Uneori, stăm on noroiu și băltoage zile și nopți ontregi, hainele nu se mai usucă pe noi. Și plouă, plouă fără să se mai sbrșiască odată, parcă s au rupt zăgazele cerului. Și cbnd nu plouă, cade cbte o ceață deasă ca o perdea care se pune ontre noi și inamic. Grija și oncordarea atunci e mai mare că ne temem să nu fim surprinși.

Cu mbncarea o ducem și mai greu. Proviziile se transportă tocmai din țară, de la Măgurele. Bulgaria e o țară prea calică pentru a hrăni atbta norod flămbnd cbt se află grămădit aci. Cu cbt ne vom ondepărta de Dunăre, cu atbt va fi mai greu. Onchipue și numai cbte mii de căruțe trebuie să circule zilnic pe drumurile proaste și defundate ale acestei sărăcăcioase țări!

Noroc că ne mai desfătăm și cu popușoiu copt, luat cam fără ordin din lanurile care au avut nenorocirea de a fi călcate de opincile curcanilor noștri. O pbine e doi franci pe aici.

Păcat că domnii de la Intendența noastră nu gustă și ei aceeași soartă.

Ne mbngbiem onsă că Rușii o duc și mai rău. Ei strigă pe față și on gura mare contra Intendenței Ruse, care e numită on bătae de joc: Intendența suferințelor de foame. Cică sunt colosale cantități de făină, pesmeți, brbnză, chiar fbn și orz, care au fost mistuite de stomahuri profunde și nevăzute, pe cbnd soldaților li s au lărgit tunicile iar cailor chingile.

Cbt va mai ținea felul ăsta de viață oare? Ceasurile mi se par luni și zilele ani...

De bietul Mihai, băetul coanei Eliza, cred că ai auzit. L am văzut cu vreo cbteva oare onainte de a se sbrși. Nu știam nimic de el, cbnd a venit un sanitar să mi spue că mă chiamă. Eră culcat ontr un cărucior, tocmai atunci ol transporta la ambulanță: palid, stins, pierduse mult sbnge, că era cu totul schimbat la față, E cu neputință să și spun ce am simțit cbnd l am văzut așa ontins. Avea o voce așa de stinsă, oncbt n am onțeles ce avea să mi spue; vroia el săracul să mi vorbiască ceva, dar nu putea decbt să și miște buzele. Mă făceam că l onțeleg și mi mușcam și eu buzele ca să nu izbucnesc on lacrimi.

Ce jale o fi pe biata coana Eliza... un singur copil... și ce inimă de aur avea băietul ăsta... dar Frosica... sārmana fată, se vede că n a avut noroc.

Dragă Smărândel, trebuie să sbrșesc căci chiar acum se aud iar

bubuituri, trebuie să fie salve de artilerie de pe linia ontvia...

Oți trimet două milioane de sărutări, unul omparte l la copii și unul pentru tine, din partea lui

Pitachi al tău.

On ziua despărțirii.

Am auzit glasul de aramă al clopotelor de la biserici, bățiile repetate ale tobelor, sunetele metalice ale goarnelor chemând pe străzi mulțimea să asculte citirea, cu glas tare, a ordinului de mobilizare.

E primăvară. O dimineață rece c un cer senin și luminat cu atbta limpezime că scbnteiază on zare șuvițele rămase din ceața străvezie. On depărtare se pierde șerpuint, cu luciu argintat, șoseaua albă ce tae on curmeziș ogoarele onnegrite de brazde ontoarse proaspăt on arătura nouă.

Mama și noi, copii toți, grămadă on trăsura cea largă de la țară, onaintăm la pas on mijlocul mulțimii, on urma armatei care pleacă.

Păstrez on minte vie oncă prima viziune a mulțimii; lumea forfotea omprejurul nostru și se scurgea ontr una on valuri de capete ca o apă revărsată din albia prea strbmtă a drumului.

E pentru ontbia dată cbnd simt atingerea mulțimii – și nu mă onspăimbntă suflarea zgomotoasă care plutește on aer și mă coprinde on haosul acela nedeslușit de vuet surd și vag.

Parcă mai văd și acum căruța ce mergea on pas alătura cu noi. O bătrbnă se văita și clătina din cap. Alături o femee tbnără cu broboada căzută on jos pe umeri, ținea un copilaș care țipa și se sbătea on brațe. Un băețel, cu o groază de căciulă, mbna caii la pas, iar doi moșnegi tăcuți, cu ochii on pămbnt, mergeau pe cărărușă alătura cu șanțul.

Eu nu mai am astbmpăr. On tactul de tobe și de goarne mă răsucesc ca ontr un șurub pe scăunașul trăsurii, doar voiu putea ca să privesc soldații.

Și prin atbtea rwnduri de puști, și pene de curcan onfipe la căciuli, zăresc trupul onalt al tatei săltbnd ușor călare on capul companiei de dorobanți.

On depărtare o pată neagră onchide zarea: pădurea de la Salcia – locul despărțirii.

Aud glasul răsunător care comandă oprirea. Mă ridic pe la spatele vizitiului să pot vedea mai bine.

On răscrucea drumului armata se oprește c un ropot scurt și apăsat. Se rup rwndurile și soldații se amestecă on neregulă prin mulțimea ce furnică pe șesul din marginea pădurii.

Omi aduc aminte că am rămas on urmă privind la un car cu boii desjugați ce se oprise alătura cu drumul. E mult de atunci, și din

oglindea îngustă a minții de copil abia se mai resfrâng imagini risipite, sclipiri răslețe și fără legătură din clipele acelei duioase despărțiri. O femeie care ținea o pușcă, alături cu un soldat ce se chinuia în genunchi ca să și ondească în ranița deschisă o legătură albă. Un băiețel bătea cu pumnul într-o tobă.

Iar glasul unei babe ce se bocea în hohot parcă l-aud și acum:

"Ionică, mamă, te duci Ionică"... Mai taci femeie hăi, că voi coborî a rău", o muștra un moșneag, mărunțel. Strigăte, vorbe desperechiate din larma și ferberea mulțimii se amestecă într-una cu uruitul căruțelor pe drum. Și fără să onțeleg ce se petrece, o frică mă cuprinde și caut pe ai mei.

Tata vorbește oncet, ontunecat, ceva; ne ia apoi la rând pe fiecare, ne ridică în sus și ne sărută pe ambndoi obraji, ne strânge la piept și noi ne ținem agățați de gâtul lui. Cu ochii tulburi se scutură, se ondreaptă și ne spune cu glasul schimbat:

"Să fiți cuminți, să ascultați de mama".

Soldații iar se onșiră în rânduri. Oncep bătăi de tobă, gorniștii prind să sune, onțbiu prelung și rar, apoi tot mai aprins, pbnă ce clocotitor răsunetul metalic coprinde tot văzduhul și acoperă orice șgomot de glasuri omenești... Și nu se mai aud nici ei singuri, nici vuetul mulțimii rămasă în urma armatei care pleacă.

O ceată de copii oi mai petrece în fugă. Și cum aș vrea și eu să alerg cu dbnșii... dar mie nu mi dă voie.

Plecăm tăcuți spre casă.

Eu nu mă ondur ca să mi ontorc privirea; cu ochii ținți în zare abia mai deslușesc un tremur de sclipiri prin norii de pulbere argintie ce fumează pe drum.

Ne depărtăm, dar tot ne mai ajunge din urmă cbte un sunet, vreo notă rătăcită adusă de adierea dulce a vântului ce onțblnise în cale oștirea onecată în ceața depărtării.

— Ce repede s-au dus... nu se mai văd de loc... și merg departe mamă?... Da cbnd se ontoarce tata?... El nu ți-a spus matală?...

— Numai Dumnezeu știe de acuma, omi răspunde mama oftând.

Și fără să mi dau seamă privesc cu ochii pe jumătate onchiși în lumina albastrului ceresc.

Tbrziu, cbnd omi ontorc capul, o văd cu ochii în lacrimi, mușcbnd colțul batistei. Aș vrea să mai vorbesc, dar nu mai pot... un nod pare că mă oneacă, bărbia omi tremură ușor și ochii lăcrămează.

Aș vrea să mai ontreb... dar nu mai ondrăznesc, că mama oncepe a plbng și plbng acuma în hohot...

După treizeci și șase de ani iarăși am auzit glasul de aramă al clopotelor de la biserică, bătăile repetate ale tobelor și sunetele metalice ale goarnelor, chemând pe străzi mulțimea să asculte citirea, cu glas tare, a

ordinului de mobilizare. Iarăși armata noastră avea să treacă peste Dunăre.

Tata, bătrân și obosit, privea cu ochii on lacrimi pe cei care plecau.

Eu aveam vârsta pe care o avusese el pe timpul războiului cu turcii. Băetul meu, pe care l adusesem să vadă armata la plecare, era de vârsta pe care o aveam și eu pe vremea războiului trecut.

Băeți! acum e rëndul vostru, ne zise tata clătînd din cap.

Eu am fost, acum oți vine rëndul ție și, cine știe, mbini ori poimbni va merge piciul ista mic... fiecare la rëndul lui... și așa mai departe”...

Ce zi cumplită a fost aceia...

Cbteva mii de rezerviști erau adunați pe malul Dunărei; trebuia să i ombarc on șlepurile care așteptau la debarcader gata de plecare.

Sgomotul mulțimii care forfotea pe cheu se potoli numai cbnd preoții, ombrăcați on odăjdii, oncepură slujba bisericească afară, sub cerul liber. Se făcu liniște.

Femeile stăpbnindu și plbnsul oși strbngeau copii pe lbngă ele.

De sus, de pe debarcader, priveam marea de capete descoperite care se onchinau clătîndu se on taina durerii stăpbnite. Numai cbte un suspin ontretăiat, scăpat printre buze tremurătoare, se perdea șovăind on liniștea clipelor solemne.

După ce se sfbnși slujba, se făcu apelul. Fiecare soldat sărută pe rënd crucea și apoi călca pe puntea vasului. Ombarcarea era pe sfbnșite, cbnd soldatul care omi adusesese revolverul și binoclul pentru ținuta de campanie, omi ontinse o telegramă.

Un fior de groază mă săgetase onghețbndu mi mișcările. Literile omi jucau onaintea ochilor.

Nici o speranță de vindecare.

Soția d voastră e on ultimele momente,
veniți urgent.

Doctor M.

O clipă am rămas amețit. Parcă primisem o lovitură ucigașă drept on creștetul capului. M am rezemat de balustrada debarcaderului.

Și mbna, cu degetele strbnsse ontr o oncleștare dureroasă, am apăsat o tare pe tample, pe fruntea oncrețită și pe ochii onchiși cbteva clipe.

Cu o repegiune uimitoare am văzut toată grozăvia ontbmplării, căzută la un asemenea moment al vieții... Ea stingbndu se, singură, departe, ontre străini, pe patul unui sanatoriu din Elveția... doi copilași neștiutori că rămbn pe lume fără mamă... s a sfbnșit dar... perdută... și nici un chip să alerg pbnă la ea, odată s o mai pot vedea...

Erau ordine severe: frontiera onchisă pentru toți mobilizabilii. Să plec on disperare? Dacă mă treceau ca dezertor on timp de războiu?

Domnule căpitan, ombarcarea e gata; toată lumea la bord; ce

ordonați?” – Tresar, cu mână oncleștată, fac ghem telegrama pe care o bag în buzunar și strig cu putere:

Echipaje la posturile de plecare.

Mașinele gata de manevrat; corniștii să sune onaintea”.

Convoiul de vase încărcate cu oameni se pune oncet în mișcare deslipindu se ușor de lângă mal.

Vuetul confuz ce se ridică din mulțimea de pe cheu crește cu cât vasele se depărtează de mal. Sgomotul amețitor de chiote, urale și vaete se onăbușă deodată acoperit de răsunetul fluerelor și sirenelor de la vapoare, care clocotesc umplând ontreg văzduhul.

— Ancora sus!... mașina oncet onainte!..”. Rămbne în urmă cheul negru de lumea care se frământă fluturând batistele și pălăriile în aer. Rezerviștii oncep să cânte La arme! Un cor de câteva mii de voci se formează și ecouri prelungi și repetate răsună pe apa tulbure a Dunării până se pierde în pustia depărtării. Furnicarul acesta omenesc pare că simte nevoia de a se ameți ombătându se de propriu i glas; prin cântece aprinse, prin chiote nebune se încălzește și uită a socoti clipa prezentă.

Vapoarele cu piepturile lor de fier taie valurile care se ompotrivesc în cale. Oncă odată mai privim în urmă, portul abia se mai zărește nedeslușit în ceața depărtării.

Nimic nu se mai vede, numai gândul, ascuns și nevăzut, aleargă într acolo în taină spre ce ai lăsat mai scump în urmă.

Dar... convoiul și a luat formația în linie de șir; apuc hotărât mânerul telegrafului de la mașină: onainte, mai iute, pe drum... toată viteza!...

Iunie 1913.

Din Concentrare

Era a treia zi de marș.

Onaintam oncet, greoi, abea mișcându ne picioarele ongropate on praful șoselei, ce se ontindea onaintea noastră fără sferșit ca o dungă albă șerpuită printre lanurile galbene perdute on zare.

Arșița arzătoare a soarelui ne frigea obrajii. Ca să ne apărăm ochii trăgeam bonetele pe frunte, ceia ce ne făcea să suferim mai cumplit căldura. Boabele de nădușeală se scurgeau on lungul obrazilor, lăsând on urmă dungi umede pe stratul de praf ce ne acoperea fața. De nădușeală se iviseră pete negre pe bluzele albe.

Cureaua centironului omi ardea mijlocul ca un brbu de foc.

Bidonul era golit demult. Ce n aș fi dat atuncea pentru un strop de apă și un petic de umbră!

Dar nu, atunci nici nu mă gbndeam la asta, căci onchipuirea lor m ar fi făcut să sufăr mai mult.

Adică, la ce mă gbndeam atunci?... zău că n aș putea spune, – mi se pare că nu mă gbndeam la nimic.

Ca o mașină mă mișcăm on neștire luat de șuvoiul acelei turme omenești, ce cu puterile sleite se tbra oncet on lungul drumului perzându se apoi on nori de praf.

Era o tăcere de cimitir; ai fi crezut că mergem la o onmormbntare; toți parcă erau muți; numai țcăneala baionetelor lovite de coapse se auzea ontr o cadență desăvbrșită.

Din timp on timp, cbte un oftat onăbușit se perdea printre rënduri și uneori cbte o șoaptă rară dar nedeslușită oți atingeau auzul.

Era, desigur, o onjurătură scăpată printre dinții vreunuia care mai avea oncă puterea de revoltă.

On dreapta mea aveam un voluntar, băiat onalt și subțirel ca o trestie. Sărmanul, parcă l văd cum mergea suflând greu, murmurând cuvinte neonțelese, ondoit onainte sub greutatea celor douăzeci și două de kilograme ce le purta on spinare.

Și când puterile ol părăseau, rămbnea on urmă printre aceia pe care picioarele nu i mai puteau duce și istoviți, moi ca de ciară, se lăsau pe marginea șanțului șoselei.

Atunci se auzea glasul sălbatec al sergentului major Dobrea, care anume rămbnea la coada coloanei: scoală leat, hai la drum... ce te ai

muiat... sus că te scol eu..."

Iar cîte unul din front, fără a și ontoarce capul, mai adăoga și el așa prietenește: e hei letuță, credeai că i plească la meliție? iacă ai găsit o..."

Unii oftau din adîncul inimei, alții zîmbeau numai, fără a face mult haz și a prelungi glumele ca altădată.

Ce i dreptul, mă prindea mila de bietul voluntar, dar îl uitam odată, cînd omi aruncam ochii în stînga mea: la Drincă rezervistul.

Drincă, sau moșneagul, cum oi zicea în bătae de joc toată cazarma, fusese dezertor în nenumărate rînduri; îl chemase acum în concentrare să facă manevra.

Era unul dintre cei ce se găsesc întotdeauna la orice regiment; era dintre nenorociții care intrați odată în armată nu și mai văd visul liberării decît foarte tîrziu și ombătrînesc în cazarmă, rămînînd ca exemplu și batjocură pentru camarazi.

Avea, sărmanul, un corp diform, niște picioare lungi și ondoite, pieptul oncovoiat, ochii stinși în fundul capului, o barbă neagră și oncblcită.

Și cum mergea el tăcut, aplecat înainte, tușînd și scuipînd la fiecare pas, privea mereu în lungul drumului, parcă ar fi căutat ceva în zare.

Într-un tîrziu se ontoarse către mine spunîndu-mi oncet: Vezi colo un sat?... sunt Stelenii... oi satul meu, am casă, nevastă și copii... oare ne a da repaus acolo?... și ochii prinseră a i sclipi în cap.

Ne apropiam mereu. Șoseaua trecea pe marginea satului, lume multă se adunase la răscrucea drumului, cîinii oncepură să latre; iar copiii droaie, în goana mare, ne ieșiră înainte.

Cînd am ajuns la poarta țarinei, de unde oncepea un rînd de sălcii, colonelul a descălecat, a făcut semn corniștilor să sune oprirea și repaus."

Am rupt rîndurile și ne am ongrămădit la umbra sălciilor, lungindu-ne la șir pe marginea șanțului șoselei, cu ranițele sub cap.

Iar alții au dat năvală la o fîntînă a cărei cumpănă se onălța și se lăsa cu grabă, scoțînd un scrbîbit lung și jalnic.

Ce onduioșetoare priveliști: acea mulțime de bărbați, femei și copii, care ne ieșiseră înainte cu doniți și ulcele pline cu apă:

— Sărăcuții de ei, cine știe cîte poște mai au de făcut!" ziceau femeile cîtînd cu milă la noi.

O babă cu o legătură în mînă oși căuta feciorul.

— Dragii maicăi, arătați-mi pe Niță al meu, că aici trebuie să fie...

— Da bine, mătușă, nu știi în ce regiment oi?...

— Ba știu, măculiță, că în dorobanți și aicea trebuie să fie...

Ce prețuite erau acele clipe de odihnă! Nu mișcăm nici dintr-un deget, lungit pe spate cu fața în sus, cu ochii aproape onchiși, abea

zăream jucând printre gene albastrul străveziu al cerului de amiază.

Zăceam așa moleșit on pacea asta dulce și binefăcătoare; simțeam cum somnul oncercă să mă fure, când se auzi răsunând semnalul: drepti și onainte!”

Omi era corpul greu ca de plumb. Ce n ași fi dat să mă lase oncă numai câteva clipe să mai zac așa on toropeala asta neonchipuit de dulce.

Ne dam mână unul la altul ajutându ne să ne sculăm de jos.

Din toate părțile se auzeau strigăte și comenzile ofițerilor; sergentul major Dobrea plecase să i adune on front pe toți care ontârziau.

Ne am pus iar on marș. Colonelul, un om onalt și sdravăn, mergea on capul regimentului pe jos cu picioarele onțepenite, iar on urma lui calul, aburit de nădușeală, călca alene apărându se de muște.

Ca să ne mai onvioreze, se dase ordin să cante muzica; dar de abia se auzeau pbnă la coada coloanei sunetele slabe și ontretăiate care se perdeau on huruitul asurzitor al unei baterii de artilerie ce ne trecuse onainte.

Tocmai târziu am băgat de seamă că Drincă lipsește; mă uitam on toate părțile, nu era nicăerea. Atuncea am onțeles totul: rămăsese on sat. Ce puteam face decât să tac?

Spre seară, oncepu a se zări satul on care trebuiam să rămânem pe noapte.

On fundul plumburiu al cerului ce părea sprijinit pe creasta dealului din față, soarele roșu ca o pată de sânge se oprise parcă anume din coborșul său să ne aștepte on cale.

Dar noi onaintam oncet, aruncându ne privirile spre vârful dealului, și, ondoindu ne puterile, urcam suflând din greu.

Ontârziarăm destul pbnă am ajuns on muchea dealului. Soarele nu ne mai așteptase; asfințise lăsând numai o geană aurie, care sclipea ompurpurând cerul pbnă departe și poleind stuful de pe acoperemintele caselor sărăcăcioase onșirate on lungul drumului fără sbrșit.

Ne a dat on quartier. Am căzut la un biet om sărac, cu vreo cinci copii mărunței. Ne am lungit cu toții la rând, pe prispă, cu ranițele drept căpătviu.

Cu ochii țintă on lună, sdrobit de oboseală, mă fură somnul pe când bietul om, scuturându și luleaua stinsă, ne povestea necazurile care i rodeau inima.

N avea on curte nici picior de vită, le vânduse pe toate; vbrbse tot ce avea on peticul de pământ, rămas de la părinți; dar de secetă popușoi se onecaseră on buruiană și acum on toamnă nu mai avea nimic... ol auzeam prin somn cum ofta din adâncul inimii, și vorbele lui parcă le repetam și eu șoptindu le așa on neștire:

— Măi frate, și mă tot bat cu gbndul, noi ce om mână la iarnă?

On zorii zilei, corniștii colindau satul sunând deșteptarea; tocmai dimineața la apel s a dat de lipsa lui Drincă.

— Ai auzit, mă, moșneagul oi lipsă la apel, — zicea un sergent altuia.

— A dezertat iar, măi, pbrlitu ăla; apoi on meliție moare.

— Cu atbt mai bine, adaugă un altul on glumă, ol ongroapă armata pe cheltuiala ei.

Tocmai a treia zi sub seară a venit Drincă, s a ontors de bună voie.

Unora le eră milă de el, alții ol ontrebau on bătaie de joc ce i fac copii și nevasta: os bine mersi?”

On noaptea aceia a dormit on cort lbnğă mine; l am luat cu binișorul și mi a povestit totul.

Ce jalnică și adevărată eră povestea acestui suflet chinuit.

Mi a spus cum numai s a repezit ontr o goană să și vadă nevasta și copii și cum a găsit copilul cel mai mic, care zăcea de douăzeci de zile, nevasta bolnavă și ceilalți patru copii flămbnzi, și nici un pic de făină on casă. Mi a spus cum a plecat prin vecini ca să l ajute, că n avea nici pentru o lumbnare; cum și a ongropat copilul și a lăsat cbteva căușe de făină acasă; cum a vrut să plece de cbteva ori și cum ol țineau plbnğbnd copiii de poalele mantalei!

— He doamne, ce ți mai sperii eu somnul cu necazurile mele? parcă poți să le onțelegi? — sbrși el ontorcvndu se pe partea cealaltă.

Cu pumnii sub cap, cu ochii pironiți on pbnza cortului, ascultam mut de grozăvia acestor mărturisiri, nu eram on stare să leg o singură vorbă, nici măcar de mbnğbiere.

Am rămas așa onlemnit; nu știu, dormeam sau nu, dar nu mi ieșea din minte bordeiul murdar și sărac; vedeam parcă chipul de ceară al copilului de pe cuptor... desigur visam, căci ontr un tbrziu m am deșteptat tresărind.

Toți on jurul meu sforăiau greu, pbnza cortului se umfla on adierea unui vbnt răcoritor.

Prin gaura on chip de ușă, luna din onălțime privea așa de blvnd la noi poleind baioneta unei sentinele care picura de somn rezemată pe armă.

Cbteva raze ale lunei, ce se furișau on cort luminau fața galbenă și slăbită a vecinului meu care dormea advnc.

Și la lumina tainică ce i mbnğbia fața, am văzut bine urmele umede de lacrimile ce i se scurseseră de a lungul obrazilor oprindu se on barba oncblcită și ombvcsită de praf. Adormise plbnğbnd ca un copil.

Prin somn, tresărea gembnd oncet, onăbușit.

Visa.

*

Manevra se sbrșise; rezerviștii plecaseră toți pe la casele lor, aruncvnd după obicei căciulile on vbnt ca semn de bucurie.

Drincă rămăsese să și sfârșească pedeapsa; știam că a intrat on spital bolnav de piept; cînd ontr o zi auzii on cancelaria companiei vorbind:

— Dom sergent furier, trebuie să l ștergi din registru și să i pui cruce moșneagului că a scăpat de armată.

— Și armata de el - adaugă un altul.

— Da cînd a murit, bre?

— He, l a și ongropat de trei zile spitalul militar pe cheltuiala corpului.

Dom sergent major Dobre, glumeț cum era el, sfârși zicînd răstit, pe cînd toți ceilalți rîdeau de porunceală cu hohot zgomotos:

— Măni ol scot la raport; auzi vorbă, să plece pe lumea cealaltă cînd știa bine că mi era dator oncă zece zile de onchisoare?... nici nu sfârșise pedeapsa...; e hei leat!... dar nu te iert nici mort!...

O onmormbntare militară

Cbnd l a adus ontbi pe Niță Clipea, caporalul de pompieri, cu jumătate de trup ars, se cutremura tot spitalul de țipetele lui.

Ai fi crezut că mugește o vită onjunghiată.

Din ziua ontbia, maiorul medic, cum oi era obiceiul, se prinsese rămășag cu șeful spitalului, colonelul, că l va scăpa. La ultima vizită onșă, maiorul spusese ongrijat că i e teamă de o complicație de inimă.

Era a treia zi de chinuri sfbșietoare; onvălit on vată, bandajat, părea o mombe zăcbnd on patul lui on fundul sălii mari abia luminată de o lampă aprinsă on tavanul afumat.

Toată ziua se plbnsese de durere de inimă; spre seară parcă se mai potolise, nu mai țipa, doar din timp on timp icnea greu onăbușindu și cbte un sughiț adbnc ce i cutremura trupul.

Și on mintea lui se cernea oncet, ca printr o sită deasă, aducerile aminte, on o gbndire greoae și ompainjenită.

Da, oși aduce bine aminte de visul acela frumos pe cbnd dormea rupt de osteneală pe patul lui din cazarmă; cum a sărit on picioare la semnalul acela blestămat de: foc mare..." Cbt ai clipi era gata cu toporașul prins la spinare, sărise on droaga care plecase on fuga cailor. Și parcă simțea sfredelindu i urechile sunetul acela metalic al trompetei ce suna desperat, omprăștiind groază on puterea nopții.

Și fără a și da seamă oși oncleşta degetele ca și atunci cbnd strbngea onfiorat banca, pentru a nu fi aruncat la fiecare pas din droaga ce și sfbrbia roatele de piatra pavelei

Un colț al cerului ardea on pară, roșu aprins ca toamna ontr un asfințit de soare.

Era on adevăr foc mare; flăcările se onălțau pblpbnd on svbrcoliri nebune; un rbnd ontreg de case era oncins on flăcări. Fumul negru se frămbnta izbucnind on znopuri de scbntei sub țbșniturile apei de la pompe.

Ca focul să poată fi localizat, căpitanul strigase la cbțiva toporași să intre pentru a tăia grinzile care legau pereții a două case alăturate.

De două ori oi spusese vagmistrul că nu pot intra oamenii acolo, că o se dărbme zidul; căpitanul nu voia să asculte. Dase ordin și trebuia să se execute.

On sgomotul asurzitor de țipete desperate, prin fumul care l orbea

tăindu i răsuflarea, Niță strbungea năbușit coada toporului isbindu i muchia, cu necaz, on grinzile de stejar. Fumu ol oneca, coiful de alamă oi strbungea dureros capul; cu ochii onchiși isbea on neștire; cwnd o trosnitură prelungită ol asurzi; onăbușit, n avu timp decwt un pas să facă onapoi și căzu lungit svbrcolindu și jumătatea de trup rămasă afară din dărbmăturile ce fumegeau acoperindu i cealaltă jumătate, care se prăjea sfbrbind. Cwteva isbucniri de țipete sfbșietoare... și apoi nimic.

L au scos cu jumătate de trup negru, aproape ars. L au pornit on grabă la spitalul militar, acolo s a deșteptat.

Maică sa sta oncremenită la căpățiul lui. De trei zile de cwnd plecase de acasă din fundul mahalalei; ol privea cum se svbrcolește sub ochii ei, și i se strbungea inima de durere fără a putea să i ușureze chinul.

On liniștea onfiorătoare a sălii, tăiată numai uneori de cwte un gemăt onăbușit, bătrbna ațipea răzământă de speteaza scaunului, urmbndu și firul gbndurilor ce i frămbnta mintea.

O viață chinuită, vecinic on sărăcie și boală, cu o casă de copii mărunței; și feciorul ei cel mai mare era on armată, mai avea numai șase luni pbnă la liberare... cum ol aștepta ea să i vie, el avea s o ajute, s o scoată din nevoi... on el era toată nădejdea, toată scăparea, ș acum să l vadă trăgbndu și sufletul sub ochii ei.

Cwteodată tresărea deschizbnd mari ochii onroșiți de plbns, oși pironea privirea pe fața ongălbenită și stinsă a bolnavului, care horcăia oncet, ontretăiat.

Ofta lung, din adbncul inimei, ștergbndu și cu mbneca soioasă a hanei cwte o lacrimă ce aluneca la vale printre sbwrciturile obrazului oprindu se on bărbia i ascuțită.

De cbtva timp, bolnavul oncepuse a se frămbntă sub plapomă; limba vbnătă și umflată oi atrbna on jos; deschidea ochii mari cu o căutătură rătăcită, apoi pleoapele grele ca plumbul oi cădeau la loc tremurbndu i genele.

Iar pumnii oncleștați oi apăsa pe piept, pentru a și potoli bătăile grăbite ale inimei ce prin svbcniri rezezi parcă voia să iasă spărgbndu i coșul pieptului.

Soldatul sanitar ce era de planton, oi urmărea mișcările; cwnd deodată plecă grăbit la internul de serviciu.

Internul, un tbnăr nalt, subțirel, cu ochelari fumurii, cwnd s a oprit lbngă patul bolnavului, i a luat mbna rece, l a privit cwteva secunde și clătinbnd din cap a șoptit sanitarului: adă repede sticla de coniac”.

Fiecare bolnav, cwnd era on agonie, avea drept la cwte va grame de coniac – așa era obiceiul la spitalul militar.

Ceilalți bolnavi, din paturile lor, răzământă de perne oși ridicau cu oncetul capetele; prinși de fiori cătau cu groază spre patul acela on care se oncinsese lupta ontre viață și moarte.

Bolnavul căsca ochii mari, sticloși, cătând un neștire; un gemăt surd oi scăpă printre buzele vinete și subțiete ce se mișcau borborosind ceva neonțeles.

Apoi se ondoi ontr o tremurătură spasmodică și un horcăit adânc, prelungit, oi onțepeni trupul – o clipă de tăcere sfântă, plină de groază, pvnă bătrbna izbucni on hohot, ascunzându și capul on plapuma care alunecase pe jumătate de pat.

Internul, cu ochii țintă la patul on care se stbngea o viață, oși ontinse mbna la tabloul din părete, pe a cărei hbrtie scria felul boalei, făcu hbrtia mototol și o aruncă murmurând printre dinți: numai trebuie, s a sbrșit”. Cbnd deschise ușa, vbntul scăpă onăuntru și o suflare rece ca ghiața străbātu cuprinsul acelei săli de spital, oncinsă de o lumină slabă, roșietică, a lămpei care fumea tot mai tare on pblpbituri dese și repetate, gata parcă a și trage și ea sufletul.

Ca on totdeauna cbnd murea vreunul, cornistul oncepu să sune semnalul de rugăciune.

Și pe cbnd trupul rece zăcea onțepenit, cu pumnii oncă strbși pe piept, cu fălcile oncleștate, sticlindu i printre gene globul ochilor pe jumătate deschiși, afară se auzeau tremurând onfiorat, notele lungi ale rugăciunii, care tăiau liniștea sfântă a nopții, stingbndu se departe ontr un ecou sfbșietor de jalnic.

*

Ce vreme urbtă era on ziua aceia de Noembrie. Oncă de dimineață oncepuse a albi prin văzduh primii fulgi de zăpadă, care alunecau on jos topindu se on apa și noroiul de pe străzi.

Generalul, comandant al garnizoanei, ținuse să dea un exemplu frumos, ordonbnd la toate corpurile să trimită trupe, și toți ofițerii on ținută de ceremonie trebuiau să vie la spitalul militar de unde avea să plece carul funebru.

Eră un soldat care murise făcbndu și datoria; avea să fie o onmormbntare frumoasă.

Pe la amiază, toată piața din dreptul spitalului militar era plină de lume.

Trupele adunate așteptau de o parte on repaus, cu arma la picior; se formaseră grupuri de ofițeri de toate armele, cu felurite uniforme; unii fumau tăcuți, alții rbdeau vorbind on gura mare.

O mișcare se făcu prin mulțime; cbteva comenzi repetate se auziră și cornistul sună lung sosirea generalului.

Printre șirurile de ofițeri onțepenți cu mbna la viziera chipiului, trecu grav generalul: un om scurt, gras, cu niște mustăți albe stufoase.

Totul era gata de plecare.

Carul se puse on mișcare – era o droagă de la pompieri ombrăcată on cearșafuri albe, curate, iar alama de la felinare scliffea de lustruită ce

era; patru cai mari, albi, de la baterie, erau onhămați.

De cum s a pornit carul din loc, au și izbucnit țipetele și vaetele femeilor; parcă venise toată mahalaua acolo – că doar de ai lor era mortul, copilul mahalalei – și cine nu cunoștea pe Niță, băetul cel mai mare al lui Clipea căruțașul!...

Ontreg convoiul s a pus on marș.

La cbțiva pași on urma carului mergea generalul și colonelii; apoi pe măsura gradului toată acea mulțime de ofițeri, o ompestrițare de uniforme, muzica on cap; iar on urmă veneau șirurile de soldați, pe secții, mișcându se on pas domol și cadențat.

Sub un cer cenușiu, de culoarea pământului, și prin fulgii de zăpadă care pluteau rătăcind leneși pbnă alunecau oncet on apa și noroiul care i mistuia ușor, onainta carul la pas, săltând greoiu pe arcuri prin hopurile și băltoagele străzei, omproșcând on lături stropii de noroi.

On urma și on jurul carului mergeau rudele mortului: oameni săraci și prăpădiți, cu capetele goale, sgribuliți de frig on haine zdrențuite; femei bătrâne, ieșindu le părul despletit de sub broboade, oși tbrbiau papucii ruți, gata la fiecare pas a i pierde prin noroiul cleios care le ongreuia mersul.

Și n bocete nesfârșite, și n tânguiri plângătoare, oși vărsau durerea, singurele dureri adevărat simțite din toată acea mulțime de lume, care umplea strada cu nepăsarea oamenilor ce privesc la o paradă frumoasă.

Prin mijlocul străzii, noroiul era prea mare și ofițerii se despărțiră on două șiruri mergând de o parte și de alta pe trotuare; soldații on să mergeau de a dreptul, cătând cu jale la cișmele ce aveau să le frece seara ca să lucească oglindă la inspecție.

Printre rënduri, glumele și vorbele de spirit oncepură a curge din belșug:

— Da știi că i bine să fii pompier! uite ce paradă oți face! – zicea un locotenent de infanterie mergând cu mbinele vbrbte on fundul buzunărilor mantalei.

— Ai dreptate, frumoasă meserie, dar numai la moarte – adăugă un altul.

— Monșer, zău că i ridicol atbta paradă și scandal pentru un soldat și oncă pe un timp ca ăsta – spunea plictisit un ofițer tbnăr de cavalerie, care călca ușor on vbrful picioarelor pentru a nu și murdări frumoasele i cisme de lac.

Și toată mulțimea oși ontorcea privirile zmbbind și salutând figurile care apăreau on pervazele ferestrelor deoparte și de alta a străzii.

La o casă, un grup de domnișoare ce nu și găseau loc la fereastră, șopteau aruncând ochiri zmbbitoare prin mulțime.

On altă parte, o doamnă on balcon, gata de vizite, cu o pălărie oncărcată de pene, cu umbrela subțioară, oncheindu se la mânuși, privea

cu ochi cercetători prin valurile colorate, prin acea felurită mulțime de uniforme; desigur căta vreo cunoștință.

— Titi, mă prind că la tine se uita așa de drăgălaș Bela.

— Ași!... nu știi că Nicu oi acum on grațiile ei.

— Da madam Rizeanu ce gătită sta și ce duios cătă spre noi!

— Ei, asta i, doar știa că o să trecem noi pe aici, putea să piardă ea o ocazie ca asta?

Vorbe de spirit, crâmpeie de discuții on gura mare, glume mai mult sau mai puțin sărate urmau fără sfârșit.

Desigur nu te ai fi crezut la o onmormântare dacă nu te onfiora din cînd on cînd notele plîngătoare ale marșului funebru, care despicau aerul răspîndindu se departe și mureau frînte de zidurile caselor ontr un ecou vag, de o duioșie jalnică, dureroasă.

Adesea acoperea c un zgomot sinistru cîte un hohot de plîns, ce izbucnea din grămada nenorociților ce se tîrau, alunecînd prin noroiul cleios, ținîndu se de car și de capetele cearșafurilor onnegrite de stropii de noroi.

Prin centrul orașului a oncept a se micșora numărul mulțimii.

— Da unde i Dumitrescu? – ontreba un căpitan de infanterie.

— S a evaporat, oi răspunse un altul.

— Las că o șterg și eu acuș; nu se mai cunoaște prin mulțimea asta.

Cînd a ajuns convoiul prin marginea orașului, prin mahalaua de unde era mortul, caii albi, bătrîni, se opinteau din greu, ontinzîndu se on hamuri, pentru a urca la deal carul ale căru roți se nămoleau on gropile de noroi.

Și on fața caselor mici, sărăcăcioase, ongrămădite on neonvduială de a lungul drumului fără sfârșit, o lume săracă, oamenii femei, copii zdrențuiți și murdari, pe jumătate desbrăcați, cum erau on case, ieșeau să vadă mortul – căci doar de ai lor era.

Pe cînd fulgii de zăpadă se cerneau pe capetele lor goale ongheșîndu le suflarea, unii oși făceau semnul crucii cătînd onfiorați, cu sfințenie; alții murmurau cuvinte neonțelese clănțîndu și dinții on tremurături de frig.

On fața unei căsuțe tupilate, cu geamurile lipite cu gazete, cîteva vecine strînse on poartă, cu mînile la bărbie, se căinau on gura mare; săracul băet!... biata Smaranda!..." și clătînd din capete urmăreau pînă departe, cu ochii onecați on lacrimi, șivoiul acela de lume ce se scurgea oncet și trăgănat.

Și nîngea, nîngea mereu, omprăștiind o tristeță adîncă, care apăsa tot mai tare pe sufletul celor nenorociți.

Cînd a ajuns convoiul aproape de cimitir, nu mai rămăsese nici un sfert din mulțime și din cinci preoți care plecaseră, nu mai erau de cît doi.

Carul s a oprit.

Patru soldați ridicară coșciugul și apucară un pas rar și măsurat printre șirurile de cruci și movilitele de pământ moale și umed.

Trupele s au oprit formând un pătrat un jurul groapei proaspete.

Un pluton de soldați așezat mai departe aștepta gata să tragă focuri de salvă, cum e obiceiul la scoborârea coșciugului un groapă.

Soldații luară arma pentru onor; un căpitan de stat major cu o hârtie un mână, suit pe o movilă de țărână scoasă de curând din groapă, rosti câteva cuvinte, care abia atingeau auzul un sgomotul tănguiriilor de lângă groapă.

Numai vântul prin suflări răpezi și onghețate aducea sunete, vorbe desperechiate, pe care le onfigea din timp un timp un urechile celor mai depărtați.

Era vorba de: datorie... camaradul Niță... țara... armata... iarăși datorie... și nu știu mai ce... pentru că șirul vorbeii se perdu stins de glasurile preoților, un cuvintele onfiorătoare de: veșnică pomenire”.

Și un groapă, un pământul moale și umed un care se strânsese apă, coșciugul căzii cu un sgomot surd și năbușit, ca o piatră grea aruncată untr o baltă.

Un același timp, plutonul de soldați descarcă armele un trei focuri de salvă și trei bubuituri rare, sguduind coprinsul, umplură văzduhul răspundindu se pe vale și spărgându se un fund, departe, un peretele dealurilor onpânzite un ceață plumburie.

Și prin fumul roșietic, mirositor, de tămbe, ce se pierdea mistuit de norii de fum albicios prinși oncă de vârfurile țevilor, de abia se desprindeau chipurile celor strânsi un jurul groapei.

Iar prin ecoul repetat al bubuiturilor frânte, se amestecau țipetele de durere ale despărțirii pe veci – mama lui Niță, care isbucnise un hohot, cu părul despletit un vânt, cu degetele oncleștate, ridicându și manele un sus către cerul cenușiu, din care se rostogoleau fără sferșit fulgii de zăpadă albi și reci, care atingeau parcă onfiorați pământul negru cernit...

... Mulțimea se răspndi un grabă spre poartă – era și tbrziu.

Două bătrâne, rămase mai la coadă, cu urmele lacrimilor, umede oncă, prin zbrăciturile obrazilor, mergeau prin noroiul cleios sprijinindu se de garduri și vorbind un gura mare:

— Sărăcuța Smaranda lui Cliepa!... ce face ea fără nici un sprijin!... mândreț de flăcău ca Niță... mai mare păcatu...

— Da ce i dreptu... frumoasă omormântare... mai ceva ca la un prinț, soro, zău așa!...

Galați, 1899.

Amintiri din manevre

Ploaia rece și mărunță, cernută parcă prin sită, începuse să cadă de cu noapte. Deși ordinul de plecare era pentru ora șase dimineața, dar după vechiul obicei moștenit din armată, fiecare căpitan se grăbea să și pregătească trupa mai din vreme, pentru ca ai lui să fie cei dintâi gata de drum. De pe la miezul nopții șgomotul crescuse dinfiorător: strigătele, onjurăturile, nechezatul cailor, huruitul trăsurilor de subsistență, onvălmășeala aceea a miilor de oameni care și strângeau grăbiți corturile ude de ploae, s amestecau din haosul ontunecos al nopții, ridicându se ontr un șgomot nelămurit, prelung și fioros ca mugetul mării din răscoala unei furtuni.

Toată ziua n am mncat decbt pesmeți muiți de ploae.

Pe la amiază, trecurăm râul Ialomița de a dreptul, prin apa ce ne ajungea până la subțiori, din timp ce de pe mal, atașaii străini, călări, admirau rezistența soldatului român”.

Cei dintâi kilometri de drum ce ușor oi străbătusem. Dar cu cât vremea trecea și noi mergeam mereu, cu atât ranița se ongreuia mai mult ondoindu ne spinarea tot mai tare, arma mutată de pe un umăr pe altul se făcea tot mai grea; cișmele tot mai anevoie le ridicam, oncărcate de noroiul cleios și moale, de prin arăturile de toamnă, prin care onotam.

O zi nesfârșită de drum greu, chinuitor, ondulcită numai din timp din timp de aria duiosă și naivă, pe care o cântă din gura mare Lupan, cântărețul companiei: un țigan onalt, cu mustața răsucită și cu bonetul dat pe ceafă.

Fiecare companie trebuie să și aibă artistul ei, protejatul tuturor gradelor, omul căruia i se iartă orice și care, la un semn al căpitanului, e gata a și face cu sfințenie datoria de artist.

Cântece rămase moștenire, de cine știe când prin rândurile oștirii:
Un soldat din oastea română” ori:

Maică măicuță,
Ia ieși la porțiță,
Și mi dă drumu n casă
Ca să stau la masă.”

Și toată lumea repetă cu glas jalnic cuvintele știute de toți, și care din anume omprejurări, iau un farmec deosebit, având darul de a răscoli aducerile aminte, făcând să uiți pentru câteva clipe, greul și amarul

drumului fără sfârșit.

Mai sub seară ploaia oncetase dar nu se mai auzeau nici cântece, nici glume; parcă amușiseră cu toții. Nici o vorbă măcar nu eșea dintre rînduri; doar uneori cînte un oftat onăbușit se auzea din mulțimea acelei turme omenești, care se țera oncet și on neorînduială, on lungul drumului, de a curmezișul ogoarelor pustii, părăginite.

Și cum mergeam atunci, amărît de suferințele marșului, on zgomotul cadențat și monoton al gamelei care se certa ciocnindu se de o cataramă a raniței din spinare, cum mergeam avînd on jurul meu aceiași oameni cu fețele ofilite de oboseală, cu trupurile istovite și aplecate onainte, abia ridicîndu și picioarele, șchiopătînd de rosăturile cismelor... atunci numai am onțeles marele adevăr ce coprindea cugetarea spusă, de un nu știu care celebru general: On cele mai mari războaie, victoriile nu se câștigă cu capul, ci cu picioarele”.

Ontr amurg, prinse a se ontinde, departe n zare, o fâșie sîngerată tivind cu roșu orizontul ontreg.

Și noi mergeam mereu onainte, tot onainte, pe șesul acela ontins și sterp, al cărui fund amăgitor, parcă anume se muta mai departe, fără a putea fi atins vreodată.

Și nici o casă, nici un pom, nu ontînea vederea; doar unde și unde, cumpăna vreunei fîntîni se legăna oncet scârțînd a jale.

Atunci, oncă de departe, se zăreau oamenii care se rupeau din grămadă și o luau pe furiș tîrîndu se ca șopîrlele prin șanțul șoselei, ca să ajungă să pue mîna pe ciutura cu apă și s o răstoarne pe obraji, pentru a se mai onviora puțin.

Aceia cu toții rîmîneau apoi la urmă, on coada coloanei, neputînd să și mai apuce locurile lîngă tovarășii care se depărtau mereu, on cadența aceluiaș pas obicinuit.

Ontr un tîrziu, se ivi luna arătîndu și fața rotundă și plină, așa de blînd cătînd la noi de după colțul unui nour fumuriu, de unde oși arunca lumina i de beteală peste tot cuprinsul pîrnă departe, oprindu se pe umbrele sure și nedeslușite ale unui sat pierdut pe ontinsul cîmpiei.

Se vede... se vede... ajungem” și o mișcare deosebită se simte prin mulțime.

Ca prin farmec, un fel de murmur de bucurie copilărească se respîndește printre rînduri. Voințele se oncordează, osteneala nu se mai simte, puterile se ondoiesc, pașii se fac tot mai mari, și ochii străbătînd depărtarea cată țintă la luminele acele roșii, slabe ca niște ochi osteniți care vegheau on noapte, licărind la geamurile caselor tupilate.

Era satul on care trebuia să cantonăm pîrnă a doua zi.

Cînd am ajuns acolo am mai găsit oncă vreo trei regimente care umpluseră satul ompărțite pe la case.

Strada din dreptul cîrciumei era onțesată de soldați. Fiecare,

străbătând gologanul din mână, se străbătea ca să străbată până la fereastră unde se vindea pâine, rachiu și tutun.

Cărciumarul, om practic, oșii fortificase cărciuma înainte de a fi asediată: bătuse scânduri la uși și la ferestre, lăsând numai o gaură pe unde țindea mâna și, după ce primea paralele, dădea marfa cerută.

Un sfârșit, departe, tocmai din coada satului, ne a găsit și nouă cartier.

Am căzut la un biet unchiuș, un suflet bun de creștin, care a și pus căminul la foc cum am trecut pragul casei.

Da dincolo, voinicule, că după vorbă parcă oi fi moldovean"; și mă privi, cu atâta milă și duioșie, bătrânul acela cu fața oncrețită și luminată de limbile roșii ale focului care se oncolăceau pâlbind pe vatră.

Mărico, ia mai adu murile alea până s o cerne mălaiu"; și Mărica, fata unchiușului, se ivi din prag, onaltă și mlădioasă, cu obrazii rumeni, cu buzele roșii și umede, cu niște ochi aprinși, mari și negri ca și murile ce le aducea din șorț.

Un copil ca de vreo șapte ani, nepotul moșneagului, cum sta după vatră, mă măsură cu ochii lui vii, cercetători; ca să l mai omblbnzesc oi dau arma din brațe și i pun țigara din gură.

Ia lasă l, domnișorul, c abea l am desbarat de năravul ăsta; când l am luat de la tată so trăgea tutun cum oi șarpele".

Nu puteam să mi stăpbnesc rbsul; un copil de șapte ani care se lăsase de fumat.

Târziu, cu trupul amorțit de osteneală, am adormit pe prispă și ochii aceia aprinși și negri cum oi mura, au strălucit mereu stbndu mi de strajă din somnul adânc și plin de visuri dulci.

Des dimineață, căntecul cucușilor din sat se ontrecea cu sunetul metalic al goarnelor care căntau zorile.

Un: rămas bun" și umblați sănătoși, voinicilor" zis cu n glas blajin, o privire onduioșată de milă și de părere de rău și... la drum!

Din front ne am aruncat oncă odată ochii din urmă spre casa unchiușului: pe prispă din pervarul ușii, se zărea parc o umbră cătând din lungul dungei albe a șoselei ce se perde departe din căiața dimineții.

Pe drum, una din cartușiere pe care o știam deșartă mi se părea prea grea; o deschid și o găsec plină cu mure. Mărica mi o umpluse pe ascuns.

Și cum mergeam din șir, cătând înainte, nu era chip să scap de ochii aceia, adânci și negri care mă urmăreau sclipind la fiecare pas.

Ne apropiam de Otopeni; acolo trebuia să ontblnim inamicul ce avea să atace fortul; - așa era tema manevrei.

Departea oncă de sat, ne ontblmpinaseră bicicliștii, călăreții, trăsurile, toată lumea mare venită din Capitală ca să privească la lupta ce avea să se dea.

Se zicea că Regele, Regina și miniștrii sunt veniți la Otopeni ca să observe lupta de pe onălțimea fortului.

On depărtare se zăreau cîteva pete negre mișcîndu se pe ontinsul cîmpiei.

Un ofițer de stat major urmat de cîteva călăreți veneau on galop spre noi: s a semnalat inamicul” și vestea se răspîndește ca fulgerul printre rînduri. Auzul se ascuțește, degetele se oncleștează pe curelele armelor, pașii se fac tot mai vii, ochii se deschid tot mai mari, cătînd ontrebători la acei ce printr un semn sau o comandă le va porunci ce trebuie să facă.

S au luat formațiile de luptă.

Plecăm on pas gimnastic să ocupăm o poziție on aripa stîngă. Ce goană nesfîrșită prin bulgării arăturilor; cîteva căpitani bătrîni rîmbn on urmă gîfîind; picioarele abia se mai pot ridică, suflarea ni se taie; vreo doi soldați cad tremurînd la pămînt, sanitarii oi culeg din urmă.

On aripa dreaptă lupta s a angajat.

Din ce on ce se ontețește ploaia de pocnituri; sunt focurile liniei de tiraliori.

Ne oprim pe marginea unei șosele, culcați pe burtă on lungul taluzului deschidem focul.

Fortul oncepe canonada. Și cînd monstrul acesta cu trupul ongropat on pămînt, oncepe să arunce flăcări prin nări, pămîntul parcă se ridică clătîndu se din temelii și văzduhul ontreg se răscoală cutremurîndu se, ontunecat on nori de fum.

Bubuitul lung, repetat, al gurelor de foc din cupole, umplînd cuprinsul, se pierde on pustiul cîmpiei ontinse, fără margini.

O baterie de artilerie de cîmp, vine on goana cailor să ocupe o poziție dincolo de drum.

Ajunge on dreptul nostru ca să urce de pe cîmp pe șosea și, cînd tunul din cap intră smuncit on șanțul șoselei, cei trei soldați de pe cheson oși perd cumpătul și sunt aruncați ontr o clipă onainte, sub roatele tunurilor care trec toate on goană turbată peste trupurile lor.

Onfiorat de groază am onchis ochii.

...Cînd m am uitat iarăși, n am mai văzut decît bucăți de trupuri omenești omprăștiate, creeri răspîndiți și amestecați cu pietricelele șoselei onroșite de sînge cald.

Dar tunurile erau departe, ajunseseră pe poziție, și așezate on baterie, oși oncepură tirul. Lumea de sus, de pe onălțimea fortului, on admirație privea ca la o reprezentație frumoasă și bine jucată, care reda onchipuirea grozăviilor răsboiului.

...Muzicile și corniștii oncep să sune atacul”. Noi o luăm la fugă, din ce on ce mai repede prin iadul acesta care fierbe de strigăte, clocotînd on bubuituri de tun și n sunete de trîmbițe.

Și alergăm mbrnați de notele metalice ale atacului”, acele note aprinse care oți smulg parcă picioarele din oncheeturi, ne mai dbrnd pas minței să lucreze, ci numai pieptului să se umfle on strigătele nebunești de ura” nesfbrșit... și alergăm ontr o goană din ce on ce mai turbată, aiuriți și on neștire!...

*

...Tocmai la sfbrșit, după ce a sunat oncetarea manevrei” mi am ontors privirea on urmă spre șosea.

Am zărit crucea roșie a unei căruțe de ambulanță: le duceau, culese grămadă, acele țândări de trupuri omenești.

Văzuși, măi – zicea un ofițer – pe nenorociții ăia, i au terciuit cu totul.”

Ei, ce vrei: victimele manevrei” oi răspunse flegmatic un căpitan bătrbn.

...Și cbnd gbndești că manevra nu i de cbt o palidă imagină a acelui sinistru joc ce se numește: războiul.

1897

După douăzeci de ani.

D nei Armonica G...

Ce bucurie am simțit când ombarcându mă pe vaporul care cobora Dunărea, am dat cu ochii de Miluță. Cu ce mulțumire sufletească ne am strâns on brațe; prieteni buni și vechi, pe care vremea ne despărțise, aproape să ne pierdem urma.

Mănă on mână, ca doi școlari, ne uitam acum unul on fața altuia. Ne măsurăm din ochi, ne cercetam trăsăturile cunoscute și totuși oarecum schimbate de cutele adânci săpate de vreme.

Și pe când ne admiram laba de gâscă, care oncepuse la amândoi să ne oncrețească pielea de la coada ochilor spre temple: acelaș regret ne lunecă ontru un suspin ușor pe buze:

Așa i că nbătrânim!... fără să știm... mereu, pe nesimțite!..."

— Ce iute trece viața... numai când o măsură privind on urmă, o vezi cât de scurtă a fost și cum s a risipit fără s o prețuim cum trebuie.

Amândoi parcă simțeam o nevoie ascunsă de a ne mângâia, oncurajându ne unul pe altul.

Miluță tăcu o clipă, apoi cu ochii la părul oncărunțit, omi zise:

Altfel te văd destul de verde, doar pe la temple a nins cam mult la tine; cât despre mine, adaugă el rzbând, pe când oși descoperea capul chel strălucitor:

— E fildeș curat, nu i așa?

— Tot singur, Miluță? Vecinic, flăcău tomnatic? Nu te ai mai hotărât să te onsori, tu care ai plasat atbtea acțiuni de simpatie prin toate garnizoanele pe unde ai trecut?

— Tot singur, dragul meu. Tu știi ce greutate am avut de dus. Apoi și firea mea poate i de vină... tu mă cunoști.

Și după ce tăcu puțin, omi zise clătinând din cap:

— Și mai la urmă, pe mine nici o femeie nu m a iubit cu adevărat, așa de mult pe cât omi cerea inima.

După ce ni am ales un loc retras pe punte, on fața a două halbe spumoase, am onceput să legăm firul rupt al trecutului, depănând amintiri de tinereță pe ghemul vremii.

De mai mult de douăzeci de ani ol cunoșteam pe Miluță. Ce natură ciudată! On viața mea n am mai ontblnit o asemenea alcătuire sufletească.

Școala n o făcusem ompreună. Ne am cunoscut mai tbrziu ca ofițeri tineri. Știam vag ceva despre origina macedoneană a familiei lui. Suferise și muncise mult. Pe cbnd noi ceilalți on cbteva zile ne tocăm solda, el trimetea regulat o parte la cei rămași acasă.

Am legat cu el o prietenie strbnsă, pe cbnd ne aflam ombarcați pe acelaș vas, lucrând la harta Dunărei. Cbțiva ani i am trecut trăind viața monotonă de mică garnizoană, prin porturile din susul Dunărei.

O vară ontregă am petrecut o on portul C... Eram vreo șase, toți tineri și, niciunul onsurat. Apariția noastră făcuse oarecare senzație on oraș.

Părinții și fetele oncepură de a doua zi vbnătoarea și pontajul pentru căsătorii.

Dar, ce desamăgire! Iluzii pierdute, speranțe onșelate...

Deprinși cu viața publică” ocolem societatea, fugeam de viața intimă de familie. Stam toată ziua pe apă lucrând și măsurând pe arșița soarelui. Seara ne mulțumiam să ascultăm o serie de cbntece răgușite, la o grădină de varietăți unde ne cheltuiam banii și tinereta. Unul făcea teorii ca să și ondreptățească purtarea: marinarul nu trebuie să aibă legături cu uscatul, el e logodit cu apa”. Altul, mai sincer, spunea curat: mi i frică de oncurcătură, sunt păcătos on chestii de inimă; cbnd oncep să alunec, mă duc de a dura ca un bolovan pbnă on fundul prăpastiei”.

Singurul care făcuse cunoștințe era Miluță; lui, toate ușile i se deschideau. Avea un talent deosebit de a se alipi de unele familii; ajungea on scurt timp amicul intim al casei. Noi oncepurăm a l tachina. Cum era firesc, la onceput, n a fost cruțat de gura lumii. Dar, lucru rar, cu toții au amuțit cbnd au văzut la dbnsul dovezi de prietenie curată.

O trebuință sufletească, nevoia de o inimă amică, ol silea pe omul acesta să și lege viața de cbteva familii.

Devotat pbnă la sacrificiul vieții, rămbnea on serviciul unor femei frumoase, pe care poate că le iubea on taină.

Nici o dorință nu arăta pe față. Părea cuprins de un fel de pasiune oncătușată, neompărtășită.

Desigur că nu era adevăratul, unicul amor, divina flacără, puterea aceia suverană care i deasupra oricăror alcătuirii de legi și stăvili omenești.

Nici ceia ce se numește flirt – jocul ușor și distractiv de galanterii periculoase; și nici amorul platonice, onclinarea aceia mutuală, de o ideală candoare. Un amestec bizar de sentimente... Uneori părea robit de o dragoste fără speranțe, iar alteori lega prietenii de felul celor din melodrame.

Trebuința sufletească de a iubi, părea să fie la dbnsul cu mult mai mare decbt aceia de a fi iubit.

Dacă era mulțumit sufletul lui cu această prietenie durabilă și senină?

Dacă această prietenie se schimba apoi on dragoste adevărată și mistuitoare? Niciodată n am putut ști sau distinge felul și nuanța iubirilor lui Miluță. Pe cînd alții ne apăreau limpezi ca sticla transparentă, el rîmbnea acelaș, onchis și neonțeles.

Niciodată n avea numai o singură legătură. On fiecare oraș avea două sau trei simpatii, căroră părea că i gata să și onchine viața. Ompărțea tuturor aceiași egală iubire... Așa că s ar fi putut spune că forțele sentimentale se neutralizau – poate asta ol susținea să nu cadă. Nu știu să fi avut on viața lui vreo aventură.

Nici o umbră de gelozie nu deștepta on inimele bărbaților onsurăți. Primea confidențe, făcea servicii, scria și primea scrisori, dădea cadouri fără să provoace supărări sau grijă.

De la dînsul am onvățat că unei femei măritate oi este permis să primească flori, parfum și bomboane, căci după cod aceste trei articole nu sunt considerate drept cadouri.

Colegii, că să l năcăjească, on fiecare zi oi scorneau cîte o poreclă nouă:

Miluță inimă largă.

Sultanul din Bagdad.

Cavalerul servant.

Monopolul confidențelor...

Onțepătura glumelor, uneori nesărate, ajungea pînă la cruzime:

Salvadentul sexului frumos.

Discreția garantată.

Curtezanul public.

Domnul Căzăturescu.

Locotenent Crampon.

Dar el nu se supăra, decît atunci cînd credea că una din simpatiile sale ar putea fi atinsă prin vreo glumă.

Nu pot să uit o scenă după care am putut cunoaște firea acestui om.

Era on orașul acela o doamnă văduvă cu patru fete mari, frumoase dar fără nici o zestre. Miluță, on rolul de tutore pe care și l luase singur, reușise să le căpătuiască cum nimeni nu s ar fi gîndit. Un ofițer mai tîrnăr, care era on vorbă cu cea mai mică, părea că stă oncă pe gînduri, căci fata nu avea zestrea cerută de regulamentele militare.

Atuncea l am văzut pe blîndul Miluță onfuriat și hotărît.

— Pentru ce ai compromis fata? Dacă on trei zile nu onaintezi actele de dispensă de dotă, să știi că te provoc; te bați cu mine la zece pași distanță, cu Manlicher!" și ochii lui mici erau tulburi și fulgerători.

Scund, slab și nervos, cu trupul oncordat, avea onfățișarea unei hiene sburlite.

Un coleg șopti atunci: Vocea sîngelui! numai la furie apare anțarșul macedonean".

On oraşul on care ne aflam atunci, avea trei simpatii. După anumite calităţi, el da fiecăreia câte o numire de admiraţie.

Nevasta unui doctor, o pianistă de talent, cu părul mat şi ochii catifelaţi, era femeia genială. O profesoară mică, vioaie, cu părul rătezat la ceafă, cu pălărie băţească, – pentru că fuma şi citea la berărie pe Nietzsche, era femeia superioară. Iar Geta Ulmeanu, o blondă cu ochii mari, albaştri, măritată c un inginer mai bătrbn şi cartofor, era femeia sfbntă.

*

Geta!... femeia sfbntă”... De câte ori on viaţa mea nu mi a venit pe buze numele ei şoptit on taină ca o rugăciune.

Pe femeia asta am iubit o eu on prima tinereţă.

O iubire ciudată, eterică. Mă ontreb şi azi dacă n a fost numai un vis on prima palpitate a vieţii, numai o umbră a amorului adevărat, a acelui sentiment unic şi etern. Şi totuşi, on acordul sufletelor noastre de atunci, cbtă armonie, cbtă căldură; momentele acelea de fericire divină nu pot să le asemăn cu nimic altceva on lume, căci nu le am mai putut simţi a doua oară on viaţă.

Pe vremea aceia, abia scăpat dintre zidurile şcolii, numai on pragul vieţii, mi se zicea: sălbaticul. Privit ca un animal de o specie rară şi curioasă, treceam liber prin lume cătbnd ţintă onainte, fără a privi on lături; tocmai tbrziu am căzut tbrbt on vbrtejul valurilor vieţii.

Ofiţerii ceilalţi plecaseră on susul Dunărei cu lucrarea hărţii. Miluţă şi cu mine trebuia să rămbnem toată vara on acelaş port, – pe o şalupă mică, cu o singură cabină aşa de strbmtă oncbt abia ne puteam onvbrti. Ne ombrăcam pe rbnd afară pe punte, căci ontre cele două paturi era ontinsă o masă imensă cu hărţi şi planuri. Pe cbnd prietenul meu se chinuia calculbnd şi desemnbnd, eu fumbnd citeam sau visam.

Pe timpul acela am cunoscut o pe Geta,

De mai multe ori o zărisem de la distanţă, dar niciodată nu mă apropiasem de ea; o teamă instinctivă mă ţinuse departe.

Ne am ontblnit ontr o zi pe la sbrşitul lui Mai, cu prilejul unei excursii pe Dunăre.

Ne am dus cu şalupa la o carieră de piatră de pe malul fluviului, să l luăm pe inginerul Ulmeanu care avea acolo nişte lucrări.

Veniseră şi cbţiva ofiţeri şi magistraţi cu familiile lor, bucuroşi că se pot plimba pe apă.

Ce ontipărire mi a lăsat on minte momentul ontblnirii, misterul acelei sclipiri electrice, cbnd ochii noştri s au oglindit unii on alţii pentru ontbiaşi dată!

Am văzut o pe mal, la capul schelei din faţa şalupei. Trebuia să păşească oncet, cu atenţie, pe o scbndură ongustă, de aceia se uita ţintă on jos. M am răpezit s o ajut. Mi a ontins cu graţie mbna ei fină, fără să

și ridice privirea.

Numai când a călcat ferm pe bordul șalupei și a ridicat ochii ei albaștri, abneci, cătând țintă on ochii mei.

Din clipa celei dintbi priviri părea că licărise scbnteia acelu foc lăuntric ce pblpbe on inimi onăbușit on taină.

M am prezentat singur. Miluță, care tocmai atunci se urca pe punte, adăugă rbzbnd: „ăsta i sălbaticul de care ți vorbiam”.

— Din cbte am auzit mi se pare că vă cunosc de mult, răspuse ea onvăluindu mă ontr o privire blbndă și prietenoasă.

Simții o neliniște și bățiile inimei deveniră mai repezi. Aveam nevoie să umblu și n aveam loc să mă mișc. Omi găsii de lucru la provă și oncepui să sorb pbnă on fundul pieptului unde simțeam un gol, aerul proaspăt și rece al dimineței.

După ce am plecat, m am liniștit puțin. Și, pe când șalupa aluneca ușor pe oglinda străvezie a Dunării, m am apropiat pe nesimțite, la pupă, de grupul care se formase acolo vorbind și admirbnd frumusețea naturii.

Așezat la pbndă o priveam pe Geta cu atenție, vroiam să prind toate nuanțele figurii, toate liniile acestui minunat profil feminin. Căutam on liniște să mi dau seama de unde vine armonia pe care o ontrupa această ființă, farmecul tainic pe care l răspbndea, de la prima vedere.

Era onaltă foarte mlădioasă, delicată, aproape fragilă; cu mișcări oncete, elegante, de o naturaleță desăvbrșită.

Peste bluza ușoară de mătase neagră o dantelă de Irlanda, ca un val de spumă albă, oi acoperea tot bustul. Gbtul gol de tot, ovalul figurii cu trăsături fin modelate, străluceau scăldate on lumină; și on razele soarelui pielea albă, fragedă, părea o țesătură satinată.

Vbntul nebunatic, ce adiea pe apă, flutura, plutindu i on jurul capului cbteva bucle desprinse din păru i auriu roșietic, cu tonuri de aramă topită.

Cbte tipuri de frumuseță feminină nu mi au văzut ochii, prin diferite țări cbt am umblat prin lume, dar nicăeri n am ontblnit asemenea ființă, care să radieze on juru i atbta farmec atrăgător de la cea dintbi privire...

Mai mult decbt on desemnul acelei figuri gingașe, secretul cred că stă on ochii mari, umbriți, cu irisul albastru, culoarea peruzelei, on abnncimea cărora o taină sufletească părea că se ascunde.

Atras, onvăluit de razele privirii calde, de un zmbet dulce ca o desmerdare, simțai că te apropii de armonia vieții, suprema fericire pe care o visăm cu toții.

Din locul on care stam nu onțelegem ce spune, deși omi ascuțeam auzul; dar glasul ei omi alinta urechea și timbru i muzical mi se părea o melodie dulce. O comparam pe rbnd cu toate celelalte femei ce se găseau acolo. Nici umbră de asemănare; părea de o altă rasă străină și rară.

Cum de se rătăcise aici această creatură? Căzută parcă dintr o altă

planetă on fundul acesta de provincie obscură, ontr o lume atbt de banală.

După cwtva timp apropiindu mă intrai on vorbă. Am văzut ondată că ea mă asculta cu atenție deosebită.

Vorbind, mă onsuflăteam pe măsură ce apropierea se stabilea mai mult. Eram de o vervă neobicinuită. Omi aduc aminte că povesteam ontvmpări dintr o călătorie din Scandinavia, unde fusesem c un an mai onainte. Vorbeam de blondele Nordului, cu părul auriu, cu ochii albaștri și cumiști, care stau cwtte zece ani logodite, așteptbndu și iubiști duși peste ocean, să și facă stare, pentru ca apoi, ontorși, să poată ontemeia căminul.

Ea asculta cu atenție, c un fel de mulțumire sufletească care i colora obrazii, surbsul și privirea i prietenoasă.

O sorbeam privind o pe furiș cum oși apleca ușor capul să prindă cuvintele pe care vbntul le fura.

Apoi, după ce am tăcut, ea n a mai ascultat pe alții; și a tras puțin scaunul lbngă balustradă și a rămas mult cu ochii duși pe luciul apei. Pierdută, ca ntr un vis, părea că urmărește ceva, on jocul sclipitor al razelor de soare pe solzii argintii ai undelor de apă.

Tot drumul am fost ca ontr un vis frumos, ontr o beție dulce; mi se părea că sorb cu deliciu dintr o băutură spumoasă, ametoare.

Ne am ontors tbrziu, pe una din acele nopți clare, cbnd cerul ontreg se resfrbngescbntcind on adbncul tremurător al Dunărei. Un colț de lună nouă, ce străpunsese un nour poleit, ne urmărea sclipind pe oglinda apei ca lama unui paloș de argint.

De a doua zi oncepură a se arătă simptomele acelei boli care se oncuibează on noi fără să știm cum, și ne copleșește viața,

On firea mea și on lumea din jurul meu simțeam ceva schimbat. O putere nouă parcă, mă onsuflătea la umblet și on vorbă. Uneori senin, vioi, călcam sprinten, hotărbt, cu pieptul onainte, cu ochii scbntcind, vibrbnd de fericire. Alteori nervos, neliniștit, c un gol chinuitor on suflet, cuprins parcă de friguri, cu trupul fără vlagă, ongreuiat ca plumbul.

Mbncam puțin și fumam toată ziua; nu mai puteam dormi decbt trei patru ore, iar de lucrat, deloc – nu i vorbă că nici onainte nu prea lucrasem mult. Umblam pribeag pe malul apei ca un școlar fugar. De zece ori pe zi treceam prin fața casei ei. On fiecare seară veneam să văd... dacă luminile erau aprinse acolo și rămbneam cu ochii la un geam, luminat de razele aurii trecute prin mătasa perdelei care cădea on falduri.

De ce aș ascunde azi curatul adevăr?

La onceput mă lingușiam chiar și de cbnele din curtea ei. Cu ce plăcere oi mbngbiam blana sburlită și ce duios cătam on ochii lui cei blbnzi și parcă așa de iubitori. Leul", deși nu era de rasă, un cbne

ciobănesc lăptos și nespălat, dar era un destul de fin să mi simtă slăbăciunea. Știusese așa de bine să mi speculeze pasiunea, încât reușise odată să fie primit un porție la cazanul soldaților de pe șalupă,

Simțeam bătaile grăbite ale inimii de cum zăream de departe boneta cu panglicele pe spate, pe care o purta Frau Berta, bona ce venea un fiecare zi să plimbe copilul prin port.

Stăpâna ei știam că trebuia să vie un urmă.

Frau Berta, cu care mă deprindeam să vorbesc nemțește, avea un păr roș, deslănat; urtă, dar foarte simpatică omi părea pe atunci.

Copilul, purtat un cărucior, un băețel bălan și rotofeu mi se părea un ongeraș din cer căzut într-o movilă de horbote legate un panglici albastre.

Bărbatul Getei, inginerul Cristea Ulmeanu trebuie să fi fost om frumos un prima lui tinereță; acum avea figura obosită, părul sburlit și ochii onroșiți; era mai totdeauna nervos și agitat.

Se spunea despre el că fusese un inginer distins, făcuse școli prin străinătate, avusese lucrări onsemnate și câștigase bani mulți pe care oi pierduse la jocul de cărți.

Umbla mult pe drumuri după lucrări și afaceri, iar cât sta un oraș, nopțile le petrecea mai mult la club decât acasă.

Era dintre bărbații care nu știu de ce se onsoară.

Nu era gelos deloc; simțindu se bine, un siguranță, cu o femeie frumoasă, deșteaptă și cuminte, avea un fel de mândrie – plăcerea stăpânului ce și vede calul frumos că i admirat de toți cât ol privesc.

La onceptut făceam plimbări pe malul Dunărei cu toții onpreună. Eu o ontovărășeam pe Geta, bărbatul ei venea un urmă cu Miluță pe care l cunoștea demult, onainte de a fi onsurat.

După scurt timp inginerul fu nevoit să plece un Germania, pentru comanda unor mașini ce avea de instalat la niște lucrări.

De pe puntea șalupei mele așteptam ora când Geta venea să și facă plimbarea zilnică un port. Stam cu binoclul la pândă, o cunoșteam de la distanță; avea un fel de ritm un mersul ei sigur și grațios. Venea ontotdeauna cu lucru sau c o carte, mergea pe malul apei pândă la o salcie bătrână unde se așeza la umbră. Sub salcia aceea am stat și eu ceasuri onregi robit de glasul și de privirea ei, trecând prin toată gama emoțiilor nedeslușite ce turbură iubirea onflăcărutei tinereți.

Când mă gândesc la starea aceea sufletească, la mulțumirea tainică un care pluteam, orele ce le trăiam acolo mi se par cele mai frumoase din toată viața mea.

Un schimbul de observații ce făceam cu ea, avea un chip de a privi și onțelege viața și lumea dimprejur care mă oncanta și mă uimea adânc. Un fiecare zi descopeream mai multă putere și fineță un judecata ei. Adesea surprindeam câte un val de tristeță care i umbrea privirea. Dar

nu se plângea niciodată de soarta ei, deși simțeam că e nefericită. Cu vorba și zâmbetul cuminte mă potolea, omi omblânzea asprimea cumplită de câte ori mă aprindeam vorbind cu pasiunea și avântul tinereții.

Oi sorbeam cuvintele de pe buze și i urmăream orice mișcare; un gest, o intonație mă oncanta, mă urmărea vibrând on mintea mea zi și noapte, pbnă o vedeam din nou.

Mă aruncasem on valurile iubirii fără să mi dau seamă, uneori pluteam deasupra, legănat de undele dulcilor iluzii, alteori mă zbăteam on neștirea chinuitoare a ondoielii. Simțeam de la oncept că i place s o ontovărășesc, că i e drag să stea cu mine de vorbă mai mult decbt cu ceilalți; on strângerea de mână on fiecare zi onțelegeam din ce on ce mai bine acordul stabilit on inimile noastre.

Și totuși niciodată n am reușit să i spun ce aveam pe inimă, deși on fiecare zi mă hotărâam să oncep. Avea un fel de tact on vorbă și n purtare, care mă desarma. Era la ea un echilibru sufletesc, un resort puternic, care simțeam că mie omi lipsește.

Văzusem că i place cum citesc. Și uneori pe cînd lucra la o broderie și eu citeam alături, o surprindeam cum se oprea din lucru și râmnea așa privind on nemișcare. Fără să mi ridic ochii simțeam cum mă ardea privirea ei. Dar ontr o clipă oși revenea și mi arata on zarea albăstrie vreo pbnză de barcă ce flutura on vbnt, sau vreun stol de păsări călătoare care sburau spre baltă.

Odată, ontr o seară cînd ne ontorceam din port sub pletele de sălcii de pe mal, tăcurăm ambndoi; părea că ne ascundem sub calmul aparent furtuna ce o simțeam gata să isbucnească on sufletele noastre.

Ne am oprit din drum. On fața noastră o parte din cer ardea on asfințit și soarele roșu aluneca on apă ca ontr o bae strălucitoare, – amestec de purpură și aur topit.

Era răcoare și ea era cu brațele goale, c o bluză de vară; i am onvelit umerii cu pelerina mea.

Pe cînd mă apropiam ca s o onchei la gbt, aprins și tulburat de răsuflarea i caldă care mi suise tot sbngele on obraz, m am aplecat ontr o pornire bruscă strângbndu i manile ambndouă pe care le apăsați pe buze și pe ochi c o patimă arzătoare.

Pbnă on adbcnul inimii simții onfiorarea ei.

Vibrând și isbucnind on lacrimi, cu gesturi furioase oși smulse pelerina și, fără nici o vorbă, mi o aruncă plecnd cu lacrimile on ochi.

Amețit, cu brațele ontinse, am rămas pe loc fără s o pot opri și fără să scot o vorbă. Simțeam că lacrimile sunt gata să mă onăbușe. Ca un copil umilit m am aplecat să rădic pelerina și n loc să mă ontorc acasă, am luat o onapoi pe malul apei, șovăind, abea tbrbndu mi picioarele, pbnă sub salcia bătrbnă la rădăcina căreia de atbtea ori am stat.

Acolo m am trbntit jos, pe pămntul umed, sdrobit, onvins, rănit de

moarte. Omi era parcă groază de mine onsumi, rușine de stângăcia mea; mă judecam și mă găseam vinovat, nenorocit și ridicol. Până tbrziu noaptea am zăcut așa părăsit, on nedumerire, cu mintea zăpăcită de sbuciumul lăuntric, de vijelia stbrnită dintr odată, care mi zdrobise viața c o singură suflare.

On zadar făceam sforțări să prind firul gbndirii clare. Nimic, nici o rază de lumină. Nici un sprijin de nicăeri. Resturi de gbnduri frbnte se ncrucișau on jurul aceleiași idei fixe și negre care mă chinuia on disperare:

S a sbrșit... am pierdut totul dintr o dată... viața parcă s a ontrerupt brusc... Ciudat... cum numai ontr o clipă se poate schimbă soarta unui om...

Ce mi mai rămbne de făcut?... Cu mbna mea, singur mi am zdrobit viața, mi am distrus fericirea... Ce mai am de așteptat?... Ce sens mai poate avea viața, viitorul, lumea, ontreağa omenire fără ea?...

Simțeam mereu că mă onăbuș, un nod chinuitor mi se oprise on gb, un gol dureros părea că se lărgește on mine și on jurul meu; peste tot era pustiu și ontuneric.

Părea că mă cufund on adbcnul mării pe o noapte ontunecoasă.

Cu capul gol, cu haina descheiată cătam o ușurare oftbd adbc; răsuflbd din plin simțiam cum năvălește on mine aerul rece al noptii. Un vbnt ascuțit sufla pe fața apei gonind val după val, iar murmurul apei care bătea on țarm, se ongbnă cu un șopot prelung de trestii ondoite sub biciuri de vbnt.

A doua zi i am scris o scrisoare.

Tot ce nu putusem să i spun prin grai: scuze, mărturisiri, jurăminte, lacrimi, toate le am așternut on scrisoarea aceia lungă și disperată.

Vreo zece zile am fost bolnav; mă aflam ontr o cumplită stare nervoasă. Pe Miluță ol ocoleam; de cbte ori oncerca să mi vorbească ol opream și plecam furios.

Ce zile grozave. Rătăceam tot timpul on voia ontbmplării, stingher, părăsit, simțindu i lipsa, parcă aș fi pierdut o călăuză care mă conducea on viață. Hoinăream așa, mut, cu fălcile oncleștate, cu ochii tulburi, desprețuindu mă, simțindu mi slăbiciunea ca o povoară care mi zdrobia viața necăjită.

Numai noaptea mă apropiam pe furiș de casa ei, privind lung la geamul cu perdeaua de mătasă aurie. Cu n fel de lașitate mă strecuram pe stradele ontunecoase, tbrziu noaptea și adormeam apoi on visuri nebune și obositoare.

Mă sălbătăcisem de tot.

Cbd negura albăstrie se risipea de boarea dimineții, plecam c o carte și cu pușca spre baltă.

Treceam Dunărea cu o lotcă mică, trăgând singur la lopoți și mă afundam în ostroavele pustii și păduroase.

Este o zi ontregă nu ontăneam țipenie de om. Eram într-o lume aparte, pe un petic de pământ rămas parcă fără stăpân și fără legătură, uitat în singurătatea tainică a bălții.

Pe deasupra mea vedeam sbucnind stoluri de rațe stângace, de lișițe cernite care fugeau la adăpost prin foile de nufăr, caravane de cocori care pluteau în unghiuri onșirate cu șefii lor în cap. Și uneori, cum mă simțeau departe, se onalță în șir este un cârd de lebede sfioase, care și mișcau domol aripele în zăre ca niște steaguri albe de pace, lin fâlfâind în vânt.

Stam lungit cu fața în sus, cu brațele sub cap, în lotca mică și neagră, legănat pe apa bălții, cu ochii țintă în albastrul cerului de vară.

Nu mișcăm nici dintr-un deget, zăceam singur în mijlocul naturii primitive și mă afundam în pierdut în voluptatea durerii mele.

Cum stam așa ontins în amorțire ceasuri ontregi, adesea mă urmărea este un vultur care plutea pe bolta văzduhului albastru. Zărindu-l printre genele omi observam cum se lăsa plutind în cercuri mari, rotindu-se pe sus în jurul lotcii negre, așa de mică și îngustă încât părea din depărtare un sicriu rămas fără capac, ce rătăcește pierdut, mârnat de vânt pe apa moartă a bălții.

Pușca o luam degeaba; nu mi venea să trag nici un foc. Zadarnic omi încordam mintea să pot citi, nu eram în stare să urmăresc în și câteva rânduri.

Voiam să dorm, să uit totul. Mă hotărâam cu toată voința, dar cum onchideam ochii omi apărea imaginea ei așa cum o văzusem atunci, în seara aceea: ochii ei albaștrii și cumiți onecați în lacrimi, buzele fragede cu zâmbetul lor blând și dulce, strânsese de o indignare furioasă.

Ca o muștrare chinuitoare mă urmărea neonduplecat aceeași imagine, mereu și pretutindeni.

La fiecare pas omi reveneau aceleași gânduri cu năvânt copilăresc:

Ce îmi de făcut? Cum pot să îmi dovedesc că o iubesc de tare? Să sufăr orice... să risc totul, să sacrific totul... să dispar, să mi dau pentru ea viața, cu zâmbetul pe buze...

Rar, când ațipiam puțin, de cum alunecam pe nesimțite din lumea reală, mă perdeam în vise nebune și fantazii rătăcitoare.

De la o vreme mă prinsese o teamă; mi se părea că încep să onnebunesc. Oarecum, ca să mă controlez, mă apropiasem iar de Miluța a cărui blândetă omi ațuța mai mult nervii bolnavi.

Într-o seară, pe când ne plimbam amândoi prin port, ne ieși drept în față Geta și cu o prietenă a ei.

De departe, cum am zărit pălăria ei albă, pe care o cunoșteam așa de bine, simții cum începuse inima să mi bată mai tare tulburată. Se

ondreptau spre noi, trebuia să ne ontblnim. On clipele acele de așteptare aveam o senzație ciudată: o bucurie de mi venea să strig on gura mare, on acelaș timp o teamă copilărească mă ompingea s o iau la fugă onapoi.

Cu acelaș ritm ușor și elegant on mers, senină, pășea on fața noastră. Se opri și ne ontinse mbna c o grație prietenoasă, cu acelaș surbs alinător de altădată, și pe buze și on ochii ei albaștri.

— Ce scumpi sunteți la vedere, oi spuse prietena ei lui Miluță, care oncepu a rbde cu pofta lui obicinuită.

Toți patru o luarăm oncet de a lungul malului. Micșorbnd pasul, rămăsei cu Geta mai on urmă.

Călcam rar și on acelaș tact, dar nu scoteam o vorbă, mergeam așa cu ochii on pămbnt: ne apăsa, ca o muștrare parcă, pe ambndoi aceleaș gbnduri.

De odată ridicai ochii, hotărbt să oncep o explicare ce atbta vreme omi frămbntase mintea, dar on acelaș timp ea se opri și c o privire dulce, rugătoare, mă omblbnzi – părea că instinctiv omi ghicise gbndul.

Apoi șopti cu glas moale, tremurător: Te rog mult să mi promiți că n o să mai scrii... e mai bine pentru ambndoi...”

Pe cbnd vorbea, omi furișai o clipă privirea pe chipul ei: mai trasă și mai palidă la față, avea on ochii umezi altfel de lumină și on surbsul ei părea că se restrbngse secretul unei mbhniri ascunse.

Ondoișat, onvins, omi venea să i cad on genunchi, să i spun cbt sunt de vinovat de cele ontbmlate. Zadarnic mă oncercam să oncep, ea nu mă lăsa să vorbesc; și apucbndu mi brațul, plecarăm onainte. Cu oncetul redeveni senină, calmă, stăpbună pe sine on resemnarea ei.

— Ești vinovat desigur, omi spuse cu o asprime dulce on glasu i blbnd și protector; ca pedeapsă n ai să vorbești de loc; să mă ascuți pe mine: on viață ai să suferi mult, căci ești o fire aprinsă și pasionată. Rău ai făcut fugind. Unde ai umblat de atunci de cbnd nu ne am văzut? Eu nu vreau să suferi din cauza mea, din contra, vreau să ți fiu o prietină, un sprijin sufletesc... Și omi vorbi mult, cuminte, ca un prietin vechiu.

Iar cbnd ne am despărțit, odată cu strbngerea de mbnă hotărbtă, caldă, mi a șoptit c o grație intimă, c un fel de gingășie on vorbă și n privire: Așa i că ne am ompăcat?... Și pentru totdeauna”.

Toată noaptea n am putut onchide ochii. Strbngerea ei de mbnă pe care o simșisem tare, ferbinte, din toată inima, omi pricinuisse atbta emoțiune și bucurie oncbt nu mă puteam liniști. De a doua zi oncepui iar să calc sprinten, cu pieptul onainte și capul sus, cu ochii senini, scbnteetori, căci eram mbndru, eram fericit.

După trei zile primesc o telegramă. Trebuia să mă prezint imediat la Ministerul de Războiu. Urma să plec pentru doi ani de stagiou on Marina Italiană,

Am rămas ompetrit, cu telegrama on mbnă.

— Nu plec” oi spun scurt și hotărât lui Miluță care se uita nedumerit la mine.

— Ce, ești nebun? – omi răspuse el răstit. N ai să sbrșești odată cu toate copilăriile tale, nici acum când ți i on joc soarta și viitorul tău?

Cu telegrama on buzunar am plecat ontins acasă la ea. N a fost chip s o văd atunci. M am ontors necăjit și nehotărât.

Miluță i a anunțat pe toți prietenii că a doua zi dimineața plec cu vaporul.

N am dormit toată noaptea. Am fumat și am oftat.

Miluță mi a făcut bagajele și m a spovăduit pbnă dimineața. La plecare au venit să mă petreacă vreo două familie cunoscute; Geta nu era singură; venise ontovărășită de bărbatul ei.

Am surprins un moment când toți priveau la mașina vaporului care forfotea sub presiune și, luând o pe Geta de braț, am ieșit pe punte. De odată am simțit oncleştaarea brațului ei care tremura strbngându mă. O privii cu spaimă – n o mai recunoșteam. Fața i era palidă, buzele strbnse de o sbrșietoare durere, ochii onroșiți sclipeau on lacrimi. Tresărea onfiorată și respira adnc ca să și revie on fire.

I am strbns mna, care mă frigea, șoptindu i apăsât: Spune un cuvnt, un singur cuvnt... să știi ce trebuie să fac”.

— Să pleci... e mai bine pentru ambndoi”, omi răspuse ea oncet dar hotărât, pe când oși chinuia nervoasă batista făcută ghem ontre degetele strbnse.

O clipă avui un gest nestăpbnit de disperare mută și on acelaș timp zării pe Miluță, cu toți ceilalți on urmă, urcându se pe punte.

Am onaintat cbțiva pași, făcându mă că i arăt ceva pe Dunăre, departe. Ea aplecându se să vadă, pe când omi strbngea mna onfiorată, omi suflă aproape on ureche: Să ai oncredere... curaj... nu vreau să te pierd... să mi scrii, ca să știi ce mi rămbne de făcut și mie on viață”.

Nu mai aveam niciun moment de stat, lumea era lbngă noi. Clopotul bordului suna ora de plecare. Sirena vaporului oncepu să fluiere, să se vaite ca o fiară rănită, pe când ne deslipeam ușor de mal.

Rămas singur pe marginea punții vaporului care se depărta treptat, omi ascuții vederea, o clipă ompbnzită de un val trecător de lacrimi ferbinți. Mă siliam să prind cu ochii oncă odată, să rețiu, să sorb din depărtare forma aceia armonioasă care se micșora pe mal, ombinarea acelui desemn de umbre și linii grațioase on care știam un suflet onlănțuit de al meu, on taină părtaș, la aceiași suferință, o inimă vibrând la unison cu a mea.

Zadarnică sfortare... vaporul alunecând pe apă ne depărta unul de altul din ce on ce mai mult. Malul părea că fuge on urmă, ștergându se on zare și forme și colori. Pbnă tbrziu când se perdu de tot, am urmărit

un fulg plutind on ceața diafană: era voalu i alb ce l desfăcuse și l flutura on vbnt.

Apa, depărtarea, lumea, păreau puse anume ontre noi, să ne despartă. Am plecat avbnd amintirea ei așa de vie și luminoasă oncvt mă onsoțea plutind on jurul meu, on mintea, on inima mea; purtbnd o parcă on mine, o simțeam pretutindenii on drumurile mele pe mări și prin țări, pe unde am umblat. Și acum mi aduc aminte cum o chemam on gbnd, cu ochii ei cumiști, să mpărtășesc cu dbnsa bucuria de cele ce vedeam cbnd admiram răpit frumusețele de artă și natură ce le ontblneam on cale.

Pe mare, on quarturi lungi de noapte, singur sub cerul țintuit, cu ochii perduți la cbte o stea ce scvnteia on spațiu, mă ontream dacă on aceiaș clipă și ea nu urmărește aceiaș stea pe bolta uriașă, sub care stam ambndoi la atbta depărtare.

Căzusem tocmai on timpul manevrelor escadrei italiene, oncrucișam tot timpul on largul mării și rar ne opream prin rade și prin porturi. Poștă aveam foarte neregulat. Scrisorile către ea le adresam lui Miluță care trebuia să i le dea on taină.

I am scris scrisori pline de iubire onflăcărătă, de durere sfbșiitoare, de desperare cumplită.

Nimic, nici un răspuns.

Tbrziu am primit de la Miluță o scrisoare lungă, cu sfaturi prietenești: să mă gbndesc la viitor... la viața mea... la a ei... stric o casă... distrug o familie... o vei uita... vremea care trece și vindecă toate"... și celelalte obișnuite sfaturi.

De atunci multă vreme a trecut... resorturile sufletești s au ruginit cu oncetul, și s au distrus aproape; totuș, privirea acelei femei care mi a scăpărat on suflet scvnteia divină a iubirii, supremul bun al vieții, eu n am putut s o uit.

*

Sunt douăzeci de ani de atunci. Și cum ne minte vremea! Cu atbta repegiune zi după zi s a scurs ștergbnd totul on urmă, de parcă nimic nu poți să vezi cbnd te ontorci o clipă cu ochii onapoi.

Nimic nu pare că s a schimbat de atunci pe locurile acestea, unde am trecut o parte din tinerețea mea.

Dunărea, liniștită și largă, cu aceiaș nepăsătoare maestate de mii de ani alunecă spre mare on leneșe oncovăiri.

De o parte și de alta aceleași maluri joase se prelungesc on zare. Zăvoae mari de sălcii oși schimbă haina verde on fiecare an. Ostroave, pustii și păduroase, se leagă on depărtare cu ontinderea de mlaștini on care viețuesc și acum sălbătăciuni on cbrduri. On ochiuri de luminiș, prin stuh, lucește apa bălții ca cioburi dintr o oglindă spartă. Și on ele se restrbngce acelaș cer albastru, ontins deasupra mării verzi de trestii

șoptitoare. Omprejurul nostru și locuri și preveliști parcă au rămas aceleași.

Dar noi?

Noi cbt ne am schimbat de atunci!

Mergbnd oncet, vaporul se apropia de mal; făcבndu i se semn că n are nimic de oncărcat, se ondreptă la vale pe drumul obișnuit

Noi tăceam cu halbele, de mult golite, dinainte, privind apusul și cerul onroșit deasupra orașului tăcut, on care viața oncepe de vreme să așipească.

Trecutul tot și fapte pierdute, depărtate, se onlănțuiau on minte și parcă le trăiam a doua oară, pe cbnd treceam de a lungul acelu mal pe care l cunoscusem cu de amănuntul odată.

On capăt, unde se termină portul, văzui și salcia bătrbună sub care am suspinat pe atunci.

Șivoiul apei, rozbnd acolo malul, slăbise rădăcina, și acum salcia zăcea, culcată, cu trunchiul on două despicat, cu pletele on apă, osbndită să fie smulsă de Dunărea ce curăță orice stăvili ca să și lărgească patul.

— De cbnd n ai fost pe aici?" mă ontreabă Miluță ontr un tbrziu.

— A, eu, de mult, de atunci chiar de cbnd am plecat on Italia; am trecut adesea dar niciodată nu m am hotărbt să mă opresc aici.

Amintirea acelu timp, vezi tu, mi a rămas on minte ca un vis frumos, o reverie dulce; mi se pare ecoul unui cbntec din vremea tinereții ce mi place să l ascult; mi i milă ca să l tulbur".

— Ba eu am fost aci acum un an, cu prilejul unei comisii de rechiziții".

— Ei, ia spune mi ce mai fac simpatiile tale... ale noastre adică; le ai văzut? Trebuie să fi ombătrbnt și ele. Biata Geta!... ce admirabilă ființă... știi, femeia sfbntă cum oi spuneai tu". Cbnd stau și mă gbndesc acum la timpurile acele, mi se pare că n am fost eu, cineva care a trăit pe aicia, care a iubit și a suferit odată, cu focul și frăgezimea vbrstei.

Ți aduci aminte cum mă onflăcărasem eu? Ce patimă cumplită mă sbuciuma pe atunci – uite, mă crezi, emoții ca acele așa de dulci și gingașe, chinul și fericirea care mă onspăimbntau și mă ombătau pe atunci, pasiunea aceia așa de furtunoasă, eu n am ontblnit o a doua oară on viață. Nu pot să spun că n am avut mai tbrziu și alte legături, dar ontotdeauna a fost altceva și nu aceia ce a fost ontbia dată. Nu, dragul meu, e sigur... acuma onțeleg pe cei care susțin că numai odată iubește omul on viață. Ți aduci aminte ce speriat erai tu? Ce luptă a fost pe tine ca să mă potolești. Zău, nu știu fără tine unde aș fi ajuns cu pasiunea mea. On neștire, cu ochii onchiși, fără să știu să onot, mă aruncasem on valurile oceanului iubirii. Parcă omi dasem drumul ontr o prăpastie fără să știu unde aveam să mă opresc, unde aveam s o tbrsc

și pe ea. Poate ajungeam să pătez viața ei, care era așa de senină și curată oncvt o slăveam ambndoi”.

Pe cbnd vorbeam, furat pe nesimțite de parfumul trecutului duios, Miluță sta mut cu ochii duși pe luciul apei. Tăcui și eu cu gbndul dus departe, sub vraja atbtor amintiri tainice.

Tbrziu fără să și ridice ochii, el mă ontrebă oncet, vorbind aproape on șoaptă:

— De cbnd n ai mai văzut o?

— Acum doi ani odată la teatru on București. Era ontr o lojă cu fata ei mai mare. Ce asemănare! Mi se părea c o vād pe ea on vremea tinereții noastre. Onchipui ți, nu m am dus nici să i vorbesc. Nu m am putut hotăro, nu știu de ce, parcă m a reținut ceva. Simțeam un fel de vină, era ca o muștrare, că odată voisem să tulbur seninătatea aceia.

Din locul meu de jos am salutat o: ea a onclinat ușor capul și o clipă am recunoscut acelaș surbs dulce și trist pe care ol văzusem de atbtea ori că i flutura pe buze.

Nu știu nimic din ce s a jucat pe scenă on seara aceia. Cu ochii ontr acolo am stat cătbnđ la cele două chipuri on care găseam atbta asemănare – păreau două portrete ale aceleiaș figuri la vbrste diferite.

On sclipirea luminilor din sală zăream părul sur, argintiu, parcă pudrat anume pe la tvmple. Ciudat, niciodată nu mă gbndisem că femeia asta putea să ombătrbnească. Am surprins de cbteva ori privirea ei alunecbnđ pe de asupra capetelor, oprindu se la mine cu aceiaș senină blbnđeță din trecut.

M am simțit parcă atins de un fior dulce și dureros.

Cutele de pe obraz desigur de la distanță nu s au putut vedea, dar capul meu așa de sur cum i o fi părut oare?

Miluță căzuse iar pe gbnduri. O durere surdă părea că l stăpbnește, cum sta așa pierdut, cu ochii aproape onchiși, cu capul rezemat pe pumnul strbns sub tvmplă.

Deodată se ridică on picioare, și apucbnđu mă strbns de umeri mă privi țință on ochi.

— Tu niciodată n ai să poți ști cbt te a iubit femeia asta.

Tu singur ai fost și ai rămas on inima ei. Pe mine ea mă urăște. Nu niciodată n are să mă ierte că am oprit o să facă pasul la care se hotărbse atunci. Tu nu știi tot ce s a ontvmplat după plecarea ta on Italia.

E mult de atunci și pot să ți spun acum. Din cbte scrisori mi ai trimis ca să i le onmbnez, le am rupt cbnd am văzut ce luptă se dă on sufletul acestei femei nefericite. Totuși la un moment dat s a hotărbt să și părăsească totul: casa, bărbatul și copilul pe care l adora. Era gata să onceapă procesul de divorț cbnd, după un complot pe care l organizasem cu părinții, am reușit s o ompac și s o aduc iarăș on căznicia ei. Părea

apoi că s-a resemnat. Vezi tu, aveam pe atunci credința fermă că fac un bine. Voiam să sting de la început iubirea asta dintre voi.

Mi se părea o cădere, o onvingere pentru ea; parcă perdeam un ideal; on mintea mea omi apărea ca o statuie coborâtă de pe un pedestal de unde o văzusem dominând senină, stăpână, triumfătoare. Ce vrei, așa vedeam, așa judecam pe vremea aceea. Azi văd altfel, dar e prea târziu. Am crezut că fac un bine și am fost cauza unui imens rău ce nu se mai poate îndrepta.

Oți spuneam că acum un an am venit aci și, cum am sosit, m-am repezit să văd pe Geta. N-a fost chip. Oncredințat că mă ocolește, i-am scris și, după vreo zece zile, mi-a răspuns.

Ce rău omi pare că nu am la mine scrisoarea aceea ca să vezi câtă durere concentrată e on rîndurile acele.

După ce se scuză de faptul că nu m-a primit, omi descrie nefericita ei viață, mie, care, după cum spune ea, am fost amestecat on ontmplările vieții ei, oncât am o parte mare de răspundere, de care nu mă pot descărca.

Omi mărturisește că ani de zile mi-a purtat pică pentru faptul că am contribuit să nu se despartă și am lucrat să sting iubirea dintre voi. Cu drept cuvânt, biata femeie, mă ontreabă azi cui credeam că fac bine? Ei? bărbatului? sau ție ca prieten al meu?

Nici unul din toți trei nu sunt fericiți. Pe când dacă o lăsam să se despartă... cine știe?

Bărbatul ei din ce on ce a ajuns mai rău, căci, bolile și patimile cresc cu vîrsta. Au venit apoi copii și ea s-a resemnat. Când stai și te gîndești la atbtea alegeri nepotrivite... doi oameni care nici nu se pot măcar stima, forțați să trăiască alături continuu on ceartă mută, zilnic on luptă surdă de roadere și istovire...

Lanțul pe care nu l-ai rupt la timp se strînge din ce on ce mai mult. Dar omului slab oi trebuie stăpîn, termină ea, rugîndu-mă s-o iert și s-o plîng.

Stam mut și ascultam. Dar nu mai puteam urmări șirul cuvintelor care mi-sunau on minte prelung și fără legătură. Urechile omi vîjbiau și sub palmele, care mi-sprijineau capul greu, amețit, simțeam bătaia tîmplelor ferbinți.

Cuvintele lui mi se onfipsese on minte și le auzeam mereu chinuitor: Iubirea aceasta voiam s-o stîng chiar de la început" Vremea a stins o. Dar oare sub cenușă, acolo, n-a rămas nimic?...

De la o vreme nici o vorbă nu mai puteam auzi, căci oncepu pe punte să sufle un vînt răutăcios. Se ontunecase de tot. Am rămas amîndoi tăcuți, ontr-un fel de amorțire vagă, cumplit de dureroasă. Noi singuri mai stam oncă afară pe puntea vaporului on neagra ontunecime a nopții. Dar nu puteam vorbi. Nici un cuvânt n-am mai schimbat tot

drumul.

Ce aveam să ne mai spunem?

Căci inimile noastre erau acum golite pbnă la fund de tainele păstrate atbta vreme acolo. Știam mai mult decât ar fi trebuit. Acum ne apăsa mai greu povara acelor noi mărturisiri, căința pentru cele ce au fost odinioară și regretul pentru cele ce n au putut să fie.

Tbrziu de tot m am ridicat cu trupul amorțit de vntul tăios ce sufla pe apă. Eram pătruns pbnă la oase de umezeala nopții reci de toamnă ontbrziată. Nicăiri nimic nu se vedea. Cerul onourat și totul on jurul nostru cuprins de ontuneric.

Vaporul vechiu, cu oncheieturi slăbite ce scbrțbiau mereu, lupta din răspuțeri să onvingă apa și vntul dimpotrivă. Iar sgomotul mașinii cu piesele uzate, care băteau suflnd greoiu și on cadență, părea o răsuflare de om bătrbn și gbrbov ce i pus să facă o muncă prea grea pentru puterea lui. De cbte ori ne apropiam de mal, se desprindeau din ceață un șir de umbre negre care se clătinau trezite de ropotul de valuri.

Erau sălcii bătrbne cu trunchiuri scorburoase, cu crăngile plecate, ca niște, vrăjitoare din basme cu pletele oncblcite, spălbndu se on apa aceia neagră, răscolită de helicea vaporului on mers.

Onainte de a adormi am mai privit odată on golul depărtării să văd de se zărește ceva on calea noastră. Nimic nu se mai deslușea onainte, nimic nu se arăta on haosul pustiu și plin de ontuneric spre care goneam orbiș, fără răgaz.

Pe cbnd on urma noastră, pe drumul ce l făcusem, o dungă de fumar se prelungea plutind ușor un timp, pbnă se topea de tot perdută on spațiu.

Și mai departe, nu rămânea nimic... nimic on urma noastră.

Noembrie 1915.